T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARSI İLİŞKİLER BÖLÜMÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DİNLER VE ŞİDDET İLİŞKİSİ; 11 EYLÜL ÖRNEK OLAYI

FERYAL KALKAVAN

250 1010 464

Yard. Doç. Dr. Ö. MEHMET ALKAN

İSTANBUL 2003

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER Anasanat Dalında **2501010464** numaralı **FERYAL KALKAVAN'IN** hazırladığı **"DİNLER VE ŞİDDET İLİŞKİSİ : 11 EYLÜL ÖRNEK OLAYI"** konulu **YÜKSEK LİSANS TEZİ** ile ilgili **TEZ SAVUNMA SINAVI,** Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 10.Maddesi uyarınca **14.08.2003 PERŞEMBE** günü saat **11. 00'de** yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin ....KABULÜ...........'ne* **OYBİRLİĞİ** /~~OYÇOKLUĞUYLA~~ karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ (*)	İMZASI
PROF.DR. FATMAGÜL BERKTAY	Kabul	[signature]
PROF.DR. MUSTAFA ERKAL	Kabulü	[signature]
PROF.DR. FARUK SÖNMEZOĞLU	Kabul	[signature]
DOÇ.DR. BİRSEN ÖRS	KABUL	[signature]
YRD.DOÇ.DR. MEHMET Ö. ALKAN	KABUL	[signature]

Besim Ömer Paşa Caddesi Beyazıt-34452-İstanbul
Tel:0212 440 00 00 -Fax: 0212 520 85 04

ÖZ

Şiddet ve terör eylemlerini yapanlar, bu eylemlerine taraftar kazanmak ve etkenliklerini arttırmak istiyorlarsa belli bir zümrenin gözünde meşrulaşmak zorundadırlar. Günümüzde bu meşrulaşma işleminin sağlanmasında kullanılan en önemli araç 'din'dir.

Tezimizin ilk bölümünde: şiddet ve terörün analizini yaparak, terör türlerini açıklayıp, bu kavramların iyice anlaşılmasına çalıştık.

İkinci bölümde, farklı dinlerin şiddet ve terör ilişkilerini tarihsel bir perspektif ile sunmaya çalıştık. Bu dinlerin 'kutsal savaş' kavramına nasıl yaklaştıklarını incelemeye çalıştık.

Tezimizin üçüncü bölümünde ise, İslam dini adına şiddet ve terör uygulayanların etkilendikleri düşünürleri tanıtıp, İslam dini ile ilişkilendirilen cihad, darül harp, şehadet kavramlarını açıklamaya çalıştık. Bu bağlamlarda, tarihin en önemli terör eylemi olan ve günümüzdeki uluslararası siyasetleri ve dünya düzenini etkileyen 11 Eylül olayını detaylıca incelemeye çalıştık.

Tüm bu araştırmalarımızda şu sonuca vardık ki; 'din'in bu konuda bir araç olması, 'din'in aynı zamanda amaç da olduğu anlamına gelmez. Terör eylemlerinin durdurulmasını isteyenler 'araç'ta takılıp kalırsa 'amaç'ı görmekte zorlanırlar. Bu ise terör eyleminin gerçek niteliğini tanımamızı ve terörü önlememizi engeller. Bunun için terör eylemini işleyen grupların tarihi, sosyolojik ve ekonomik analizlerinin yapılması, siyasi bağlantıların deşifre edilmesi gerekir. Ancak böyle detaylı bir çalışma ile terörün gerçek amacına ulaşabiliriz. Yaşadığımız tüm terör olaylarını 'dini terör' olarak tek tip bir açıklamayla anlamaya kalkmak yanıltıcı olacaktır.

ABSTRACT

The people who perform the acts of violence and terror need to have a kind of legitimization from their environments in order to gain supporters and to have stronger effects. In our era, 'religion' is the most important aparatus used to gain approval for violence and terror acts.

In the first section of our thesis, we analized the terms 'violence' and 'terror' and gave definitions for different kinds of terror acts in order to clarify the meanings.

In the second part of our thesis, we tried to present the relationship between violence and different religions and how these religions legitimize violence for their so called 'holy wars'.

In the third section of our thesis, we introduced the İslamic philosophers who influenced the people performing terror and violence with their ideas in Islamic religion. Then, we gave definitions for the terms 'Jihad', 'Darül Harb' and 'martyrdom' which have significant effects on Islamic violence. With those terms in mind, we tried to examine the biggest terror event ever, 11 September, in details since it is very important for international and political relations in the world.

At the end of our research, we can conclude that; there is a great difference between religion's being a 'means' or a 'goal'. If the people who try to stop the terrorist acts cannot see this seperation, they will not be able to see the real 'goal' of those acts and will not be able to stop them. If we want to avoid the terrorist events, we need a deeper analization of the events including historical, sociological, and economical aspects. It would be very misleading to label a terror event we live today as simply 'religious terror', in reality they may have deeper traces.

ÖNSÖZ

Uluslararası arenada terörün belirleyiciliği ve etkisi gün geçtikçe artmaktadır. Yaşanan terör olayları neticesinde ülkeler iç ve dış politikalarını belirlemekte, yeni ittifaklar ve düşmanlıklar doğmakta, kısaca ülkelerin birbirleri ile olan ilişkilerinin şekillenmesinde terör olayları çok önemli rol oynamaktadır.

Günümüzde 'terör' kelimesini duyduğumuzda çoğumuzun aklında otomatikman 'din' ve 'terör' kavramları bir araya gelmektedir. Bunun sebebi ise son zamanlarda yaşanan terör olaylarının çoğunun bir din ile ve özellikle de Müslümanlık dini ile ilişkilendirilmesine dayanmaktadır. Suudi Arabistan'da Amerikan askerlerinin yerleşim yerlerinin bombalanması, Mısır'da turistlere karşı uygulanan terör olayları, Japonya'da Aum Shinrikyo tarikatının metroda zehirli gaz patlatması, Amerika Birleşik Devletleri'nde Davidyanlar'ın Teksas'taki Waco çiftliğinde topluca intihar etmeleri, Kör İmam önderliğinde New York'taki İkiz Kuleler'in bombalanması ve son olarak da insanlık tarihinin en büyük terör olayı 11 Eylül saldırılarının hepsi bir dine veya dini tarikata bağlanan olaylardır. Bütün bu ve bunlar gibi olaylar insanları hem birey olarak etkilemekte hem de devletlerin yönetimlerine yön vermekte ve bizi yeni bir dünya düzenine doğru yol aldırmaktadır.

İşte bu nedenlerden dolayı terör olaylarının bugün ve gelecekte uluslararası ilişkiler dalı için ciddi bir konu olduğunu düşünmekteyiz. Örnek vermek gerekirse; çok yakın tarihte gözlemlediğimiz olaylara değinebiliriz; kısa zaman önce yaşadığımız Afganistan Savaşı ve Irak Savaşı 11 Eylül terör olaylarının neticesi olarak yorumlanmaktadır. 11 Eylül terör olayı olmasaydı Amerika bugün sergilediği diktatör tavırlarını bu kadar net uygulayamayabilecek, kendi menfaatlerine çok açık ters düşmedikçe (Kuveyt-Irak Savaşı) yine dünyanın önde giden ülke ve organizasyonlarını arkasına alıp hareket etmeyi tercih edecekti (Bosna-Hersek olayı). Ama yaşanan olaylar Cumhuriyetçi Bush ve yönetimini dünyanın 'diktatör polisliğine' yönlendirdi. Bu durum karşısında çok rahat iddia edebilirz ki; terör

eylemleri neticesinde tüm dünyadaki siyasi yaklaşımlar, uluslararası ilişkiler hatta Birleşmiş Milletler gibi en tarafsız kurumlar bile etkilenmektedir.

Bizce, dünyanın geleceği için bu kadar önem taşıyan 'terör' ve 'din' konusuna yaklaşırken neden ve niçinleri çok detaylı araştırmak gerekmektedir. Yaşanılan olaylar hakkında bir kanıya varmadan önce bir konu her yönüyle, belirleyici her etkeniyle incelenmelidir. Olayları incelerken tek bir sebeple herşeyi açıklamak yanlış bir yöntem olarak gözükmektedir. Bu yaklaşımımızı daha iyi anlatabilmek için tarihteki terör olaylarından örnekler vererek günümüze kadar gelen bir araştırma yaptık. Tarihte yaşanan terör olaylarının da tek bir yaklaşım ile açıklanamayacağını göstermeye çalıştık. Örnek olay olarak ise çok derin ve çeşitli sebeplere dayanan 11 Eylül olayını incelemeyi uygun bulduk.

Din-terör ilişkisi günümüzdeki tüm uluslararası ilişkiler alanını etkileyen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu konunun iyi incelenmesi günümüzü ve geleceği etkileyeceği gözüken bu sorununun anlamamızı sağlayacaktır. Bu sorunun gerçek sebeplerinin anlaşılmasının terör sorunun çözümünün olmazsa olmaz şartı olduğu kanaatindeyiz. Bu düşünce ile bu tezi şeçtiğimizde kaynak araştırmasına giriştik. Ne yazık ki bu konuda Türkçe yazılmış kaynakların çok yetersiz olduğuna tanık olduk Bunun üzerine bu tezi yazmak için yabancı kaynakları temin etmek yoluna gittik. Böylece tezimizin oluşumunda bu yabancı kaynaklar çok belirleyici rol oynadı.

Bu çalışmayı yaparken değerli katkıları ve tavsiyeleri sebebiyle Caner Taslaman'a, Doç. Dr. Deniz Ülke Arıboğan'a ve değerli uyarıları, aydınlatıcı yol göstermeleri sebebiyle tez danışmanım Yrd. Doç. Dr.Mehmet Alkan'a en içten teşekkürlerimi sunmayı bir görev bilirim.

Feryal Kalkavan
İstanbul, 2003

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

BİRİNCİ BÖLÜM

İKİNCİ BÖLÜM

KISALTMALAR

ABD...Amerika Birleşik Devletleri

ETA...Bask Ulusal Bağımsızlık Hareketi

FKÖ...Filistin Kurtuluş Örgütü

IRA..İrlanda Cumhuriyetçi Ordusu

NATO...Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

PKK...Kürdistan İşçi Partisi

SSCB..Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

WHISC.......................................Batı Yarımküre Güvenlik İşbirliği Enstitüsü

GİRİŞ

11 Eylül günü bütün dünya için bir dönüm noktasıydı. Televizyondan uçakların New York'taki İkiz Kuleler'den ilk önce birincisine ardından ikinci kuleye ve daha sonra da Pentagon'a çarpışlarını izlemek gerçekten bütün akılları dehşete düşüren manzaralardı. Böyle bir olayı planlamak ve uygulamak, Amerika'yı kendi vatandaşlarıyla dolu uçaklarla vurmak, hayalleri bile zorlayıcı nitelikteydi. Belli ki bu basit bir iş değildi, arkasında buz dağı gibi duran sebeplerin olduğu tahmin ediliyordu. Saldırıyı yapanların Müslüman olduğu ve Usame Bin Ladin adında yıllardır aranan bir terörist ile ilişkilerinin varlığı açıklandığı andan itibaren dünyada, Samuel P. Huntington tarafından ortaya atılan 'Clash of Civilizations'[1] (Medeniyetler Çatışması) tezinin doğruluğunun kanıtlandığı fikirleri konuşulmaya başlanmıştır. Dünyanın soğuk savaş sonrasında tek kutuplu bir yapılanmaya gittiğini, ancak bu gidişatın barışçıl olmaktan çok, dünyada hakim olan kültürler arasında bir çatışmaya neden olacağını iddia eden bu tez, şayet bir Üçüncü Dünya Savaşı patlak verecek olursa bunun kökeninde Avrupa içi rekabetler yerine 'merkez' (batı) ile 'çevre' (eski sömürge ülkeleri) arasında bir medeniyet çarpışması olacağını iddia ediyordu.[2] Bu tez ile bir anda bütün sorunların kaynağı çözülmüş gibi gözüküyordu. Olay basitti: Hıristiyanlık ve Müslümanlık birbirleriyle çatışmakta olan kültürlerdi. George W. Bush'un 'Haçlı Seferi' izahları da olaylar körüklenmiş ve durumun boyutu tamamen dini sebeplere bağlanmıştı. Oysa olaylara tek bir yönden bakmanın yanlış olduğu zaman biraz ilerledikçe ortaya çıktı zira, 11 Eylül olaylarını sadece dini faktörlerle açıklamak son derece yanıltıcıydı. Bunun üzerine yeni görüşler, düşünceler ortaya çıktı. Hatta, Noam Chomsky[3] gibi düşünenler bu saldırıya Amerika'nın kendisinin neden olduğunu ileri sürdüler. İşte bu birbirinden tamamen farklı düşünceler

---

[1]" Clash of Civilizations" adlı makale Sauel P. Huntington tarafından yazılmış ve Foreign Affairs adlı derginin 1993 yaz sayısında yayınlanmıştır. Bu makalenin ortaya attığı tartışma üç yıl içinde derginin bu güne kadar ortaya attığı tezlerin hepsinden fazla tartışılmıştır. Dünyanın medeniyetler savaşına doğru gittiğini savunan Huntington'a Francis Fukuyama "The End of History" yapıtıyla cevap vermiştir.

[2] Roger Garaudy, **Çöküşün Öncüsü, ABD**, Çev. Cemal Aydın, İstanbul, Nehir Yayınları, 1999, s.14.

[3] Noam Chomsky'nin Amerika'nın dış politikalarını eleştirmesi ABD'nin Vietnam'a yönelik askeri hareketiyle başladı. Daha sonraki yıllarda Ortadoğu-Filistin konusunda ABD-İsrail işbirliği ve saldırganlığına daha sonra da ABD'nin Latin Amerika politikasına yönelik eleştiriler yaptı.

neticesinde bu konuda bir araştırma yapmaya karar verdim. Başta 11 Eylül saldırıları olmak üzere, tarih boyunca uygulanan ve dini faktörlerle açıklanan şiddet olaylarının sadece dini boyutta incelenmesi, bize gerçekleri ne netlikle sunuyordu?

Araştırma konumun uluslararası ilişkiler açısından öneminin büyük olduğu kanısındayım. Çünkü 11 Eylül ne kadar tarihte gördüğümüz en dehşet verici terör olayı olsa da her terör olayı, özellikle terörizm uluslararası boyuta ulaştıktan sonra, ulusların birbiriyle olan ilişkisini etkilemekte, düşmanlıklar ve gerginlikler yaratmaktadır. Örneğin, Avrupa ülkelerinin Kürdistan İşçi Partisi (PKK) terörünü desteklemeleri bu ülkelerin Türkiye ile olan ilişkilerini germiştir. Suriye'nin teröre destek vermesi de son günlerde Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile olan ilişkilerini farklı boyutlara taşımıştır. Bu bağlamda, 11 Eylül'ün uluslararası ilişkileri etkilemesi kaçınılmazdır. Bu etkileri günümüzde bile görmeye başladık; Afganistan Savaşı, Irak Savaşı hep bu büyük depremin artçı şoklarıdır ve bu şokların kısa zamanda bitmesi de beklenmemektedir.

Yaşanan ve yaşanacak olan olayların dünyanın süper gücü olan ABD ile üçüncü dünya ülkeleri arasında olması, mücadele şekli olarak terör hareketlerinin kullanılması ihtimalini yükseltmektedir. Çünkü mükemmel ordular karşısında ancak terör yöntemi ile mücadele edilebilir. Terör bir şiddet hareketidir. Şiddet ise insanlık tarihinin tümüne yayılmış olan bir olgudur. İnsan doğasında var olan birtakım özelliklerin şiddete yol açtığı konusunda birçok insan hemfikirdir. Öte yandan din ise insan topluluklarının hayatlarında en belirleyici kurumlardan biridir, hatta birçok insanın hayatında en belirleyici kurumdur. Peki bu iki olgunun tarih içinde ve günümüzdeki ilişkisi nasıldır?

Günümüzde bu soru ile sıkça karşı karşıya gelmekteyiz. Özellikle 11 Eylül'de Amerika'nın sembolik değerlerine yapılan saldırılar sonrasında din ve terör ilişkisi daha çok gündeme gelmeye başlamıştır. Amerika'ya saldırıyı düzenleyen grubun hepsinin İslam dininin mensubu olması ve bu saldırıyı dini bir terim olan 'cihad' ile ifade etmeleri, 'din' ve 'terör' kavramlarının sıklıkla beraber anılmasına vesile olmuştur.

Bazı yazarlar bu saldırıyı çok kestirme bir şekilde 'dini terör' olarak nitelendirmişlerdir. Bu görüşe göre bu terör eylemi 'dinci fanatikler' tarafından yapılmıştı ve bu fanatikler kendi inançları dışındaki herkesi öldürmeyi bir çeşit ibadet sayıyorlardı. Bu saldırıyı planlayan ve uygulayanların dini, bir motivasyon aracı olarak kullandıkları doğrudur; zira bu amaç için ölen kimselerin 'şehitlik mertebesini' ummaları, bu saldırıların 'cihad' diye nitelendirilmesi olayın dinsel boyutunu göstermektedir. Fakat bir şiddet veya terör eyleminde dinsel boyutun olmasıyla, bu terör eyleminin sadece dinsel inançlar yüzünden yapılması aynı değildir. Eğer herhangi bir terör eyleminin sadece dini boyutlarını inceleyip karar verirsek, o zaman siyasi, ekonomik ve tarihsel sebepleri gözardı etmiş ve olayları tek bir bakış açısından, sığ bir şekilde açıklamış oluruz. Bu bilgiler ışığında, dinsel terör olarak gösterilen terör eylemlerinin ve özellikle 11 Eylül saldırılarının altında yatan gerçek sebepler sadece dini inançlar ile açıklanabilir mi? Bu terör eylemlerinin gerçekleşmesinde dini inançların oynadığı rol nedir? Din fanatizme yol açan bir olgu mudur? Yoksa fanatiklerin halkı manüpüle etmek için kullandıkları bir meşrulaştırma aracı mıdır?

Bu tezin içinde tüm bu soruların cevabını aramaya çalışacağız. Bu soruların cevabını ararken tarih boyunca dinler ve şiddet ilişkisine değineceğimiz gibi, özellikle 11 Eylül olayını, günümüzün uluslararası ilişkilerine önemli etkisi nedeniyle, özel olarak inceleyeceğiz. İnanıyoruz ki 'dini terör' olarak nitelendirilen terörün gerçek mahiyetinin anlanabilmesi bu terörü durdurmayı olanaklı kılabilir. Terörü iyi analiz etmeden teröre karşı yapılacak eylemler ise terör olaylarının çoğalmasına yol açabilir ve kanaatimizce açmaktadır da.

Tezimizin ilk bölümünde şiddetin ve terörün kavramsal analizini yapacağız. Böylece terör, anarşi, terörist gibi kavramların kullanımı ve bu kavramların tariflerindeki güçlüğü göreceğiz. Ayrıca terörün devlet terörü ve ideolojik terör gibi değişik türlerinin tanımın yapıp farklı türlerini inceleyeceğiz. Bu kavramların nasıl tarif edildiğini anlamamız, bu kavramların din ile irtibatını sağlamamızı ve bu kavramların nasıl istismar edildiğini görmemizi sağlayacaktır.

Tezimizin ikinci bölümünde dinsel nitelikli şiddetin ve terörün analizini yapacağız. Böylece Yahudilik, Hıristiyanlık, Uzakdoğu dinlerinin 'şiddet' kavramına nasıl baktıklarını ve ne şekillerde meşruiyet kazandırdıklarını inceleyeceğiz. Bu dinlerin hemen hepsinde farklı şekillerde de olsa bir 'Haklı Savaş' olgusunun olduğunu göreceğiz ve bunu irdeleyeceğiz. Bu dinlerdeki 'Haklı Savaş' durumunu kimin, nasıl tespit ettiğini ve tarih boyunca bunun ortaya çıkardığı sorunları göstermeye çalışacağız.

Tezimizin üçüncü bölümünde ise Müslümanlığın şiddet kavramına yaklaşımını ve İslam terörü ile bağdaştırılan 11 Eylül olayını ele alacağız. Bu konuları işlerken, bu olayın neden gerçekleştiğini, bu eylemi gerçekleştiren kişilerin düşünce yapılarının nasıl oluştuğunu anlamaya çalışacağız. Bu bölümde İbni Teymiye, Hasan El-Benna, Mevlana Mevdudi ve Seyyid Kutub gibi hem birçok dini 'terör' örgütünün, hem de Usame Bin Ladin'in fikri açıdan faydalandıkları kişileri kısaca tanımaya çalışacağız. Daha sonra İslam dini açısından önemli kavramlar olan cihad, şehadet kavramlarının anlamlarını ve bu kavramların nasıl kullanıldıklarını veya istismar edildiklerini göreceğiz. Daha sonra Amerika'nın neden 'düşman' olarak görüldüğünü, 11 Eylül olayının neden gerçekleştiğini irdeleyeceğiz. Böylece bu olayın dinsel nedenlerden mi kaynaklandığını, yoksa başka nedenlerden kaynaklanıp dinin sadece motivasyon kaynağı olarak mı kullanıldığını anlamaya çalışacağız. Bu çözümleme uluslararası ilişkiler açısından ve terör eylemlerini yapan kişilere karşı geliştirilecek tavır açısından çok önemlidir. Sorunun asıl kaynağı tespit edilmelidir ki o noktaya yönelip sorun halledilebilsin. Eğer sorun salt dini sebeplerse yaklaşım farklı olacaktır, yok eğer sorun ekonomik sebepler ve Filistin-İsrail savaşı gibi siyasal sebeplerse terörü durdurmak için yapılması gerekenler ve alınması gerekli tedbirler farklı olacaktır. Terörün sebebini salt dinsel bir sebep olarak gören kişiler, Usame Bin Ladin'e yakın düşünen bir kişiyi, hatta tüm Vahabi mezhebi taraftarlarını yok etmeyi, bütün müslümanları pasifize edip hepsini kendi iradeleri altında yönetmeyi, dini inançlarına müdahale etmeyi düşünebilir. Öbür yandan terörün oluşmasında ekonomik ve siyasi sebepleri daha önemli gören bir yaklaşım bu ekonomik ve siyasi sebepleri çözmeyi ilerideki potansiyel terör eylemlerini durdurmak açısından daha

önemli bulup, bu değişiklikler yapılmazsa terörün hep devam edeceği bilinciyle hareket edebilir.

Dünyada var olan terör olgusunu ciddi bir tehlike olarak gören ve bundan sonra uluslararası ilişkiler alanında terörün daha etkileyici bir rolü olacağını düşünen herkes terörün gerçek sebeplerini anlamak zorundadır. Çünkü terör sorununun giderilmesi kanaatimizce en başta bu anlaşılabilmenin gerçekleşmesine bağlıdır. Teröre yol açan etkenlerde dinin yerinin ne olduğunun tespiti de bu yüzden önemlidir. Dini anlamak ve terörü yönlendiren, yöneten ve sebep olanların dine karşı tutumlarını belirlemek bu anlama faaliyetinin bir parçasıdır.

" Şeytan bir günah işleteceği zaman işe bu günahı kutsallık zırhına sarmakla başlar."[4]

I. KAVRAMSAL AÇIDAN ŞİDDETİN VE TERÖRÜN ANALİZİ

İnsanın doğasının resmini kim daha iyi ve doğru çizer; karanlık bir portre çizen Hobbes mu, yoksa iyimser bir portre çizen Locke mu? Hobbes'a göre insan, onu yöneten despot bir yönetici olmadan, doğa durumunda, bir savaş halinde yaşar. Bu durumda hiç bir şeyin garantisi yoktur, hayatın bile.[5] Şiddet ve vahşet insanın içinde doğuştan vardır ve ancak otoriter bir yönetici tarafından kontrol altında tutulabilir. Oysa Locke'a göre durum tam tersidir. Locke'ın çizdiği resim barışçıl, iyi niyetli ve huzurlu bir yapıya sahiptir. Doğal durumda insanlar tamamen özgür olsalar da, doğal kanunlarla -ki Tanrı'nın kanunlarıdırlar- çevrelenen bir atmosferde hiçbir şeyi kötüye kullanmadan yaşamlarını sürdürürler. 'Uygar Yönetim Üstüne İkinci İnceleme' deki en meşhur cümle, doğa durumu evresini özetleyen`; '...(doğa durumu) bir özgürlük durumudur ama başıbozukluk durumu değildir'cümlesidir.[6] Yani insan yapısı gereği sakin ve şiddet içermeyen bir karaktere sahiptir. Bu iki değişik fikirden hangisinin daha doğru olduğu tartışılagelmiş bir konudur. İnsan iyi ve uysal bir varlık mıdır, yoksa savaşçı ve şiddet içeren bir doğaya mı sahiptir?

20. yüzyılı geride bıraktığımız bu yıllarda şiddet günlük hayatımızın bir parçası halini almış ve fazla yadırgamadığımız bir konu durumuna gelmiştir. Akşam haberlerini açtığımızda veya sabahları gazeteyi elimize aldığımızda muhatap olduğumuz haberlerin çoğunu şiddet ve vahşet haberleri oluşturmaktadır. Kimin kimi öldürdüğü, nerenin soyulduğu veya daha global olarak dünyaya baktığımızda güncel olarak Irak'taki insanların durumu, İsrail ve Filistin'deki şiddet eylemleri, Afrika ve Suudi Arabistan'daki canlı bombalar hep manşetleri süsleyen olaydır. Uluslararası ilişkiler alanında şiddet eylemlerinin rolünü artık basın sayesinde günü gününe, hatta

---

[4] William Shakespeare, **Küreselleşme ve Terör, Terörizm, Saldırganlık,Savaş**, Der. Mehmet Ali Civelek, Ankara, Ütopya Yayınevi, 2001, s.9.
[5] J.S. McClelland, **A History of Western Political Thought**, New York, Routledge, 1996, s.193.
[6] John Locke, **Second Treatise of Government**, Indianapolis ,Hackett Publishing, 1980, s.9.

naklen seyretmekteyiz. Şiddet ve terör korkusu, bu endişeleri önleme çabaları veya şiddet ve terör ile bir devleti veya grubu sindirme teşebbüsleri veya bu faaliyetler için ayrılacak bütçeler, hem ulusların kendi içlerinde hem de uluslararası ilişkiler alanında önemli bir gündem maddesidir.

Nedir bu şiddet? Günümüzde şiddet olayları hangi yöntemler kullanılarak uygulanır? Son yılların en popüler şiddet yöntemlerinden olan terör ortaya ilk nasıl çıkmıştır, günümüzde nasıldır ve gelecekte nasıl olacaktır? Şiddet ve terör kimler tarafından ne amaçlarla kullanılır? Bu eylemlerin meşruluğu nasıl sağlanır?

Şiddet ve terörün din ile ilişkisine geçmeden önce şiddet, terör, terörist, anarşi gibi kavramların ne anlama geldiğini inceleyeceğiz. Bu kavramların neyi ifade ettiğini daha iyi anlamamız, bu kavramları doğru olarak kullanmamızı ve bunların din ile veya başka bir kavramla ilişkisini daha sağlıklı bir şekilde kurmamızı sağlayacaktır.

A. Şiddet Kavramının Tanımlanması

Şiddet her yerde her zaman var olmuştur ve var olacaktır. Şiddet insanlığın oluşmasında, tarihin şekillenmesinde çok önemli roller üstlenmiştir. O kadar ki tarihi şiddet dışında düşünmek tümüyle olanaksızdır. Tarih, şiddetin sonuçlarının insanların şiddeti denetim altına alma çabalarının ve bunu yaparken yeni şiddet biçimleri üretmelerinin tarihidir.[7]

İnsanlık için bu kadar önemli bir yeri olan 'şiddeti' daha iyi kavrayabilmek için tanımına bir göz atalım; 'Şiddet' sözlükte kuvvet veya güç kaynağı, sertlik, peklik, aşırılık, sıkılık, müsaadesizlik[8] olarak tanımlanır. İnsanlarda şiddet kullanma, kanuna uymamak, kişiye zarar vermek, hakaret etmek, birinin onurunu kırmak, sükunet ve huzura son vermek; birinin hakkını çiğnemek, hırpalamak, incitmek, canını acıtmak

---

[7] Halil Berkay, Zafer Toprak, "Tarihçi Gözüyle "Şiddetin Tarihi" Üzerine Bir Söyleşi", **Cogito,** Sayı 6-7, Kış-Bahar, 1996, s.198.
[8] Mehmet Doğan, "Şiddet", **Büyük Türkçe Sözlük,** Dergah Yayınları, 1986, s.931.

için zor kullanmak; yıkıcı aşırı davranışlarda bulunmak, aşırı derecede öfke ifade etmek şekillerinde kendini gösteren davranışlardır. Görüldüğü gibi şiddetin tanımının geniş bir kapsam alanı vardır; devletin uyguladığı cezalardan, teröre, anarşiden bireysel sertliğe kadar bütün olayları şiddet kavramına dahil edebiliriz. Şiddeti genelde üç kategoride ele alabiliriz: insanlar arasındaki şiddet, devlet ve toplum arasındaki şiddet ve devletler arası şiddet. [9]

Güçlerin ve imkanların eşit olmadığı durumlarda, genelde zayıf tarafın güçlü olanla başa çıkmak için kullandığı şiddet metodu terördür. Terörün bir şiddet olayı olduğu herkes tarafından kabul edilen bir gerçektir. Ama her terör hareketi bir şiddet olmasına rağmen, her şiddet bir terör değildir. Bu yüzden şiddetin anlamını inceledikten sonra, 'terörün' anlamına da bakmak gerekir.

B. Terör Kavramının Tanımlanması

'Terörün' sözlük anlamı dehşet, aşırı korku, dehşet saçma ve bu amaçla yaralama, yıkma ve öldürme davranışları olarak belirtilir.[10] Terörde panik hissi oluşturmak, şaşkınlık yaratmak yoluyla aşırı korku ve dehşet uyandırmak, cezalandırmak ve yıldırmak söz konusudur. Korkuyu kısa aralıklarla yayarak kişide ve kitlelerde acil bir ölüm kalım güdümlenmesi yaratacak belli bir hedefe yöneltmek amacı vardır.

'Terör' kelimesi ilk kez; Fransız İhtilali döneminde, 1789-94 yılları arasında, Fransa'da yönetimde bulunan Jakoben hükümet emirleriyle uygulanan yıldırma hareketlerini[11] tanımlamak için kullanılmıştır. Görüldüğü gibi terörizmin tarihte ilk kullanımı 'özgürlük', 'kardeşlik' ve 'eşitlik' ilkeleriyle ortaya çıkılan Fransız İhtilali'ne dayanmaktadır. Yani terörün siyasi bir amaç için kullanımının bir devlet eliyle başladığını söylemek yanlış olmaz. 1793 yılında Jakobenler iktidardayken

---

[9] Tavuz Erten, Cavit Ardalı, "Saldırganlık, Şiddet ve Terörün Psikososyal Yapıları", **Cogito**, Sayı, 6-7, Kış-Bahar,1996, s.143.

[10] Mehmet Ali Civelek, **Küreselleşme ve Terör, Terör Kavramı ve Gerçeği**, Der. Mehmet Ali Civelek, Ankara, Ütopya Yayınevi, 2001, s.26.

[11] Bruce Hoffman, **Inside Terrorism**, NewYork, Columbia University Press, 1998, s.14.

karşı devrimci güçlerle karşılaşınca bu güçleri cezalandırmak amacıyla Devrim Mahkemeleri kurmuşlardır. İşte bu dönem, içinde yaşanılan olaylar neticesinde 'terör dönemi' olarak tarif edilmiştir. Halkı, içinde bulunduğu sefillik ve eziyetten kurtarmak için yola çıkan devrimciler yeri geldiğinde, zorda kaldıklarında, korumak için yola çıktıkları halka karşı terör ve şiddet kullanmayı kendilerine hak görmüşlerdir. Zorunda kaldıkları için başvurduklarını söyledikleri terörün, zorbaca yönetimlerini savunan Jakobenlerin bu suçlamalara karşı yanıtı hazırdır: Robespierre'e göre güç, sadece suçu korumak için yoktur; güç, 'özgürlüğün zorbalığı' suçsuzlukla erdemli yurttaşları korumak için de vardır.[12]

Yukarıda anlatılan olay, terörün tanımının bugün bile yaşadığı bir zorluktur. Terörün tanımlanmasında kavramlar çatıştığından dolayı herkesin kabul ettiği bir tanımın oluşturulması oldukça zordur. Zira bir olayın 'terör' olarak adlandırılmasında olaylara hangi açıdan bakıldığı önemlidir. Örneğin; Güney Afrika'da sisteme baş kaldıranlar rejimin savunucuları tarafından 'terörist' olarak tanımlanırken, diğer gruplar tarafında 'özgürlük savaşçısı' olarak tanımlanıp, yaptıkları şiddet hareketleri meşru olarak yorumlanabilmektedir. Bir başka örneği de Rus ordusuyla savaşan Çeçenler oluşturmaktadır. Çeçenler terörist mi yoksa özgürlük savaşçısı mı? Bir tarafın 'özgürlük savaşçısı' diğer tarafın 'terörist'i olmaktadır. İşte bu ikilem terörün tanımlanamamasındaki en büyük nedendir. Terör zalime uygulanıyorsa iyidir, değilse kötüdür. Peki zalimin zalim, mazlumun mazlum olduğuna kim ve neye göre karar verecektir?

Bazı uzmanlar terör konusunda bir tanıma ulaşmak için öncelikle terörün 'genel' mi yoksa 'belli bir alan üzerinde yoğunlaşmış bir şiddet' mi olduğuna, birtakım 'politik hedefler' içerip içermediğine, bir savaş türü olup olmadığına karar vermek gerektiğini söylerler. Yine aynı uzmanlar terörü incelerken terörün sistematik olma özelliğinin göz önüne alınıp alınmayacağına, kurbanların çoğunun masum olup

---

[12] Cemal Güzel, **Silinen Yüzler Karşısında Terör, Korkunun Korkusu: Terörizm**, Ankara, Ayraç Yayınevi, 2002, s.8.

olmayacağına değinilmesi gerektiğini savunurlar.[13] Bu tanım karmaşası içinde terör uzmanlarının ortak olarak kabul ettiği noktalar da yok değildir; terörün şiddet içerdiği, belirli bir amaç veya hedefe doğru uygulanılan bir stratejisi olduğu, siyasi bir motifinin bulunduğu, kurbanları üzerinde korku, yıldırma, güvensizlik, çaresizlik, ölüm ve işkenceyle insan yaşamını tehdit etme ya da yok etme duygularını uyandırmayı amaçladığı ve bunu başarmak için propagandanın temel unsurlarını kullandığı, bunlardan bir kaçıdır. Mevcut terör tanımları arasında yapılan bir ankete göre bu tanımlarda geçen ortak vurgular şu şekildedir:

Şiddet ve güç (violence and force) %83.5
Siyasi içerik (political content) %65
Endişe ve sindirme (fear and terror) %51
Tehdit (threat) %46
Psikolojik etki (psychological effects) %41.5[14]

Terörün herkes tarafından kabul edilebilecek bir tanımını oluşturmak mümkün olmadığından 109 ayrı tanımı olduğu[15] ileri sürülür, ancak biz burada sadece birkaç tanesini ele alacağız. Tanımlaması sorunlu bir konu olan 'terör' kavramına önerilen bazı tanımlar şöyledir:

> "Siyasi eğilimleri normal olmayan yollardan değiştirmek amacıyla düzenlenen ve içerisinde şiddet veya şiddeti kullanma tehdidi barındıran sembolik eylem."[16]

> "Terörizm korku ve dehşet ortamı yaratmak için uygulanan şiddet ve zorbalık tehdididir."[17]

> "Politik amaçlarla, şiddet kullanımı veya tehdidi içeren, ivedi kurbanının ötesinde derin bir psikolojik etki bırakmayı amaçlayan, üyeleri üniforma

---

[13] Walter Laqueur- Yonah Alexander , **The Terrorism Reader**, New York, Meridian, 1987, s.380.
[14] Faruk Örgün, **Küresel Terör**, İstanbul, Okumuş Adam, 2001, s.14.
[15] Nezih Tavlaş, "Terörü Tanımlamak", **Strateji Dergisi**, Sayı. 2, 1995, s.125.
[16] Thomas P.Thornton **"Terror as a Weapon of Political Agitation"**, New York, Free Press, 1964, s.79.
[17] Nezih Tavlaş, **a.g.m.**, s.129.

veya tanımlayıcı bir işaret taşımayan ama tanımlanabilir bir emir komuta zinciri olan ulus altı veya devlet dışı bir organizasyon veya suç hücresi tarafından gerçekleştirilen eylem."[18]

"Teröre Türkçemizde önerebileceğimiz en iyi terim 'siyasal nitelikli şiddet eylemleri'dir."[19]

Ülkemizin Terörle Mücadele Kanunu'na göre ise terörün tanımı şu şekildedir:

"Terör; baskı, cebir ve şiddet, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle anayasada belirtilen cumhuriyetin niteliklerini siyasi, hukuki, sosyal, laik ve ekonomik düzenini değiştirmek, devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk devletinin ve cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürmek, devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, devletin iç ve dış güvenliğini , kamu düzenini ve genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilen her türlü eylemlerdir."[20]

Günümüzde terörün kaynağı genelde iki yaklaşımla açıklanmaktadır. Birinci yaklaşıma göre terör, temel olarak Batı'yı, Batılı demokrasileri hedef almakta ve kendine hareket üssü olarak Orta Doğu'yu benimsemektedir. Bu kanıda olan uzmanlar Küba'yı, Libya'yı, İran'ı, Irak'ı devlet destekli uluslararası terörün başlıca uygulayıcıları olarak görmekte ve Batılı devletleri kendilerine yönelik terörist saldırılara karşılık veren güçler olarak görmektedirler. Bu da Batılı devletlerin yaptıklarını meşru göstermektedir. Diğer yaklaşım ise Noam Chomsky gibi düşünenler tarafından ortaya konulmaktadır. Terörün asıl olarak Batılı devletler tarafından uygulandığını, terörizmde Batılı devletlerin, İsrail'in özellikle de A.B.D' nin sorumluluğunun çok fazla olduğunu savunurlar.

Din ile ilişkilendirilen terör için de aynı sorunlar söz konusudur. Bazılarının dinci terörist olarak adlandırdıkları kişileri, bazıları özgürlük savaşçısı veya erdem timsali olarak görmektedirler. Örneğin; Usame Bin Ladin bazı insanlara göre İslam dini için

---

[18] Bruce Hoffman, a.g.e., s.43.
[19] Faruk Örgün, a.g.e., s.13.
[20] Türk Terörle Mücadele Kanunu, Madde: 1

cihad ettiğinden dolayı 'Kutsal Savaşçı' olarak görülürken, diğer insanlar için tarihin gördüğü en büyük teröristlerden biridir.

C. Karışan İki Kavram: Anarşi veTerör

Anarşi kelimesinin sözlük anlamı, (1) hükümetsiz kalan ya da iktidarın, karşıt siyasal, ekonomik ve toplumsal güçler arasında uzlaştırma görevini artık yerine getiremediği bir toplumun durumu, (2) Kuralsızlık, yönlendirici bir ilkenin bulunmaması ya da bu ilkelere uyulmaması yüzünden bazı etkinlik alanlarında ortaya çıkan düzensizlik ve kargaşa durumudur.[21]

Türkiye'de terörizm ve anarşizm kavramları hep birbirleriyle karıştırılmış kavramlardır. Bu iki kelimeye aynı anlamın yüklenmesi 1980 yıllarındaki terör olaylarıyla başlamıştır. Ancak bu iki kelimenin ayrı ayrı manaları vardır. Anarşizm, her türlü otoriteyi reddeden ve bu otoritelerin yıkılmasını hedefleyen bir akımdır. Anarşizmin öngördüğü toplum, kanunla veya herhangi bir otorite ile yönetilmemelidir, aksine çeşitli grupların birbirleriyle özgürce yaptığı anlaşmalarla medenileşmiş insanın üretim ve tüketim ihtiyaçlarını karşılamak üzere bir araya gelmesiyle oluşur.[22] Bu nedenle anarşizm her türlü devlet kurumlaşmasına, kapitalist olduğu kadar sosyalist devlete de karşı bir görüştür. Anarşistler, toplumun bürokratikleştirilmesini ve devletleştirilmesini tehlike kabul etmiş, bu nedenle tek biçimli, merkeziyetçi ve esneklikten uzak, katı düzen kavramlarına karşı çıkmışlar, adem-i merkeziyetçi, çok çeşitlilik içeren ve kendi kendini yöneten bir toplumdan yana olduklarını ileri sürmüşlerdir. Yani anarşizm, otorite kavramına ve her türlü devlet yapılanmasına karşı çıkmaktadır.[23]

---

[21] "Anarşi", **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedi**, Cilt. 2, İnterpres Basın ve Yayıncılık, 1986, s.583.
[22] Piotr Kropotkin, "Anarchism", (Çevrimiçi) http//www.panarchy.org/kropotkin/1905.eng.html, 7 Haziran 2003
[23] Faruk Örgün, **a.g.e.**, s.21.

Anarşizmin fikir babaları olarak Micheal Bakunin ve Peter Kropotkin'i sayabiliriz. Modern anarşizmin gelişmesinde önemli rol oynayan Micheal Bakunin, özgür ve sınıfsız bir toplum yaratmak için kollektivizm, kişisel ayaklanma ve kendiliğinden oluşan isyanın rolünü vurgulamıştır. Her türlü otoriteye karşı olan Bakunin, devletin yıkılması gerektiğine ve onun yerine özgür işçi federasyonlarından oluşan yeni bir toplumun kurulması gerektiğine inanır. İnsanlığın ve bireyselliğin toplumsal doğasını önemle vurgulayan Bakunin, toplumun az bir kısmından oluşan yönetici sınıfının, her ne kadar iyi niyetli olurlarsa olsunlar, sağduyuya aykırı olduğunu savunur.[24]

Peter Kropotkin ise anarşizmin genel prensiplerini kabul etmekle birlikte komünist-anarşizm adı altında bir fikir ortaya atmış ve bu fikri sosyal evrime dayandırmıştır. Komünist-anarşizm geleceğin toplumu için öneriler içeren, modern koşulların ince ve ayrıntılı bir anarşist analizini yapar. Bu toplumunda insanlar çalışmaları neticesinde kendi kendine yeten bir toplum oluşturur ve yaptıkları işler neticesinde ödüllendirilmezler. Üretim araçları tüm toplumundur. Mal ayrımı olmadığından insanlar ortak iyiler için çalışırlar ve karşılıklı yardımlaşma ile bireylerin gelişmesi, olgunlaşması sağlanır.[25] Böyle bir topluma ulaşmak için Kropotkin bir ihtilalin yapılması gerektiğini savunur. Bu yolda anarşist entellektüeller ihtilal duygularıyla birleşip kapitalizm ve devleti yok ederler. Yeni sosyal yapılanma için merkezi bir politik yapının gerekli olmadığını savunur çünkü bu politik yapı yeni bir yönetici sınıfı oluşturmakla beraber yeniden yapılanmayı durduracaktır.[26]

Oysa terörizm mevcut olan düzene karşı olup, siyasi otoriteyi yıpratmayı ve genelde yerine kendi siyasal düşünce sistemini kurmayı amaçlar. Terörizmi, anarşizmden ayıran en temel nokta, terörizm mevcut düzeni yıkarak yerine alternatif bir siyasal sistem getirmek için kullanılan bir araç iken, anarşizm bir düşünce akımı olup, her

---

[24] Joe King, "Michail Bakunin", (Çevrimiçi) http://struggle.ws/ws/bak47.html 7 Haziran 2003
[25] Piotr Kropotkin,, "Kropotkin'sRevolutionary Pamplets" (Çevrimiçi)http://uk.geocities.com/anarsistbakis/makaleler/sss_kisimA4.html, 7 Haziran 2003
[26] "Kropotkin, Peter", **The Blackwell Encyclopaedia of Political Thought**, Blackwell Publishers, 2000, s.270.

türlü düzene karşıdır. Bu bağlamda kullanılan şiddet ve yıkıcılık aslında birer araçtır, amaç değil.

D. Terörist Kimdir?

Kimin terörist olduğu da terörün ne demek olduğu gibi cevaplanması kolay olmayan bir sorudur ve teröre kişilerin verdiği farklı anlamlara göre bunun cevabı farklılaşmaktadır. İki taraftan, karşı tarafı 'terörist' olarak kabul ettirmeyi başaran taraf, kendi uyguladığı şiddeti meşrulaştırmayı başarmış demektir. Uyguladığı şiddet terör olarak görülmeyen grup doğal olarak terörist olarak adlandırılamaz. Ama daha önce de belirttiğimiz gibi bu tanımları yapmak hiç de kolay değildir çünkü terörist olarak kabul edilen taraf hiçbir zaman kendisini terörist olarak tanımlamaz. Tam aksine, kendi yaptığı şiddet hareketlerini, karşı tarafın uyguladığı baskı ve şiddet neticesinde, kendini veya mensubu olduğu grubu koruma amacıyla yaptığını ileri sürer. Hizbullah'ın kurucusu Fadlallah'ın şu sözleri bunun örneğidir: "Kendimizi terörist olarak görmüyoruz, çünkü biz terörizme inanmıyoruz. Yurdumuzu işgal edenlere karşı savaşmak terör değildir. Biz kendimizi kutsal bir savaş için savaşan mücahitler olarak görüyoruz."[27] Aynı mantığı 1972 Münih Olimpiyatları sırasında 11 İsrailli sporcunun öldürülmesi neticesinde Birleşmiş Milletler'de tartışılan bir önerge sırasında da görüyoruz. Genel Sekreter Kurt Waldheim ileriki tarihlerde daha fazla kan akıtmayı engellemek için Birleşmiş Milletler'in daha aktif adımlar atmasını istemiş fakat bu "kendi özgürlüğü için savaşan insanların buna ulaşmak için güç de dahil olmak üzere her yolu denemeye hakları olacağı" fikri ortaya atılınca sadece bir öneri olmaktan ileriye gidememiştir.[28]

> "Dünyaya başka nasıl baskı kurabiliriz? Ölümler üzüntü verici, fakat bunlar masumların da öldüğü savaşın neticeleridir. Ölenlerin hiçbiri İsrailli askerler tarafından öldürülen kadınlar ve çocuklardan daha masum değiller. Bu nedenle bu savaşı bütün dünyaya taşımak için her şeyi yaparız."

---

[27] Bruce Hoffman, a.g.e., s.31
[28] Ibid

Yukarıdaki sözler, Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) tarafından uyguladıkları ve 'terör' olarak adlandırılan hareketleri açıklamak için yapılan açıklamadır.

Görülüyor ki terörü tanımlamak ne kadar zorsa kimin terörist olduğunu tayin etmek de o kadar zordur. Zira tartışan her iki taraf da kendi çıkarları çerçevesinde haklı argümanlar ileri sürdüğü kanaatindedir ve hiçbir taraf kendini terörist olarak adlandırmamaktadır.

1. Terörist Psikolojisi

Terör ve teröristleri psikolojik çerçevede incelerken, ilk önce teröristlerin genel mantık yapılarını, yaşadıkları çevreyi, ailelerini, ortak yönlerini ve psikolojik yapılarında her hangi bir bozukluk olup olmadığını ve onları bu eylemleri uygulamaya iten koşulların ne olduğunu incelemek gerekmektedir. Teröristlerin genelde psikolojik yapılarında belli bozukluklar olduğu için şiddet yolunu seçen ve toplumla çatışan insanlar oldukları düşünülür. Oysa terörist örgüt mensuplarının psikolojik yapıları hakkında yapılan araştırmaların çoğunda, bu insanların genelde normal insanlar olduğu sonucuna varılmıştır. Crenshaw, bu durumu "teröristlerin en belirgin ortak yönleri normal oluşlarıdır" şeklinde ifade etmiştir.[29]

Peki bu insanlar sizin bizim gibi normal yapılara sahiplerse, neden onlar terörist oluyor da biz olmuyoruz? Aslında bu sorunun cevabı kendi içinde saklıdır, zira terörizmin psikolojisi 'onlar' olarak kabul edilen düşman saflara karşı girişilmiş bir savaş içeriğine sahiptir.[30] Terörü seçen kişilerde sıkça birtakım psikolojik mekanizmalara rastlanmaktadır. Teröristlerin narsist ve farkedilmesi güç kişilik bozukluklarının bulunduğuna ve bunların dışsallaştırma ve bölünme gibi psikolojik mekanizmalarla desteklendiğine inanılır. Bu bütün teröristlerin, narsist ve farkedilmesi güç kişilik bozukluğuna sahip kimseler olduğu anlamına gelmemekte ve bu noktada 'bölünme' mekanizması önemli rol oynamaktadır.

---

[29] Yeşim Cömertoğlu, "Terörün Psikolojik Temelleri", **Strateji**, Sayı. 2, 1995, s.134.
[30] Deniz Ülke Arıboğan, **Tarihin Sonundan, Barışın Sonuna**, İstanbul , Timaş Yayınları, 2003, s.74.

"Bu mekanizma genelde uzmanlar tarafından 'narsist yaralar' olarak nitelenir. Bu tür insanlar kendi benliğinin büyüklüğüne inanırken, iç dünyalarının tüm zayıflıklarını, hatalarını ve dengesizliklerini dışarıdaki dünyaya yansıtırlar. Kendi zayıflıkları ve iç dünyaları ile yüz yüze gelemedikleri için bu insanlar sürekli saldıracak bir düşman ararlar ve kendi görüşlerini topluma uydurmaya çalışmaktan çok tüm toplumu kendi görüşlerine uyacak şekilde değiştirmek isteyen kişilerdir. Bu eğilimde olan teröristlerin ortak söylemlerinin ise 'Biz değil, Onlar. Bütün sorunların kaynağı Onlar' şeklindedir."[31]

Teröristlerin yaş ortalaması, cinsiyeti, medeni durumu, eğitimi üzerinde bazı anketler yapılmıştır. Bunlara göre, tipik terörist yirmi yaşlarında, bekar, orta ya da yüksek gelirli aileye mensup, üniversite eğitimi görmüştür. Teröristlerin yaşlarının 16-22 arası olmaları daha ilerki yaşlardaki kişilere nazaran kurban edilmeyi ve insan öldürme gibi emirleri daha kolay kabul etmelerini sağlamaktadır. Yukarıda saydığımız özellikler Russel ve Miller'in değişik ülkelerden 350 terörist üzerinde yaptıkları bir araştırmanın sonuçlarıyla da uyumludur. (Bu araştırma günümüz terör örgütlerinin yapılanmalarına da ışık tutmaktadır.)Bu araştırma neticesinde teröristler hakkında ele geçen genel veriler şu şekildedir:

Yerleşim yeri: Şehir

Yaş: 22-25. (Liderler daha yaşlı.)

Cinsiyet: %80 erkek. (Lider olan kadınlar da var.)

Medeni durum: Bekarlar %75-80.

Sosyal ve ekonomik yapı: Şehirlerde üst orta ve üst sınıf. Aileleri genelde meslek sahibi, liberal görüşlü, sosyal değişim isteyen, daha yüksek tabakalara erişmeyi başaramamış kişiler.

Eğitim veya meslek: 2/3'ü üniversiteyi tamamlamış.

---

[31] Yeşim Cömertoğlu, **a.g.m.**, s.136.

Lider: Genellikle kendisini adamış, kuvvetli kişiliğe sahip, eğitilmiş bir teorisyendir. Mutlakçı bir görüşe sahip, katı, inançla çalışan, herkesin sadakatinden şüphe eden bir yapıdadır. [32]

İnsan, yapısı gereği her zaman bir yere ait olmaya ve önemli olduğunu hissetmeye ihtiyaç duyar. Teröristler bu tip gruplara katılmadan önce 'ait olma' ve 'önem hislerini' toplumla paylaşamadıkları için bu duygularını üyesi oldukları örgütler içinde tatmin ettikleri bazı uzmanlar tarafından iddia edilmektedir. Onlar için dünya artık ait oldukları ve kendilerini tanımladıkları bu yeni insan topluluklarıdır. Kendi içinde kurdukları sistem neticesinde dünyayı 'onlar' ve 'biz' olarak algıladıklarından sistemle barışık olmayan, ama o sistemin değerleriyle düşünen ve yanlışları şiddet kullanarak düzeltmeye çalışan bireyler olurlar.[33] Teröristler ailelerinin, toplumlarının, inandıkları ideolojilerin, mevcut olan sistemden farklı düşünmeleri uğruna acı çekmiş ya da ölmüş insanların kimliklerini savunurlar. Düşmanlarının, kendi gibi olanları boyun eğdirmeye veya yok etmeye çalıştıklarına inanmışlardır. Bu yüzden hiç sorgusuz inandıkları bir amaç için savaşmaya hazırdırlar. Tam bir asker mantığıyla 'kötü'den 'iyi'leri kurtarma çabasında olurlar. Sonuca gitmek için de verilen emirler doğrultusunda her yolu denemeye hazırdırlar. Amaçları için mevcut olan otoriteye, karşılarında duran engellere ve hatta masum insanlara bile şiddet ve terör uygulamaktan çekinmezler. Çünkü onlar bir savaş durumunda oldukları kanaatindedirler ve bunları savaşın kaçınılmaz sonuçları olarak değerlendirirler. Teröristlerin bu kadar kanlı ve vahşi eylemleri uygulamaları, kimleri öldürüp yaraladıklarını düşünmeden hareket edebilmelerinin önemli bir nedeni ise kurdukları sistemde liderden gelen emirlerin kutsallığına veya değişmezliğine inanmalarından kaynaklanır. Teröristler ilahi ve kutsal bir örtünün altındaki son derece güçlü güdüler ve kabile sadakati tarafından yönetilirler. Terörist gruba üye birisinin ortaya konulan hedefi veya kararı sorgulaması grup içindeki yerini ve otoriteye bağlılığını sarsacağından koşulsuz bir teslimiyet mevcuttur. Bu yüzdendir

---

[32] Faruk Örgün, **a.g.e.**, s.31.
[33] Marvin Certon, Owen Davies, "Terörün Gelecekteki Yüzü", **Strateji,** Sayı. 2, 1995, s.209.

ki terörist grup üyelerinin bağlı bulundukları grupları terk etmeleri hiç de kolay değildir, bir çok zaman bu sadece 'ölüm yoluyla' mümkün olmaktadır.

E. TERÖR TÜRLERİ

Terör içinde yaşanılan dönem ve şartlarla şekillenen bir kavramdır. Terörü, uluslararası ve milli devletler bazındaki olayları göz ardı ederek anlamamız imkansızdır. Bu yüzden dünyadaki şiddet ve terör olayları incelenirken, o sırada dünyayı ve uluslararası platformu etkileyen tüm akım ve olayları ele almak ve bu olayları, o akımların süzgecinden geçirerek anlamlandırmak gerekmektedir. Örneğin; 1950 ve 60'lı yıllardaki terör olaylarıyla, 1980'lerdeki terör olayları aynı kriterlerle incelenemez. Bundan dolayı, şiddet ve terör olayları incelenirken, dünya konjonktüründeki olayları da incelememiz gerekmektedir.

Terörün değişik faktörlerini; bağımsızlıkçı terör, etnik terör, ideolojik terör, devlet terörü ve dinsel terör olarak sınıflandırabiliriz. Bir terör eylemi bu faktörlerin biriyle olduğu gibi birden fazlasıyla da ilişkili olabilir.

1. Bağımsızlıkçı Terör

Bağımsızlıkçı terör olarak tanımladığımız kavram; bir devletin egemenliği altında bulunan bir grubun yeni bir devlet oluşturma amacına yönelik yaptığı mücadelede mevcut devlete karşı kullandığı şiddet ve terör yöntemleridir. Bağımsızlıkçı teröre örnek olarak 1950 ve 1960 yılları arasında sömürgeci devletlerin güçlerini kaybetmeleri neticesinde, sömürgeleri altında bulunan ülkelerde ortaya çıkan terör hareketlerini verebiliriz. Bu hareketler daha çok sömürgeci ülkelerin yoğun olarak yerleştikleri Asya, Afrika ve Orta Doğu'da görülmüştür.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan ve uluslararası politikaları derinden etkileyen hareketlerin biri de sömürgeciliğin tasfiyesidir. Her ne kadar bağımsızlık hareketleri Birinci Dünya Savaşı ile hız kazandıysa da, uluslararası platformda etkili

olmaları 1945 sonrasını bulur. Dışarıdan gelen yeni yöneticilerin yerel halk tarafından kabul edilmemesi, İkinci Dünya Savaşı neticesinde sömürgeci Batı ülkelerinin ekonomik durumlarının bozulmasıyla birleşince, bu bölgelerde milliyetçi akımlar neticesinde ayaklanmalar başlamıştır. Bu ayaklanmaların boyutları gün geçtikçe artmış ve sorunlar büyümeye başlamıştır. Bu bağımsızlık ayaklanmalarının güç kazanmasında Amerika'nın savunduğu 'self determination' inancının da payı büyüktür. Başkasının dışarıdan herhangi bir etkisi olmadan kişilerin kendileri için karar verebilme özgürlüğü[34] olarak tanımlanan 'kendi kaderini tayin etme' olgusu, Birinci Dünya Savaşı sonrasında Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Wilson tarafından oluşturulan düzenin temel koşullarını belirleyen 'Ondört Nokta' içinde yer almış ve bu kavram İkinci Dünya Savaşı sonrasında sömürülen devletlerin bağımsızlıklarını kazanma sürecinde önemli yer tutmuştur.[35] Aynı dönem içinde Lenin'de Sovyetler Birliği'nde 'self-determination' ilkesini benimsemiş ancak bu düşünceyi kendi amacı olan Rus halkını tam bir eşitlik ve bütünlük içinde bir araya getirmek için bir araç olarak kullanmayı planlamıştır.

> "Lenin, self determinasyon ve siyasal birlikten ayrılma hakkının en başta gelen haklar olduğunu kabul ediyordu; Rus ulusuyla öteki uluslar arasındaki eşitliğin sağlanmasında federal bir örgütlenme biçimi gerekliydi ve dolayısıyla bu süreçte 'halklar hapisanesi'nden Sovyet eşitliğine geçiş sağlanacaktı." [36]

Bağımsızlık hareketlerinin İkinci Dünya Savaşı galibi 'Süper Devlet' Amerika Birleşik Devletleri tarafından desteklenmesi ve bununla beraber emperyalist devletlerin güç kaybetmesinden, Batılı devletler nasiblerini almıştır. Örneğin; 1947 yılında sömürgesi altında bulunan Hindistan'dan çekilen İngiltere, 'Güneşin Üzerinde Batmadığı İmparatorluk', Hintlilerin Mahatma Gandhi liderliğinde uyguladıkları edilgin ama etkili mücadeleleri neticesinde pes etmek zorunda kalmıştı.[37] Yenilmesi imkansız sayılan Batılı güçlerin güç kaybetmesi yönetimleri

---

[34] "Self Determination", **Collins Concise Dictionary**, HarperCollins Publishers, 2001, s.1365.
[35] Faruk Sönmezoğlu, v.d., **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, İstanbul ,Der Yayınları, , 2000, s.425.
[36] Erhan Büyükakıncı, "Lenin'den Gorbaçov'a Sovyet Uluslar Politikası (1917-1985), **Osman Zillioğlu'na Armağan**, Galatasaray Üniversitesi, İstanbul, 2000, s. 42.
[37] Oral Sander, **Siyasi Tarih 1918-1994**, İstanbul, İmge Kitabevi, 2001, s.291.

altında bulunan insanlara moral vermiş ve direnişlerini güçlendirmiştir. "Beyaz Adam hükümranlığını kaybetmişti. Zaafiyetinin olduğunun anlaşılması Asya'da ayaklanmaları cesaretlendirmiş ve Avrupa üstünlüğüne son vermiştir."[38] Halkın genel kanısı ülkelerinin özgürlüğüne sadece ihtilal sayesinde kavuşabilecekleri doğrultusundaydı. Fransa'nın İndo Çin ve Dien Bien Phu'da yenilmesi Cezayir'lileri özgürlükleri için savaşma konusunda harekete geçirmiş[39] ve 1962 yılında gerilla savaşı ve şehir terörizmi ile savaşarak çok kanlı bir iç savaşla özgürlüklerini Fransa'dan almışlardır.

Bağımsızlıkçı terör hareketleri Orta Doğu'da da kendini göstermiştir. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra İngiliz yönetimine verilen Filistin'de de sorunlar baş göstermeye başlamıştır. Bölgeye yerleşmeye gelen Yahudi sayısının tehlikeli boyutlara ulaşmasından endişe eden İngiltere bu sayıyı kontrol altında tutmak istemiştir. Bunu engellemek isteyen Yahudiler, İngilizler'e karşı terör hareketleri uygulamıştır. Filistin'de İngilizler'e karşı başlatılan ayaklanma Irgun Zvai Le'umi (Milli Askeri Organizasyon) ve Lohamei Herut Yisrael (İsrail Özgürlük Savaşçıları) adlı iki terörist organizasyon tarafından yönlendiriliyordu. İngiltere hem bu terör hareketleri hem de bu hareketlere o devrin süper gücü Amerika Birleşik Devletleri'nin ses çıkartmaması neticesinde bölgeden ayrılmak zorunda kalmıştır.[40]

Bu dönemde sömürgeci devletlere uygulanılan şiddet ve terör hareketleri etkili olmuş ve birçok ülke bağımsızlığını kazanmıştır, hatta tarihte hiç ülke olmamış gruplar bile sömürgeci devletlerin bu bölgelerden çekilmeleri üzerine ülke statüsüne kavuşmuşlardır. 1956 yılında Afrika'da bağımsız devlet sayısı 6 iken bugün bunların sayısı 50'yi aşmaktadır.[41]

---

[38] B.H. Liddell Hart, **History of the Second World War**, New York, Paragon Books, 1979, s. 233.
[39] Bruce Hoffman, **a.g.e.**, s.48
[40] Koray Çalışkan, Münir Fahrettin, "Yeni İntifada ve Filistin Sorunun Kısa Tarihi", **Birikim**, Aralık 2000, s.23
[41] Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, Ankara, İş Bankası Yayınları, 1988, s.420.

Terörün meşruiyet kazanıp taraftar toplamak için içinde bulunduğu dönemin etken faktörlerini maske olarak kullandığını biliyoruz. Terör, İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki dönemde de yaygın olan ayrımcılık ve milliyetçilik hareketlerini maske olarak kullanıp, uluslararası platformda ve ilişkilerde değişikliklere neden olmuştur. Bu değişiklikler, o dönemin konjonktüründe önemli roller oynayıp, dünyamızın bu gün içinde olduğu terör saldırıları ve şiddet olaylarının tohumlarını filizlendirmiştir.

2. Etnik Terör

Belirli bir etnik kimliğe sahip kişilerin, içinde yaşadıkları ülkenin siyasi yapısı içerisinde tek unsur olmamaları durumunda, yaşadıkları ülkeden toprak talepleriyle birlikte ayrılıp kendi devletlerini kurma amacıyla hareket etmeleri temelinde ortaya çıkan terör hareketidir şeklinde açıklanan etnik terör, Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda Osmanlı ve Avusturya-Macaristan İmparatorluklarının yıkılmasıyla dünya tarihini etkilemeye başlamıştır.

Etnik terör kendinden en çok Ortadoğu, Uzakdoğu ve Afrika'da bahsettirir. Bunun başlıca nedeni ise Batılı güçlerin işgal ettikleri topraklardan çıkarken, buralarda yaşayan etnik halkların nüfus yoğunluklarını pek dikkate almadan yapay sınırlar çizerek yeni yeni devletler kurmalarına bağlıdır. Örneğin; Osmanlı İmparatorluğu yıkıldıktan sonra Orta Doğu'yu işgal eden İngiltere ve Fransa, Irak, Filistin ve Suriye'yi parçalayıp başka devletler kurdular. Fransızlar, Suriye'yi ikiye bölüp Lübnan ve Suriye'yi oluşturdular. İngilizler ise Filistin'den Ürdün devletini çıkardılar.[42] Bu durum günümüzde yaşanan birçok etnik sorunun baş sebebidir. Etno-milliyetçi akımlar neticesinde yaşanan sorunların en büyük ve kanlılarından bir kısmı Ortadoğu'da yaşanmış ve yaşanmaktadır. Günümüz İsrail-Filistin sorununun kökeninde ve 'Ortadoğu'daki kazanın devamlı kaynamasında' bilinçsizce çizilen sınırlar ve bunun neticesinde çıkan etnik sorunların payı çok büyüktür.

---

[42] Bernard Lewis, **The Crisis of Islam**, New York, The Modern Library, 2003, s.xvi

Hindistan ve Pakistan'ın arasındaki sorunlar ve etnik gerginlikler de hep bu sebeplerden dolayı çıkmıştır. Hindistan'ın topraklarında bir devlet içinde yaşayan Hindular ve Müslümanlar arasındaki gerginliğin İngiltere'nin çekilmesi sonucunda nasıl çözüleceği büyük endişe yaratıyordu. Hindistan'ın bu etnik bölünmüşlüğü karşısında İngiltere 'Böl ve Yönet' politikasıyla Hindistan'ı Hintliler, Müslümanlar ve bağımsız prenslikler olarak üçe bölmeyi planlamıştır. 1947 yılında Hindistan ve Pakistan adında iki devlet kurulmuş ve bağımsız prenslikler de sonunda ya Pakistan'a ya da Hindistan'a katılmışlardır. Sınırların ezbere çizilmesi neticesinde Pakistan'da yaşayan 4.5 milyon Hintli Hindistan'a, Hindu bölgesinde yaşayan 6 milyon Müslüman'da Pakistan'a göç etmiştir. Bu göç sırasındaki katliam ve şiddet hareketleri yarım milyon insanın ölmesine neden olmuştur.[43] Ayrıca Müslümanların yoğun olduğu Keşmir bölgesinin Hindistan'a katılması günümüzde bile süren etnik terör olaylarının kaynağıdır.

Başka bir etnik terör örgütü ise Sri Lanka'daki Tamillerdir. 1948 yılında İngiliz sömürgesinden kurtulan Seylon adasında yaşayan ve nüfusun %20'sini teşkil eden Tamiller, etnik ayrımından dolayı kendilerine firsat eşitliği verilmediğinden şikayetçi olup, 1950 ve 1960'larda terörist organizasyonlar kurmaya başlamışlardır. Değişik Tamil grupları liderlik için birbiriyle çarpışırken Tamil Kaplanlar bu savaşı kazanmış ve lider duruma gelmişlerdir. Tamil Kaplanlar etnik savaşlarını Çin ve Küba gibi gerilla savaşları ve intihar saldırıları ile sürdürmüşlerdir. Dünyada en fazla intihar saldırılarını kullanan grup Tamillerdir.[44]

Etnik terör sadece Asya, Orta Doğu ve Afrika'ya has bir kavram değildir. Avrupa'da da milletlere dayalı terör hareketleri yaşanmaktadır. Örneğin; İrlanda Cumhuriyetçi Ordusu (IRA) temeli 1920'lere dayanan etnik bir terör örgütüdür.[45] İrlanda'da yaşayan Katolik azınlığın sesi olan IRA, Protestan hükümet tarafından yapılan etnik ayrımcılığı protesto etmek için terör olayları sergilemiştir. 1968-1969 yıllarındaki

---

[43] Oral Sander, a.g.e., s.292.
[44] Walter Laqueur, **The New Terrorism**, New York, Oxford University Press, 1999, s.193.
[45] Emin Demirel, **Terör**, İstanbul, IQ Yayıncılık, 2002, s.101.

Katolik-Protestan olaylarıyla ivme kazanan terör halen daha tamamen durmamıştır. 1972-76 yılları arasında terör sonucu ölenlerin sayısı o güne kadar ölenlerin toplam sayısının üçte biri kadardır.[46] Avrupa'da en yakın tarihte gözlemlediğimiz etnik terör olayı ise Bosna Hersek'te yaşanmıştır. Yugoslavya'nın parçalanması sürecinde bu ülke topraklarında yaşayan Hırvatlar, Boşnak Müslümanlar ve Makedonlar ayrılıp kendi etnik devletlerini kurmak istemişlerdir. Oysa bu hareket Sırpların 'Büyük Sırp ideallerine' aykırıydı. Yugoslavya'nın en büyük güç unsuru olan Sırplar, Hırvatlara ve özellikle de Boşnaklara karşı uyguladıkları etnik terör nedeniyle yüzbinlerce insan ölmüştür.[47]

3. İdeolojik Terör

1945 ve 1960 yılları nasıl Doğu- Batı blokları arasındaki soğuk savaşın hakim olduğu yıllar ise, 1970'li yıllar da Doğu-Batı arasında 'Yumuşama'nın (Detant) hakim olduğu dönemlerdir. Bu dönemin özelliği, 'Soğuk Savaşı' hatırlatacak mahiyette çatışma ve anlaşmazlıkların çıkmasına rağmen, milletlerarası ilişkiler sisteminde yumuşak bir yapının hakim olmasıdır.[48] Detant dönemi, bloklar arasındaki söz düellosu ile savaş tehlikesinin azalması ve komünist ile komünist olmayan devletler arasında siyasal, ekonomik, kültürel ve teknolojik anlaşmaların sayısındaki artış olarak da tanımlanabilir. Bu nedenle bu dönem siyasal bilimciler tarafından 'ara dönem'olarak adlandırılır. Ara dönemde her ne kadar ideolojik açılardan yumuşama gözlenmekteyse de uluslararası platformda insanlardaki rahatsızlıklar ve şiddet kendini hem sağ hem de sol olarak adlandırılan terör hareketlerinin varlığında sürdürmüştür[49].

1960'ların sonlarında ve 1970'li yıllar boyunca dünyada sosyal bir rahatsızlık, gençlerde idealizm ve asilik, anti-emparyalist akımlar ve toplu bir politik bilinçlenme söz konusu olmaya başlamıştır. Bu yıllar süresince 'sağ' ve 'sol' terimleri politik

[46] Walter Laueuer, a.g.e., s.33.
[47] Mark Danner, "Ethnic Cleasing", (Çevrimiçi) http://balkansnet.org/ethnicl.html, 21 Mayıs 2003.
[48] Fahir Armaoğlu, a.g.e., s. 537.
[49] Oral Sander, a.g.e., s.445.

tanımlar olarak daha çok kullanılmaya başlanmıştır. Sol eğilimli örgütler kendilerini Marksist olarak tanımlayıp Markist-Leninist-Maoist sloganlar kullanırken, aşırı sağcı olarak kabul edilen neo naziler ve neo faşistler de kendi ideolojilerini savunmuşlardır. Bu iki grubun teröristleri arasında hem farklılıklar hem de ortak yönler bulunmaktaydı. Solcular, özellikle Üçüncü Dünya ülkelerindeki ezilmiş halkın sesini uluslararası boyutta seslendirdiklerini savunurken, sağcılar kendi ülke ve halklarının değer ve menfaatlerini ve kendi ırklarını ön planda tutuyorlardı. Öte yandan farklı iki ideolojiye inanan grupların ortak özellikleri büyük bir güvensizlik içinde olmaları ve aynı oranda parlamenter demokrasiyi benimsememeleridir. Her iki grubun teröristleri de kendilerini ihtilalci olarak tanımlıyordu.[50]

Batı'daki öğrenci grupları arasında anti-Amerikan ve Vietnam karşıtı hareketler sokak gösterileri şeklinde başlamış ve profesyonel mücadele yanlısı küçük grupların organize olup yeraltına inmeleri neticesinde solda kanlı şiddet hareketlerini organize eden kentli örgütler oluşmuştur. Devrimci bir felsefeye sahip olan bu eylemciler, mevcut hükümet ve sosyal düzeni yıkmak için örgütlenmişledir.[51] Eylemciler devlete, temsilcilerine ve kurulu düzenin sembollerine saldırılar düzenleyip 'Emperyalizmin' temsilcileri olarak ABD ve Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütünü (NATO) hedef almışlardır.

1970'lerin başlarından itibaren Uruguay'daki Tupamaros'lardan Almanya'daki Kızıl Ordu fraksiyonuna ve İtalya'daki Kızıl Tugaylar'a kadar birçok sol grubun, devrimci bir mücadele için illegal şiddet kullanımını geçerli bir araç olarak görmeleri sonucu terör, yaygın bir yöntem olarak kullanılmaya başlanmıştır. Nitekim terörist faaliyetler sayısal olarak özellikle 1968 ile 1988 yılları arasında büyük bir artış göstermiş ve 1968'de 125'ten, 1985'te 782'ye ve 1988'de 856'ya yükselmiştir.[52] Ayrıca, Baader-Meinhof, Kızıl Tugaylar ve Japon Kızıl Ordusu gibi ideolojik terör örgütleri kendi

---

[50] Walter Laqueuer, **a.g.e.,** s. 106.
[51] Emin Demirel, **Dünya'da Terör, Birileri Böyle İstedi,** , İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2000, s.101.
[52] Deniz Ülke Arıboğan, "Terörizmi Anlamak ve Anlamlandırmak", **Karizma,** Ocak, Şubat, Mart, 2002, s.145.

aralarında da bağlar kurarak ve birbirlerinden çok şeyler öğrenerek evrensel bir iletişim ağına sahip olmuşlar[53] ve böylece etkinliklerini arttırmışlardır.

İdeolojik terörün dünyada etkili olan bir de sağ kanadı mevcuttur. Genellikle Neo nazi ve neo faşist olarak adlandırılan bu gruplar kendilerini Amerika, Almanya ve İtalya gibi ülkelerde göstermişlerdir. Örneğin; Amerika'da 'Hıristiyan Kimliği' adında sağ ideolojiyi savunan bir örgüt, aryan Amerikan ırkının varlığına inanıp, ülkeyi diğer 'aşağı' türden insanlardan temizlemek için terör hareketleri uygulamıştır. Almanya'daki sağ terör ise 1970 yıllarından sonra etkili olmuş ve daha çok ülkeye gelen göçmenlere yönelmiş, şiddet uygulamıştır. Örneğin; Neo Nazilerin ülkedeki yabancılara karşı yönelik saldırıları tüm dünya tarafından izlenmiştir. Bunlardan bazıları Kasım, 1992'de Mölln'de, Mayıs, 1993'de Solingen'de dazlaklar tarafından işlenen cinayetler şeklinde sıralanabilir.[54] İtalya'da mevcut olan sağ eğilimli terörü savunanlar ise ihtilalci savaşı savunmuş ve onlar da şiddet eylemleri uygulamaktan kaçınmamışlardır.[55]

İdeolojik terör hareketleri 1960 ve 1970 yılları arasında etkili olduysa da sağ terör politik alanda hiç bir zaman sol eğilimli terör hareketleri kadar etkili olmamıştır. Dünyanın hiç bir yerinde her hangi bir hükümet neo nazi ve neo faşist hareketler yüzünden ciddi bir şekilde tehdit edilmemiştir. Oysa 1980'li yıllarda kullanılan terör araçlarının dini yöne kayması her şeyi değiştirmiş ve terör olaylarının boyutunu değiştirip uluslararası boyutta tehlikeler ve tehditler oluşturmaya başlamıştır.

4. Devlet Terörü

Devletler, 'Raison d'Etat' yani 'Hikmet-i Hükümet' olarak adlandırılan bir beka kaygısıyla, konjonktüre göre bazen ya da sıkça kendi yasallıklarını çiğnerler ve

---

[53] **Ibid**, s.146.
[54] "AB ve Terör", (Çevrimiçi) http://www.teror.gen.tr/turkce/ab/almanya_dazlaklar.html, 9 Haziran 2003.
[55] Walter Laqueur, **a.g.e.**, s.123.

'terör' olarak tanımlanabilecek yollara başvururlar. Devlet, terörü gizli ya da açık görevlileri eliyle olduğu kadar manupüle ettiği kişi ya da gruplar eliyle de uygular.[56]

Devletlerin uyguladığı terör, hem devletin kendi sınırları içinde, hem de bu sınırların dışında olabilmektedir. Tarih boyunca devletler düşmanlarına karşı çeşitli şiddet ve baskı rejimleri uygulamışlardır. Örneğin; Almanya'da Nazi yönetimi Yahudilere, Çingenelere, Slavlara, Komünistlere ve diğer 'devlet düşmanları'na, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nde (S.S.C.B) Stalin yönetimi kendi halkına devlet yoluyla baskı rejimi uygulamış, hatta milyonlarca vatandaşlarının ölümüne sebep olmuşlardır.

Devlet terörü, esasen İkinci Dünya Savaşı sonrası S.S.C.B. ile A.B.D. arasında yaşanan Soğuk Savaş döneminde, bu iki karşıt ideolojinin savaş metodu olarak tarihte yerini almıştır. Devlet terörünün en büyük öncüleri ABD, Rusya, İsrail, İran ve Suriye[57] olmasına rağmen 1960'larda devlet terörü özellikle A.B.D'nin kontrolünde uygulanır hale gelmiş ve bir dış politika yöntemi olarak kullanılmaya başlanmıştır. Devlet destekli teröristlerin uyguladığı şiddet olayları, planlanan şekilde açık vermeden tamamlandığında hem ucuz, hem de gizli olduğundan, diğer devletlerin kınamasından da yoksun bir yöntem olarak benimsenmiştir.

Teröristler için de devlet destekli hareket etmek tercih edilir bir metottur. İmkanları limitli olan gruplara bir devletin imkanlarının sunulması, o devletin planlama ve istihbarat sistemlerini kullanabilmeleri, çok cazip gelen bir yoldur. Ayrıca teröristlerin eğitimleri de devlet tarafından üstlenildiğinden, zaman içinde sadece limitli bir şekilde eğitim alma imkanına sahip olan teröristler, elit komando birliklerinden farklı olmayan şekilde eğitim alabilme imkanı bulurlar. Ayrıca teröristlere dolgun ücretlerin ödenmesi de söz konusudur.[58]

---

[56] Naci Oğuz, "Modern Dünyadaki Cadı Avı", (Çevrimiçi) http://www.evrensel.net/01/09/17/dosya.html, 17 Eylül 2001.
[57] Emin Demirel, Terör, s.30.
[58] Bruce Hoffman, a.g.e., s.186.

Devletlerin gerçekleştirdiği terör iki başlık altında toplanabilir: (1) başka devletlere karşı, (2) kişilere ya da gruplara karşı. Devletler uyguladıkları bu terör tiplerini genellikle iki yol izleyerek uygularlar: ya yaptıkları eylem için bir yasallık zemini aramazlar; kendi 'meşru' gerekçelerine dayanarak eylem yaparlar, ya da eylemlerine meşruiyet kazandıracağı düşünülen yasalar çıkararak terör uygularlar. Yasallıkla, terör meşru bir zemine oturtulmaya çalışılır. Bu yasallığı, bir devletin başka bir devlete terör uygulaması söz konusu olduğunda Birleşmiş Milletler örgütü sağlar. Bir devletin kendi içindeki kişi ya da gruplara terör uygulamasının yasal zeminini ise kendisi sağlar.[59]

Dünyada terörü destekleyen birçok devlet olmasına rağmen, A.B.D.'nin bu konuda özel bir konumu vardır. Amerika 1980'lerde Orta Amerika'da, 'arka bahçesi'ni güvene almak için, yoğun bir devlet terörü politikası uygulamaya başlamıştır. Hatta bu amaçla kendi topraklarında eğitim veren okullar açmaktan geri kalmamıştır. Örneğin, merkezi Georgia, Fort Bening'de bulunan Batı Yarımküre Güvenlik İşbirliği Enstitüsü (WHISC) bünyesindeki Latin Amerika diktatörlüklerinin azılı işkenceci ve katliamcılarını eğiten Amerika Okulu (School of Americas) 55 yıldır hizmet vermektedir ve bugüne dek 60 binin üzerinde mezun vermiştir. Buradan mezun olanlar aldıkları eğitimle El Salvador, Guetamala, Küba, Şili gibi ülkelerde katliamlar yaptıkları söylenir. Guettamala'da Lucas Garcia, Rios Montt ve Mejia Victores gibi soykırımlara varan katliamların yapıldığı diktatörlük dönemlerinde bakanlık yapanların % 40'ı Amerika Okulu'nda eğitim görmüştür.[60] Daha sonraki yıllarda ise Amerika Birleşik Devletleri bu yöntemi Orta Doğu ülkeleri ve Afganistan için de yoğun bir şekilde kullanmaktan kaçınmamıştır. Ama buralardaki sonuç planlanandan değişik olmuş ve Usame Bin Ladin ve Saddam Hüseyin gibi birçok 'Frankeinstein'lar yaratılmıştır.

---

[59] Cemal Güzel, **a.g.e.**, s.16.
[60] Mehmet Ali Civelek, Temel Demirer, Sibel Özbudun, **Küreselleşme ve Terör, Terörizm, Saldırganlık ve Savaş**, s.14.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz, Uğur Mumcu'nun belirttiği gibi; terör bir insanlık suçuysa bu suçu devlet görevlileriyle terör örgütlerinin işlemesi arasında bir fark yoktur.[61]

5. Din Kaynaklı Terör

Din ve şiddet arasındaki ilişki çok uzun zamanlara dayanır. Bilinen ilk din ve terör ilişkili eylemler daha Roma devrinde başlamıştır. Sicarii'ler, Thug'lar, ve Haşhaşinler ilk dönemlerde din adına şiddet uygulayan gruplardandı.[62] Daha sonraki yüzyıllarda dinin devlet yönetimlerinin merkezine oturtulması, kilisenin otorite merkezine dönüşmesi ve elde ettiği bu otorite ve gücünü kaybetmemek için Engizisyon mahkemelerinden, Haçlı Seferleri'ne kadar bir çok şiddet yanlısı olayı din adına kullanması neticesinde din ve şiddet daha çok beraber anılır duruma gelmiştir. Zamanla, Reform, Rönesans, Aydınlanma Çağı hareketleri neticesinde, kilise otoritesini kaybetmiş, Birinci ve İkinci Dünya Savaşları sonrasında büyük imparatorlukların yıkılması neticesinde etnik-milliyetçi, ayrımcı ve ideolojik hareketlerin yoğunluk kazanmasıyla terörü tetikleyen faktörler değişmiş ve 1968 yılına gelindiğinde en önemli 11 terör örgütünden hiçbiri 'dini' içerikli olarak tanımlanamaz olmuştur. Yani din, şiddet ve terör olaylarında etken faktör olmaktan çıkmıştır. O yıllarda 11 terörist gruptan sekizini, soğuk savaş yıllarında yoğunluk kazanan sol eğilimli Marksist-Leninist ideolojiyi benimsemiş gruplar oluştururken, geriye kalan üç tanesini de etnik-milliyetçi ve ayrımcı gruplar oluşturuyordu.[63]

1968 yılına kadar kayda değer çoklukta olmayan din kaynaklı terör gruplarının sayısında 1980'lerin- 1979 yılındaki İran Devrimine bağlantılı olarak- gelmesiyle artış gözlemlenmeye başlanmıştır. Yine de bu yıllarda bilinen terörist grupların sayısının 11'den 64'e çıkmasına rağmen 64 tanenin sadece 2 tanesi 'dini' olarak

---

[61] Nezih Tavlaş, **a.g.m.**, s.125.
[62] Bu gruplar hakkında geniş bilgi "Tarihte Din ve Şiddet İlişkisi" başlığı altında verilecektir.
[63] Bruce Hoffman, **a.g.e.**, s.90.

adlandırılabilirdi; İran destekli El-Dava örgütü ve İslami Devrimi Koruma Komitesi.[64]

1992 yılına geldiğimizde ise, önemsenen dini terör gruplarının sayılarının 2'den 11'e yükseldiğini görmekteyiz. Burada dikkat çeken bir nokta bu yeni oluşan dini örgütlerin hepsinin dünyanın önde gelen dinlerine mensup olmadıkları, bu örgütlerin bir kısmının çeşitli kült ve 20.yüzyılda türeyen yeni dinlere ait oldukları gözlemlenmektedir.[65]

Terörün son yıllarda yeniden dini kullanmaya başlamasının bir çok nedeni vardır. Terör ve şiddet, içinde bulunulan dönemde hakim olan sistem ve değerleri şiddet uygulamak için araç olarak kullanmaktadır. Çünkü hakim olan sistem ve değerlerin insanları harekete geçirme özellikleri vardır. Örneğin; Ortaçağ'da kilise çok önemli bir sistemin ve değer yargılarının başındaydı. Dolayısıyla o dönemdeki şiddet olayları, bu günkü gibi toplumun önemli bir faktörü olan din kullanılarak gerçekleştirilmiştir.[66] 20.yüzyıla geldiğimizde, soğuk savaş yıllarında, hakim olan sistem ve değerler milliyetçilik akımları, Marksist-Leninist ideolojiler üzerine kurulmuştu. Nitekim bu dönemde var olan terör gruplarının içinde dini olarak nitelenebilecek herhangi bir örgütün bulunmadığını daha önce belirtmiştik. Günümüze geldiğimizde etnik ve Marksist ideolojilerin zayıfladığı görülmektedir. Bu yüzden toplumları harekete geçirebilecek güç olarak din yeniden ön plana çıkmıştır.

Günümüzün terör olaylarını sadece dine dayalı açıklamaya kalkmak ise, olayları çok basite indirgemek olacaktır. Bu nedenleri sosyolojik, politik, siyasal ve ekonomik olarak da değerlendirmemiz gerekmektedir. Bizce dünyamızın hızla içine girdiği 'globalleşme' akımı, dünyadaki gelir dağılımının eşitsizliği, ABD'nin tek süper güç

---

[64] Ibid.
[65] Ibid.
[66] Engizisyon mahkemeleri, Haçlı seferleri, cadı avları...

kalması ve Ortadoğu'da İsrail-Filistin karmaşası neticesinde dünyadaki dengeler bozulmuştur. Özellikle İsrail-Filistin sorunu olayları dinlerin çatışmasına döndürürken, globalleşme neticesinde zengin olan ülkelerin daha zengin, fakir olanların daha da fakirleşmesi sonucunda ortaya çıkan eşitsizlikler kendilerine dini alet ederek terör olayları oluşturmaya başlamıştır. Böylece din bir motivasyon kaynağı olarak ön plana çıksa da, var olan terörün birçok değişik sebebi olduğu dikkatli bir araştırmayla anlaşılmaktadır.

> "Toplumlar arasındaki kültürel çatışma, globalizasyon akımı, tarihi miras ve mevcut politik durumlar ve ekonomik eşitsizlik, birleşince ve bunlara ek olarak bazı köktenci dini grupların kışkırtmaları da gelince, o bölgelerde yaşayan insanları daha hasas, kırılgan ve tahmin edilemez oldular. Orada yaşayan insan toplulukları bütün bu negatif veriler neticesinde inançlarından ve toplumlarının güvenliğinden endişe etmeye başladılar"[67]

Dini terörün yeniden meydana çıkmasıyla birlikte tarihteki 'terör' kavramına yeni özellikler de eklendi. Medyanın toplumun her kesimine haber ulaştırma gücünün gittikçe artmasıyla birlikte teröristler bunu iyi bir propaganda aracı olarak kullanıp geniş insan topluluklarını dehşete düşürmeyi başarmaktadırlar. Örneğin; geçmişte teröristler, çeşit olarak nispeten daha az öldürücü silahlar kullanırken, bugünkü teröristler daha yıkıcı silahlara ulaşıp bunları kullanmaktan çekinmemektedirler. Artık terörist eylemler daha fazla insana zarar verme ve daha fazla seyirci toplama amacıyla hareket etmektedirler. Medyanın terör eylemini küresel boyutta duyurması ve dehşet ile korkunun yayılmasına katkıda bulunması teröristlerin eylemlerini seçerken göz önünde bulundurduğu bir nokta durumuna gelmiştir. Medya, bilişim ve iletişim çağının teröre armağan ettiği en değerli silahlardan biri olarak ifade edilmektedir diyebiliriz.

---

[67] Russel D. Howard, Reid L. Eawyer, **Terrorism and Counterterrorism**, Connecticut, McGraw-Hill/Dunskin, 2003, s.123.

II. DİNSEL NİTELİKLİ TERÖRÜN ANALİZİ

Terörün bir çok çeşidi olduğunu ve bu değişik terör türlerinin çıkış noktalarının da birbirlerinden farklı olduklarını gördük. Her bir terör şekli kendi savunma mekanizmasını ve meşruiyet kavramını kendi yöntemi ve kaynaklarıyla içinde olduğu dönemi de göz önünde tutarak açıklar. Örneğin; etnik terör milliyetçilik söylemlerini, ideolojik terör Marksist-Leninist, Nazi veya faşist söylemleri kullanır. Bu saydığımız terör çeşitleri arasında dini kaynaklı terörün yeri farklıdır. Dini kaynaklı terör tarihin değişik dönemlerinde değişik dinler aracılığı ile kullanılmıştır. Din nosyonunun sahip olduğu 'kutsallık' ve 'dokunulmazlık' insanları sorgusuz sualsiz ikna olmaya ve en uç noktalara kadar götürebilmeye imkan sağlamıştır.

Dinsel motivasyonlu terör hareketlerini daha iyi anlayabilmek için ilk önce tarihteki 'din ve şiddet' ilişkilerine değinip, bu ilişkilerin ne zaman ve nasıl ortaya çıktığını inceleyeceğiz. Daha sonra dünyada mevcut olan belli başlı dinleri tek tek ele alıp bunların 'şiddet'e nasıl baktıklarını, şiddeti meşru görüp görmediklerini, meşru görüyorlarsa da hangi şartlar ve durumlar altında şiddet olaylarını kabul ettiklerini araştıracağız. Bu bölümde son olarak, Yahudi ve Hıristiyanlık dinine mensup olanların şiddeti ve terörü ne şekilde uyguladıklarını açıklamaya çalışacağız.

A. Tarihte Din ve Şiddet İlişkisi

1993 yılında Manhattan'daki Dünya Ticaret Merkezi'nin bombalanması, Japon Aum Shinrikyo tarikatının Tokyo metrosuna öldürücü sarin gazı vermesi, Oklohoma City'de federal binanın bombalanması ve belki de tarihin en büyük terör olayı olan 11 Eylül saldırılarının hepsinin değişik orijinleri, öğretileri ve uygulamaları olmasına rağmen bir tek ortak özellikleri vardır: Bu eylemlerin tümü dini bir söylem ile ilişkilendirilmektedir.

Daha önce de belirttiğimiz gibi 1960'lı yıllar öncesinde "dini" olarak nitelendirebileceğimiz kayda değer pek grup yokken, bu sayı 1990'lara geldiğimizde neredeyse dünyadaki mevcut terörist grupların dörtte biri oranına gelmiştir. Dini grupların sayısındaki bu artışı sadece dini motiflere bağlamak çok büyük bir yanlış olacaktır. Sayının birden bire bu kadar artması dünya konjonktüründe olan değişikliklere bakılarak açıklanmalıdır. Dini inançlar tarih boyunca mevcut, değişmesi çok sınırlı olgular olduğundan, dini terör hareketlerindeki bu keskin artış değişen politik, ekonomik ve siyasi olaylar karşısında dinlerin birer kılıf gibi kullanılmasıyla ve insanların mobilize edilmesiyle açıklanabilir. Bunu belirttikten sonra tarihteki din- şiddet ilişkilerine bir göz atalım:

İlk başta bu iki kavramın ne demek olduklarının inceleyerek başlayalım; 'şiddet' kelimesinin ne anlama geldiğine daha önceki bölümlerde değinmiş olmamıza rağmen bir kez daha hatırlamakta fayda görüyoruz: Keskin bir karşıtlığın içine hapsolmuş tarafların her biri diğer birinin eylemlerini barbarlık olarak sunar, kendi eylemlerini ise kahramanlık sayar. Dolayısıyla şiddet belirli eylemleri yapanlardan çok, onların tanığı veya kurbanları olanlara ait bir tanımlamadır. Sosyal çevreyi dönüştürme aracı olarak (araççı amaç), temel sosyal fikirlerin önemini gösterme aracı olarak (ifadeci amaç) şiddet son derece etkili olabilmektedir. Öyle ki geniş bir yelpazede yer alan hedefleri ve hırsları gerçekleştirmek için duyulan arzu, şiddet edimlerinin uygulanması için yeterli bir koşuldur.[1]

Din kelimesinin anlamına gelince; din sözcüğünün neredeyse Sümerlilerden günümüze kadar hiç değişmeden geldiğini hayretle görürüz. Mezapotamya pratiğinde din, salt bir tanrıyla ilişkilendirilemediğinden, her tanrı ve ona ilişkin kültik ayinler aynı zamanda bir din olarak kabul edilmiştir. Batı dillerinde 'Din' kelimesi Latince 'religare' yani bağlayan, 'religere' tekrar üstüne tekrar edilen şey manasına gelmektedir. Kısaca tüm bu Latince kelimeleri bir araya getirdiğimizde

---

[1] Eyüp Ay, "Din ve Şiddetin Anlak Karelerinde Kesitler", **İslamiyat**, Cilt. 5, Sayı. 1, Ocak -Mart 2002, s.15

elde ettiğimiz anlam; kendisinden kaçılamayan, derinden bağlanılan bağlayıcı bir nosyonu ifade eden bir kelime elde ederiz.[2]

Milattan önce 2350'li yıllarda, Sümerlerde, ki çok tanrılı bir toplumdular, başlayan tanrıların dünyevileşme süreci, Sümer kentleri arasındaki şiddetli savaşların ateşleyicisi olmuş ve zamanla bu kentleri zayıflatarak istilaya açık hale getirmiştir. Bunu fırsat bilen Akad hanedanının ilk kurucusu Sargon kendi beyanı ile 'Aşk ve Savaş' tanrıçası İstar'ın himaye ve gözetimi altında Sümer kentlerini birer birer ele geçirmeye başlamıştır. Bilebildiğimiz tarihsel kesitte din ve şiddet elele vermeye başlamış ve günümüze kadar gelen trajedilerin senaryosunu oluşturmuştur.[3] Yukarıdaki alıntıdan da belli olduğu gibi o zamanın yöneticileri de içinde olduğumuz zaman gibi yaptıkları şiddet hareketlerini meşrulaştırma ihtiyacını duymuşlar ve tanrıçaların himayesi ve gözetimi altında hareket ettiklerini savunmuşlardır. Şiddeti uygulayanlar aşağı yukarı her kültürde kullandıkları şiddeti meşrulaştırmaya çalışmışlardır. Bu yüzden, toplum kültüründe en hakim unsurlardan biri olan, hatta bir çok zaman en hakim unsur olan dinden onay almaya her toplumda çalışılmıştır. Görüldüğü gibi din ve şiddet ilişkisi daha tarihin ilk başlarından beri toplumların birbirleriyle olan ilişkilerini etkileyen ve tarihin gidişatını değiştirebilen bir etken olmuştur.

Tek tanrılı dinlerin hüküm sürdüğü dönemlerde de din ve şiddet ilişkisi devam etmiştir. Tarihte bilinen ilk terör örgütünün Roma'ya karşı M.S. 66-73 tarihleri arasında faaliyetlerde bulunan 'sicarii'ler (Zealots) olduğu söylenir.Bir Yahudi grubu olan bu örgüt, Roma yönetimine karşı mücadele etmiştir. Hububat depolarına ve su kanallarına saldırılar düzenleyen örgüt üyelerinin 'sica' adı verilen bir hançer kullanmalarından ötürü bu gruba 'sicarii' adı verilmiştir.

7. yüzyıldan 19. yüzyılın yarılarına kadar Hindistan'ı kasıp kavuran bir başka terör örgütü de Thugs adı verilen gruptu. Thugs'lar, Hindu'ların şiddet ve yıkım tanrıçası

---

[2] Robert Mcafee Brown, **Religion and Violence**, Philedelphia, The Westminister Press, 1987, s.3.
[3] Eyüp Ay, **a.g.m.**, s.17.

olan Kali'ye adak adama tarzında cinayet işlerlerdi. Grup üyeleri kutsal günlerde işlerini bırakıp yoldan geçen masum insanları yakalar, Kali'ye kurban olarak öldürürlerdi. Kurbanlarının cennetle ödüllendirileceğine inanan[4] Thugsların bazı hesaplara göre mevcut oldukları 1200 yıl boyunca bir milyon kadar insan öldürdükleri yani yılda yaklaşık 800 civarında cinayet işledikleri ileri sürülmektedir.[5]

Daha sonraları 12 ve 13. yüzyıllarda Müslüman toplumların içinde 'Haşhaşinler' (Assassins) adı verilen başka bir terör grubu ortaya çıkmıştır. Dinsel motivasyonu olan bu grubun lideri Hasan Sabbah adlı bir şahıstır. Haşhaşinler adını almalarındaki neden grubun üyelerinin haşhaş ve uyuşturucu kullanıp eylem yapmalarına dayanmaktadır. Grubun bir başka özelliği ise siyaset sahnesinden önemli kişilere süikast düzenlemiş olmalarıdır. Esas gayeleri dini olmaktan çok siyasi olup kendi görüşlerini halka zorla benimseterek mevcut sosyal ve siyasal düzeni çökertmekti.[6] İngilizce ve Fransızca'daki 'assasin' kelimesi de bu örgütün adından türemiştir. Son derece disiplinli ve sistematik bir yapıdan oluşan örgüt, bu günkü dinsel nitelikli terörist örgütlenmelere de ilkel bir model teşkil etmektedir.[7]

Terörün modern bir kimliğe kavuşmasında, terör olaylarında kitle imha silahlarının kullanılması ve terör doktrinin sistematiğinin aşağı yukarı bugünkü özelliklerine ulaşmasında iki Alman, Karl Heinzen ve Johann Most, öncülük etmişlerdir. Her ikisi de cinayetin politik bir gereklilik olduğuna inanmıştır. Bir radikal olan Heinzen, roket, zehirli gazlar ve mayınlar gibi kitle imha silahlarının bir gün nüfusu 100.000leri aşan şehirleri yok edebileceğini düşünmüş ve zehirli gıdalar alanında yapılan çalışmaları desteklemiştir. Özgürlüğün zehirli gaz ve patlayıcılar olmaksızın kazanılamayacağına inanmıştır.[8] Johann Most da bir radikaldir. New York'ta yayınladığı 'Freiheit' isimli gazete dünyadaki en etkili terör yayını olmuştu. Sabırlı

---

[4] Walter Reich, **Origins of Terrorism**, Washington , Woodrow Wilson Center Press, 1990, s.121.
[5] Bruce Hoffman, **a.g.e.**, s.89.
[6] "Hasan Sabbah" **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, Cilt. 16, s.348.
[7] Deniz Ülke Arıboğan, **a.g.m.**, s.154.
[8] Walter Laqueur, **a.g.e.**, s: 13.

bir organizasyona inanmayan Most, insanların her an bir ihtilale hazır olduklarına inanmış, bunun için ise ufak bir grubun önderlik etmesinin yeterli olacağını düşünmüştür. Kitlelerin özgür olabilmeleri için yöneticilerin öldürülmesi gerektiğine ve dinamit ve zehirin, ateş ve kılıcın binlerce devrimci konuşmadan daha yararlı olacağına inanmıştır. 19. yüzyılda önemli terör teorisyeni olan bir başka isim de Michael Bakunin'dir. 1869 yılında yayınladığı 'İhtilalin Prensipleri' adlı eserinde kendisinin ve arkadaşlarının zehirli, bıçaklı ve ipli yıkımlar dışında bir harekete inanmadıklarını yazmıştır, amaçları ise ihtilaldir.[9]

Bu bilgiler ışığında terörün pratik manada sistematikleşmesini ve milliyetçilik akımın kullanmasını 19. yüzyılın ikinci yarısını bulduğunu söyleyebiliriz. Rus ihtilalcileri 1878-1881 yılları arasında ve yine 20. yüzyılın başlarında otokratik bir devlete karşı savaşıyorlardı. İrlandalılar, Makedonyalılar, Sırplar ve Ermeniler gibi radikal milliyetçi gruplar, idaresi altında bulundukları devletlerle çarpışırken terörist yöntemler kullandılar. Aydınlanma fikirleri yayıldıkça ve milliyetçilik akımı kuvvetlendikçe yüzyıllardır kabul edilen şartlar artık dayanılamaz hale gelmişti.[10]

Din ve şiddet birbirinin içine girmiş terimler gibi gözükse de, tarihte dinin adının bile anılmadığı şiddet dönemleri de mevcuttur. Örneğin; 18. ve 19. yüzyıllarda şiddet eylemleri dini söylemden farklı söylemleri kullandılar. 1793-1794 yılları arasında Fransa'da yaşanan 'terör dönemi' neticesinde yaklaşık 300 bin kişi tutuklanmış ve 17 bin kişi idam edilmiş olması, hem de bunların tamamen 'kardeşlik', 'eşitlik' ve 'barış' ilkeleri altında uygulanması yeni bir terör şeklinin ilk adımları olmuştur. Başka bir örnek ise; 1878-1881 yılları arasında terörizmin literatürü açısından önemli gruplardan biri olan Rusya'daki Narodnaya Volya hareketidir. Sosyal değişmeyi gerçekleştirmek adına aydınların köylüye ulaşması gerektiğine inanan ve bu amaçla köylere akın eden bu genç aydınlar grubu giderek daha da radikalleşmiştir. 1881'de

---

[9] Walter Laqueur, **a.g.e.**, s:16.
[10] Walter Laqueur, **A History of Terrorism**, Brunswick, Transaction Publishers, 2002, s.11.

II. Alexander'ın öldürülmesinin sorumluluğunu taşıyan örgüt üyeleri, bu olaydan sonra yurt dışına kaçmak zorunda kalmışlardır.[11]

20. yüzyılda ise Avusturya veliahdının aşırı milliyetçi Sırp, Kara El grubunun bir militanı tarafından öldürülmesiyle dünya tarihi ilk defa Dünya Savaşları ile tanışmıştır. Bu dönemden sonra, o güne kadar hüküm süren büyük imparatorluklar yıkılmaya başlamış ve milliyetçi hareketlerin hakim olduğu terör hareketleri sahneye çıkmıştır. Örneğin; Kuzey İrlanda'da, İngiliz yönetimine karşı bir mücadele sürdüren IRA, 1931 yılında yasa dışı ilan edilmiştir. Bu yıllarda terör hareketleri Hindistan ve Japonya'da da görülmekteydi. Japonya'da 19. yüzyılın sonunda iki ve 1932 yılında da bir başbakan öldürülmüştü.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Rusya, Almanya ve İtalya'da iktidarın gerçekleştirdiği devlet terörü zirveye çıkmıştır. Rusya'da Stalin, Almanya'da Hitler ve İtalya'da Mussolini kendi yurttaşlarına geniş çapta terör uygulamaktan geri kalmamışlardır. Böylece o dönemde Avrupa'da hakim olan iki farklı yönetim şekli terörü aynı amaç için, yani kendi halklarını mevcut düzene karşı koyamaz hale getirmek için kullanmışlardır. Bu Fransız İhtilali sırasında yaşananları hatırlara getirmektedir.

1960-1980 yılları arasında dünyanın çeşitli yerinde terör örgütü olarak anılan pek çok örgüt kurulmuştur: Bask Ulusal Bağımsızlık Hareketi (ETA), Tamil Kurtuluş Kaplanları, Filistin Kurtuluş Örgütü, Japon Kızıl Ordusu, 17 Kasım, Kızıl Tugaylar, ASALA bunlardan bir kaçıdır. Bu örgütlerin bir kısmı emparyalizm karşıtı, bir kısmı Marksçı-Leninci, bir kısmı Mao'cu, bir kısmı ulusalcı, bir kısmı ayrılıkçı amaçlar doğrultusunda hareket etmekteydiler.[12] Din ve terör 1968 yılına geldiğimizde birbirlerinden tamamen farklı iki kavram olmuşlardı. Öyle ki o yıllarda bilinen terör örgütlerinden hiçbirinin dinle ilişkisi yoktu.

---

[11] Arıboğan, a.g.m., s.154.
[12] Cemal Güzel, a.g.e., s.11

Din ve terör ilişkisi yeniden 1979 İran Devrimi sonrasında canlanmaya başladı. Terör Ortaçağ'da kullandığı, 19.yüzyılda milliyetçiliğe bıraktığı, kılıfı yeniden kullanmaya hazırlanıyordu. Dini terör hareketlerinde 1980'lerden sonra hızlı bir yükseliş ivmesi yaşanmaya ve netice olarak 11 Eylül, Afganistan Savaşı, ve Irak Savaşını doğuran faktörler yavaş yavaş bir araya gelmeye başladı.

Bir başka deyişle, toplumlarda hangi kültür ağır basıyorsa ve etkiliyse, şiddetin harekete geçmek için onu araç olarak kullanıldığını görüyoruz. Eğer içinde bulunulan toplumun en temel determinantı milli devlet akımı ise şiddet o zaman o akımı kullanır, aynı zamanda eğer içinde yaşanılan toplumda din en etkin faktörse şiddet hareketleri dini kullanmak yoluna giderler. Bu yüzden Birinci Dünya Savaşı sonrasında din, terör tetikleyicisi olarak kullanılamamıştır, zira o dönemde en etken faktör milliyetçilik akımlarıydı. Ama 1980'lere geldiğimizde durum değişmiş, dini söylemler dünya konjonktüründe önem kazanmaya başlamıştır. İşte bu sırada terör akımları toplumları mobilize etmek, uyguladıkları şiddeti meşrulaştırmak için dini kullanmaya başlamışlar ve bu sayede uluslararası ilişkileri derinden etkilemişlerdir. Terör hareketlerinin artması dünyadaki tüm yaklaşımları etkilemiş, tek bir dünya olmaya doğru giden ülkelerin yeni tedbirler almasını sağlamış ve neredeyse bir 'medeniyetler çatışması' ortamını doğurmuştur. Bu durumda uluslararası bilimine çok görev düşmekte ve olayların esas nedenlerini ve niçinlerini ortaya çıkarmak bu bilime kalmaktadır.

İnsanlığın yaşadığı en büyük terör olayı olarak tanımlanan 11 Eylül'ün ve ona sebep olan İslam terörünü incelemeden önce, tarih boyunca belli başlı dinlerin şiddet hareketlerine nasıl yaklaştıklarını görelim:

B. Dinler: Şiddet ve Kutsal Savaş Tanımları

1. Musevilikte Şiddet ve Kutsal Savaş Tanımı

Milattan önce 587 yılında gerçekleşen Babil sürgünü, Yahudilik için yeni bir dönemin başlamasına zemin hazırlamıştır. Kutsal Kitap Sonrası Yahudiliği (Post-

Biblical Judaism) olarak da isimlendirilen bu dönemde Yahudi otoriteler siyasi, sosyal ve kültürel etmenlerin etkisiyle Kutsal Kitabı o günün şartlarına göre yorumlamaya başlamışlardır. Knesset Ha-Gadol (Büyük Meclis), Soferim ve Tannaim bu dönemin önde gelen otoriteleridir. Kutsal Kitap Sonrası Yahudiliği'nde, dinin yorumunda önemli bir değişim olmuş; insanın din için değil, dinin insan için olduğu anlayışı benimsenmiştir. Yahudi bilginler Tevrat'ın 'onunla yaşayacaksınız'[13] ifadesinden yola çıkarak, dinin insan hayatına zarar vermek için değil, ona hayat vermek için var olduğunu söylemişlerdir. Başka bir ifadeyle hahamlar, insan yaşamının kutsallığını ön plana çıkarmışlar ve yaşamı korumanın dini bir görev olduğunu belirtmişlerdir. Yaşamı koruma göreviyle ilgili en önemli noktanın ise, başkasının hayatına son vermekten kaçınmak olduğunu söylemişlerdir.[14]

Yahudi dini otoriteleri gerektiğinde şiddet kullanmayı mübah görmüşlerdir. Bu bağlamda Yahudi kanunlarına göre makul olan iki tür savaş vardır: birincisi savaşılması mecbur olan savaşlardır (farz), ikincisi ise savaşmaya izin verilen savaşlardır (mübah). Birincisi savunma amaçlıdır. İkincisi ise bir devlet tarafından gerekli görüldüğünde yapılacak savaşlardır. Bir savaşın izin verilebilen savaş şartlarına uyup 'haklı savaş' (just war) statüsünde olabilmesi için 'Sanhedrin' adı verilen bir bilgeler konseyinin veya bir peygamberin onaylaması gerekmektedir. Zorunlu savaş konusuna gelinince, bu konuda karar verme yetkisi Yahudi kanunlarıyla hüküm veren bir devlete aittir. Yahudiliğin haklı savaş için şiddetin belli bir kısmına izin verdiği doğrudur.[15]

Sonuç olarak, Yahudi toplumları devletin toplum adına savaşa (şiddete) karar verebileceğini kabul eder. Devletin yöneticileri uluslararası ilişkiler, devletler hukuku ve tarihten gelen haklar gibi konularda karar vermek durumundadırlar. Yöneticilerin verdiği karar barış yönünde, anlaşma yönünde olabileceği gibi, pekala karşı tarafa şiddet uygulama, savaş açma yönünde de olabilir. Örneğin; günümüzde

---

[13] **Kitabı Mukaddes**, Leviler 18:5.
[14] Baki Adam, "Yahudilik ve Şiddet", **İslamiyat**, Cilt. 5, Sayı 1, Ocak-Mart 2002, s.28.
[15] Mark Juergensmeyer, **Terror in the Mind of God, The Global Rise of Religious Violence**, Londra, University of California Press, 2001, s.57.

Filistin ile yaşanan sorunları ele aldığımızda, Filistin konusunda nasıl bir tutumun izleneceğine devletin karar vermek durumunda olduğunu görüyoruz. Yahudi dini otoriteleri de devletin bu yetkiyi kullanmasını meşru görmektedir. Böylece İsrail devletinin Filistin'de uygulayacağı tavırda devlet asıl aktör olsa da, din devlet ile birleşmektedir.

2. Hıristiyanlıkta Şiddet ve Kutsal Savaş Tanımı

'Barış' ve 'sevgi' dini olarak bilinen Hıristiyanlık inancını savunanlar da tarih boyunca kendi dinlerinin gereği olarak savundukları çeşitli şiddet eylemlerinde bulunmuşlardır. "Düşmanını sev ve sana eziyet etmeye çalışanlar için dua et" diyen Hıristiyanlara şiddet kullanma ne zaman ve ne şekilde meşrudur? İsa'nın öğretisinde düşmanları öldürmek ve onlardan nefret etmek bile yasaklanmış hatta onların iyiliği için dua etmek gerektiği söylenmiştir. Yanağına vurana diğer yanağın çevrilmesi, savaşçıların değil, barış için uğraşanların kutsanmış olmaları İncil'de yazan olaylardır.

Hıristiyan din adamları başta her durumda cana kıymanın yasaklanmış olduğunu savunmuşlardır. İlk kilise rahipleri, Tertullian ve Origen'de dahil olmak üzere, Hıristiyanlar insan öldürmenin yasak olduğunu savunmuşlardır. Bunun neticesinde pasif bir inancın etkisinde kalan Hıristiyanlar, Roma ordusunda bile savaşamaz duruma gelmişlerdi,[16] zira ellerine kılıç almayı bile 'Kılıçla yaşayan, kılıçla ölür'[17] fikrinden yola çıkıp, reddetmişlerdir. 4. yüzyılda Hıristiyanlık devlet dini olarak kabul edilip ve Roma İmparatorluğu'nun varlığı kuzeyden gelen barbarların saldırıları yüzünden tehlikeye girince, savaşın belli durumlarda adil olabileceği fikri oluşmaya başlamıştır.[18] Kilise liderleri ilk önce Cicero tarafından ortaya atılan ve daha sonra da Ambrose ve Aziz Augistine tarafından geliştirilen 'Haklı Savaş' (Just War) fikrini kabul etmeye yönelmiştir. Bu fikir belli şartlar altında askeri gücün

---

[16] Mark Juergensmeyer, **a.g.e.**, s.25.
[17] Leo D. Lefebure, **Revelation, The Religions and Violence**, New York, Obis Books, 2000, s.74.
[18] Robert McAfee Brown, **a.g.e.**, s.18.

kullanımına izin veriyordu. Bu güç kullanımının neticesinde kurtarılacak hayat sayısının kaybedilecek olandan fazla olması ve bu yetkinin kabul edilmiş bir otorite tarafindan onaylanması gerekmekteydi. Aziz Augistine tarafindan Ortaçağ'da geliştirilen 'Haklı Savaş' doktrininin kullanılması için şu şartların oluşması gerekiyordu:

1) Savaşın meşru bir otorite tarafindan ilan edilmesi gerekmekteydi,
2) Savaşın mutlaka haklı bir nedeni bulunmalıydı,
3) Girişilecek savaşlar Hıristiyan barışına ve düzenine yardımcı olmalıydı,
4) Savaşın seytanı cezalandırmaya yönelik bir amacı olmalıydı,[19]

Görüldüğü gibi ele kılıcın alınmasının günah olduğunu, bir yanağına vurulunca ötekini çevirmenin gerektiğini söyleyen din adamları yıllar geçip de savaş alanlarında zor duruma düşüp, toprak kaybetmeye başlayınca 'Haklı Savaş'ın olabileceği kanaatine varmışlardır. Neticede, din adına gerçekleştirilen kararlar, içinde yaşanılan durum ve şartlar gereğince insanlar tarafindan yorumlanmakta ve yeni uygulamalar yürürlüğe konulmaktadır. Hıristiyanlik'taki 'Haklı Savaş' kavramının kabulü de bu yönde bir harekettir.

13. yüzyılda yaşayan Aquino'lu Thomas'a göre bir savaşın haklı olabilmesi için öncelikle savaşa karar veren otoritenin, bunu toplumun ortak refah ve mutluluğu için yapıyor olması gerekmektedir. İkinci olarak, önceden saldıran tarafa saldırılması gibi haklı bir nedenin bulunması ve cezalandırma amacı gütmesi söz konusudur. Üçüncü olarak savaşçıların doğru niyetlere sahip olması yani iyiye ulaşılması ya da kötüden kaçınılması amacını taşıyor olması gerekmektedir.[20] Thomas'a göre savaş son çıkış yolu olmalıdır ve savaşta herhangi bir aşırılığa kaçılmamalıdır.[21]

---

[19] Charles Kimball, **When Religion Becomes Evil**, New York, HarperSanfrancisco Publishers, 2002, s.160.
[20] Deniz Ülke Arıboğan, **Kabileden Küreselleşmeye**, İstanbul, Mavi Ada Yayıncılık, 1998, s.71.
[21] Robert McAfee Brown, **a.g.e.**, s.20.

Dini otoritelerce şiddet kullanımına belli ölçülerde izin veren 'haklı savaş' doktrininin kabulünün ötesinde, Hıristiyanlık'ta din ile şiddet kavramlarının beraber anılmasına neden olabilecek bir çok olay yaşanmıştır. Batı Roma İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonraki otorite boşluğundan yararlanan Latin kilisesi, hızla teokratik yapıda siyasal bir güç olarak organize olmuştur. Bu yeni yapılanmasıyla feodal sömürünün en önemli ayaklarından birini oluşturmuş, aynı zamanda da köylünün üzerindeki temel baskı araçlarından biri haline gelmiştir. Siyasal etkinliğini kullanarak kendi Hıristiyanlık görüşü dışındaki birçok topluma savaş açmıştır.

> "Oluşturulan engizisyon mahkemeleri 'dini korumak' adına kilisenin iktidarını tehdit eden her hareketi bastırmakla yükümlüydü. Özellikle Avrupa'nın Hıristiyanlık öncesi inanışlarıyla bunların bağlıları asimile edilmiş, cadılıkla itham edilen eski Avrupa kültlerinin adamları yakılarak öldürülme cezasına çarptırılmıştır. Ortaçağ boyunca kilisenin politik ve ekonomik gücüne tehdit oluşturacak bir çok köylü hareketi bastırılırken, onbinlerce köylü de kilise tarafından aforoz edilip, din düşmanı ilan edilmiş ve neticesinde de öldürülmüştü.[22]

Hıristiyanlık dışı diğer dinsel akımlara karşı da şiddet politikası sürdürülmüştür. Bunlardan en önemlilerinden biri, Aziz Augistin'in haklı savaş doktrininden hareketle yürürlüğe konulan Haçlı Savaşlarıdır. Ortaçağ konsillerinde, Müslümanlara ve Yahudilere hatta Hıristiyanlara karşı Haçlı Seferlerinin düzenlenmesi çağrısı yapılmıştır ve bu seferler sırasında düşman diye adlandırılan insanlara bir çok şiddet olayı uygulanmıştır. Örneğin, 1099 yılında Kudüs'ü ele geçirmek için oluşturulan Haçlı Seferleri sırasında şehrin sokakları Haçlı askerlerinin kıyımları sonucunda kan gölüne dönüşmüş, kırk binden çok insan öldürülmüş, camiler ve sinagoglar yakılmıştır. Şiddet olayları çığırından çıkmış, hatta bir seferinde 969 Yahudi'nin bir sinagoga kapatılıp, yakıldığı kayıtlara geçmiştir.[23]

11. yüzyılın başlarında Batı Avrupa feodalleri kilise tarafından kutsanan Hıristiyan ordularının oluşturduğu Haçlı Seferleri ve Doğu Akdeniz ülkelerine düzenlemiş ve

---

[22] "Din Savaşları Özünde Sınıf Savaşlarıdır", (Çevrimiçi) http://www.kurtulus-online.com/www/kurtulus200004/138.html, 23 Şubat 2003.
[23] John Hagee, **Attack on America**, Nashville, Thomas Nelson Publishers, 2001, s.42.

1095-1270 yılları arasında sekiz sefer ile 1291'den sonra bir dizi küçük sefer yapılmıştır. Bu seferlerin görünürdeki nedenleri dinseldir. Din adına yola çıkan ordular Hıristiyanların başta Kudüs olmak üzere 'Kutsal Şehirlerini' geri almak niyetindeydiler. Oysa anlaşıldığı kadarıyla gerçek sebep sadece dini duygular değildi. Kilise, Kutsal Toprakları ele geçirmek ama aynı zamanda da elinden geldiği kadar çok zenginliği yağmalamak...[24] amacıyla Doğu'ya yöneldi. Haçlı seferlerinin arkasındaki esas neden görünürdeki dini nedenler yerine politik ve ekonomik sebeplerdi.[25]

Avrupalı feodaller mülklerinin ve makamlarının bölünmemesi için malları bütün çocuklarına dağıtmıyorlar, 'Kalıtsal Yurtluklar Sistemi' denilen miras sistemi yüzünden mallar sadece büyük oğula kalıyor, küçük çocuklar ise malsız mülksüz kalıyordu. Bu nedenle Haçlı Seferleri ile yeni toprakların yağmalanması ve ele geçirilecek toprakların diğer çocuklara da iktidar imkanı sağlanması hedefleniyordu. Doğunun, hayal gücünü zorlayan zenginlikleri üzerine anlatılan masallar da bu istekleri kamçılıyordu. Öte yandan Avrupa ve Akdeniz'in tacirleri özellikle İtalyanlar, Anadolu ve Kuzey Afrika'daki çıkarlarını sağlamlaştırmak, bu pazarlara egemen duruma gelmek istiyorlardı. Ayrıca Roma Katolik Kilisesi de savaş hazırlıklarında önemli rol oynamıştır çünkü, Papalık yeni toprakların ele geçirilmesini ve bunun neticesinde de Hıristiyanlığın gelirlerinin hayli artacağına inanıyordu. Ayrıca kilise kendisine rakip olarak gördüğü Doğu Hıristiyanlık dünyasını da ele geçirmek, kendi bünyesinde eritmek istiyordu.[26]

Hıristiyanlara, kutsal toprakları almak için Haçlı seferlerine katılırlarsa, bunun neticesinde kazanılan ganimet ve topraklardan pay verileceği, daha da önemlisi öteki dünya için de inanılmaz vaadlerde bulunuluyordu. Örneğin; sefere katılanların bütün günahlarının Tanrı tarafından silineceği, cennetten kendilerine toprak verileceği vb. kilise tarafından açıklanıyordu.

---

[24] Tarık Ali, **Fundamentalizmler Çatışması**, İstanbul, Everest Yayınları, 2002, s.53.
[25] John L. Esposito, **Unholy War**, New York, Oxford University Press, 2002, s.74.

> "Liderimiz Hazreti İsa'nın altında, Yusuf'un oğullarından daha kuvvetlice savaşıp Kudüs'ümüz için savaşıp Türklerden kurtaralım. İsa'nın bizim için öldüğü şehirde, İsa için ölmek ne güzel bir şeydir...Düşmanın malları da sizin olacak zira hepsini ele geçirip evlerimize döneceğiz veya kanınızla sonsuz bir zafer kazanacaksınız..."[27]

şeklindeki izahlar kilise tarafından sıkça yapılıyordu. Görülüyor ki 'kutsal sebepler' ve 'din' için yola çıkılan Haçlı Seferleri aslında hiç de anlatıldığı gibi sadece 'kutsal' değildi, aksine çoğunlukla ekonomik ve politik güç kazanma hayalleriyle yola çıkılmış seferlerdi. Din sadece o dönemdeki insanları motive etmek ve harekete geçirmek için kullanılmış bir kılıftı. Bu kılıf haklı savaş ve cennet vaadleri gibi söylemlerle süslenmiş ve Hıristiyanlara sunulmuştu.

3. Uzak Doğu Dinlerinde Şiddet ve Kutsal Savaş Tanımı

Din ve terör ilişkisini incelerken sadece tek tanrılı dinlere bağlı kalmak istemediğimizden uzak doğu dinlerine de değinmek istedik. Sihizm, ele alıp inceleyeceğimiz dinlerden ilkidir. Sihizm, Hindistan'ın dört büyük dininden biri olup XV. yüzyılın sonunda Pencap'ta, Guru Nanak tarafından kurulmuştur. İslam (sufilik) ve vişnuculuktaki (bhakti) mistik yönlerin bir kaynaşmasından doğan bu din, tek geçerlilik olan Tanrı'ya ancak tanrı adının sürekli yinelenmesi, övgü ilahilerinin okunması ve bir üstat ya da guru yönetiminde düşünme sayesinde yaklaşılabileceğini savunur.[28] Sihizmin tarihi hep düşmanlarına karşı kendilerini savunma vakalarıyla dolu olduğundan oldukça şiddet içermektedir. Sihizmin tarihi kanlı olaylarla dolu olsa da kendi içinde barış ve şiddet paradokslarıyla doludur, zira Sihizmin kurucusu Guru Nanak yumuşak huylu bir ermiş olarak tarif edilir. Oysa, O'nun ardından gelen yöneticiler düşman saldırılarıyla uğraşmak ve savaşmak zorunda kalmışlardır. Bunu neticesinde de şiddet dolu bir hayatları olmuştur. 16. yüzyılın sonunda Jat adı verilen ve çok iyi savaşçı oldukları bilinen bir kabileyle birleşmeleri sonucunda kültürlerine militanlık ve saldırıcılık vasıfları eklenmiştir.

---

[26] "Din Savaşları Özünde Sınıf Savaşlarıdır", **a.g.m.**

[27] Leo D. Lefebure, **a.g.e.**, s.127

[28] "Sihizm", **Büyük Larousse**, Cilt. 17, Gelişim Yayınları, 1986, s.10.495.

Sih inancında bir çok dini inanışta olduğu gibi, şiddet yanlısı olmak ve insan hayatını katletmek yasaklanmış durumlardır. Bir Sih için silah bulundurmak ve birisini öldürmek çok büyük bir günahtır. Fakat yine her dinde ve her toplumda olduğu gibi şiddetin meşru sayılabileceği durumlar mevcuttur. Bhindranwale'nin[29] de belirttiği gibi "Elinde silahın varken adaletsizliğe izin vermek daha da büyük bir günahtır."[30] Yani, herhangi bir adaletsizlik veya düşman saldırısı neticesinde Sihler de şiddetle karşılık verme hakkına sahiptirler hatta vermeleri gerekmektedir. Örneğin; 1884 Haziran'ında İndra Gandhi Sihlerin en kutsal saydıkları 'Altın Tapınak'a ordular göndermiş ve iki gün süren saldırılar neticesinde masum insanlarla birlikte ikibin civarında Sihliyi öldürtmüştür. Sihlerin buna cevabı ise İndra Gahndi'ye 1984 Ekim'inde suikast düzenlemek olmuştur. Sihlerin son yıllardaki saldırıları kendilerine uygulanan devlet baskısına cevap niteliği taşımaktadır.[31]

Bhindranwale mevcut olan çekişmeleri iki düzeyde açıklar; kişisel düzeyde inançla inançsızlığın arasındaki gerilim, kozmik düzeyde ise gerçek ve şeytan arasındaki savaş. "Dini yok etmek için her türlü acımasız taktik kullanılmıştır"[32] diyen Bhindranwale bunu hangi güçlerin ne nedenle yapmak istediklerini açıklamak yerine bu hareketlere cevabın ne şekilde olması gerektiğini göstermiştir: inancı savunmak, gerekirse sonuna kadar...

Kısaca, Sihizm tarihinde ve inançlarında şiddeti savunmasa da, bir noktada diğer dinlerde olduğu gibi şiddete izin vermek ve haklı çıkartmak zorundadır. Bu iznin adı 'haklı savaş' olmasa da mantık olarak aynıdır. Zira hiçbir sistem şiddeti bir şekilde meşrulaştırmadan var olamaz. Size saldırana karşı kendinizi korumak, hakkınızı yiyene karşı hakkınızı aramak varolabilmenin olmazsa olmaz koşuludur.

---

[29] Kendi çağındaki en meşhur ve karizmatik Sih militan lideri..
[30] Mark Juergensmeyer, **a.g.e.**, s.99.
[31] **Ibid.**
[32] Russel D. Howard, Reid L. Sawyer, **a.g.e.**, s.140.

Burada inceleyeceğimiz ikinci grup ise 'Aum Shinrikyo' (Üstün Gerçek) tarikatıdır. Aum Shinrikyo dünyanın sonu senaryolarıyla ilgilenen bir Japon dini kültüdür. Tarikat, dünya çapında duyulmasını 1995 yılında Tokyo metrosuna yaptığı ve 12 kişinin ölümüyle, 5 bin den fazla kişinin de hastaneye kaldırılmasıyla sonuçlanan sarin gazı saldırısı ile sağladı.[33]

Tarikatın kurucusun olan Shoko Asahara, kültün inanç sistemini Hinduizm, Tibet Budizmi ve Hıristiyanlığın bir çeşit karışımı olarak hazırlamıştır. Hıristiyanlık inancında dünyanın sonuna doğru iyi ile şeytanın savaşması olarak bilinen 'Armagedon'un, Amerika Birleşik Devletleri'nin Japonya'ya kitle imha silahlarıyla saldırması olarak yorumlayan Shoko, bu saldırıdan bir lider olarak çıkıp, önce Japonya sonra da dünya hakimiyetini ele geçirmeyi planlamaktadır.[34] Böyle büyük çapta bir saldırı ve vahşet beklediği için kendi dinini de bu şiddete karşılık verebilecek niteliklerde hazırlaması gerekmekteydi. İşte bu yüzden kendine ilham kaynağı olarak üç dini seçmiş ve bu dinlerin şiddeti meşrulaştırma sistemlerini kullanmıştır. Örneğin; Tibet Budizminde bazı insanların hayatta olmasındansa ölü olmalarının daha hayırlı olacağına inanır. Shoko bu doktrinle yola çıkarak sosyal sisteme zararı dokunabilecek insanların daha fazla yaşamasının faydası olmayacağına ve bu yüzden onları öldürenlerin aslında ölenlere iyilik yaptıklarını ileri sürmektedir.[35]

Görüldüğü gibi dinler ile şiddet arasındaki ilişkiye baktığımızda ilginç sonuçlar elde ediyoruz. Dinlere göre savaşı ve şiddeti meşrulaştırmak ya da tamamen yasaklamak yukarıdaki örneklerde de gördüğümüz gibi insanların yorumlarıyla alakalıdır. Örneğin; Hıristiyanlığın ilk yıllarında savaşmak kesinlikle yasak olarak yorumlanırken, daha sonraki yıllarda 'haklı savaş' ilkesi ile şiddet kullanımı meşrulaştırılmıştır. Bu iki farklı sonuç da aynı kitap ve metinlerden yorumlanarak

---

[33] "Aum Shinrikyo", (Çevrimiçi) http://www.terrorismanswers.com/groups/aumshinrikyo.html, 25 Şubat 2003.
[34] "Terrorism Project, In the Spotlight: Aum Shinrikyo", (Çevrimiçi) http://www.cdi.org/terrorism/AunShinrikyo.cfm, 23 Temmuz 2002.
[35] Mark Juergensmeyer, a.g.e., s.114.

çıkartılmaktadır. Demek ki şiddetin gerçek kaynağını temel metinlerde değil, şiddete karar veren önderlerde, din adamlarında ve yorumcularda aramalıyız.

Aynı olay tek tanrılı olmayan dinler için de geçerlidir. Örneğin; Sihizmin kurucusu ve doktrinleri pasifize bir hayatı ön görürken daha sonraki olaylar-düşman saldırıları-bu dine inananları şiddeti meşrulaştırmak zorunda bırakmışlardır. Şu kabul edilmesi gereken bir gerçektir ki ister ilahi olsun, ister olmasın dinlerdeki şiddet ve barış ilkeleri insan yorumuna dayalı gerçeklerdir.

C. Dini Terörün Özellikleri

1990'lara girilirken dini terör grupların sayılarındaki artış göze çarpmaya başladı. Örneğin; 1994 yılında 49 aktif terörist gruptan 16 tanesi taşıdıkları özellik ve motivasyonları neticesinde dini olarak tanımlanırken, 1995 yılında bu sayı 56 tane terörist gruptan 26'ya, neredeyse yarısı bir sayıya ulaşmıştı.[36] Bilinen dini terör örgütlerinin şu şekilde sıralamak mümkündür: Irgun, Stern, Ku Klux Klan, İslami Cihad, Hizbullah, Müslüman Kardeşler, Hamas, Christian Identity, El-Cihad, Cemaat-i İslam, İslami Selamet Cephesi, İslami Hareket, Aum Shinrikyo...Dinin, soğuk savaş sırasında eski ideolojilerin yıkılması neticesinde popüler bir motivasyon aracı olması aslında hiç de şaşırtıcı değildir. Bu doğrultuda 1990'larda dini motivasyon kullanılarak uygulanan 'terör' örneklerinden bazıları aşağıda sıralanmıştır.

- 1993'te New York'taki Dünya Ticaret Merkezine yapılan bombalı saldırıyı da İslamcı radikal bir örgüt organize etmişti. Amaçları bu iki binayı birbiri üzerine yıkmaktı. Planlanan ileriki hedeflerinden biri de şehre zehirli gaz yaymaktı.

- Mart 1995'ta Tokyo metrosuna yapılan sarin gazlı saldırı Japon bir dini kült olan Aum Shanrikyo tarafından üstlenilmişti. Birkaç düzine insanın ölümüne ve 3.796 kişinin yaralanmasına neden olan olay büyük bir panik yaratmıştı.

- Nisan 1995'te 168 kişinin öldüğü, Oklohama City Federal binasına yapılan bombalı saldırıyı ise ülke çapında bir isyan başlatmak işteyen Hıristıyan 'yurtseverlerden' Timothy Mcweigh üstlenmişti.

- Kasım 1995'te İsrail Başbakanı Yitzak Rabin Yahudi bir vatandaşı tarafından Filistin'le yürütülen barış görüşmelerini bozmak için öldürülmüştü. İleride toplu katliamlar planlanıyordu.

- İnsanoğlunun tanık olduğu en büyük terör eylemi 11 Eylül saldırıları da dini motiflerle yapılan bir terör eylemidir. Yola çıkış nedenleri ne olursa olsun planlanan bu saldırılar eğer tam anlamıyla başarıya ulaşsaydı ölenlerin sayısı mevcut olandan kat kat fazla olacaktı.

1995'teki terör olaylarında sadece %25'inin dini motivasyonla işlenmesine rağmen, o yılki terörden ölüm sayısının %58'ini bu tip grupların yaptığı eylemler oluşturuyordu.[37] Terörist hareketler genelde belli bir mantık çerçevesi içinde planlanır ve uygulanırlar, yani rastgele yapılmış hareketler değildirler. Planlanan bu hareketler genelde stratejik bir amaca ulaşmaktan çok sembolik manalar içerirler. Bu yüzden terörist olayları incelerken onları sadece şiddet gösterileri olarak algılamak yanlıştır. Taşıdıkları anlamları, vermek istedikleri mesajları görebilmek gerekmektedir. Örneğin; bir hükümet binasının havaya uçmasının ardındaki mesaj binanın temsil ettiği güçlerin düşman olarak görüldüğüdür. O hükümet binası rastgele seçilmiş bir bina değildir, binayla verilmek istenen mesajlar vardır. Her terör olayı gibi dini terör olayları da taşıdıkları sembolik manalarla dikkat çekmek isterler. Terör olaylarını tiyatro benzetmesiyle açıklamak oldukça mantıklı olacaktır. Zira aynı tiyatrolarda olduğu gibi terör olayının olduğu mekan sahne, bu olayla dikkatleri çekilen insanlar ise seyirciler olarak yorumlayabiliriz. Ne kadar çok seyirci, o kadar başarılı bir oyun demektir. Aynı zamanda sahneye konulan oyunda olduğu gibi, sahnedeki olayları sadece sahnede olanlarla değil, ima edilmeye çalışılanla da açıklamak gerekmektedir. Verilen mesajları iyi okuyabilmek lazımdır. Terörist

[36] Bruce Hoffman, a.g.e., s.92.

hareketlerin sembolik yanı önemlidir. Çünkü terör kurbanlarını kendisi için tehlike görmekten ziyade onları kafasındaki resme uygun semboller ve araçlar oldukları için seçer.[38]

Dini motiflerle hareket eden terörün dünyevi değerlerle hareket eden terör gruplarına kıyasla daha çok şiddet ve ölüm içermesindeki neden değer yargılarında, meşrulaştırma ve savunma mekanizmalarında, ahlak sistemlerinde ve dünyaya bakış açılarındaki farklılıklarla açıklanabilir. Örneğin; dini motiflerle hareket eden teröristler için şiddet, dini istek ve emirler doğrultusunda uygulanan en önemli kutsal vazifelerden biridir. Bu vazifelerin yerine getirilmesini sağlamak ise dini otoritelerin şiddet olaylarını meşrulaştırıcı söylemleri yardımıyla sağlanır. Bu nedenledir ki dini motifler içeren hareketlerin eylem yapılmadan önce bir otorite tarafından 'kutsanması' gerekmektedir.

Dini terör gruplarının bir kısmı daha çok seyirci çekmek için daha fazla kan akıtmaktan, daha fazla ilgi çekmek için daha çok ses getirecek sembol hedefler bulmaktan hiç çekinmez. Örneğin; Dünya Ticaret Merkezine yapılan ilk bombalı saldırının bir saat sonrasında Kahire'de bir kahvehane bombalanmış ve New York'taki olaydan daha fazla insan terörün kurbanı olmuştur. Ama bu olayı hangimiz biliriz? Oysa ikiz kulelere yapılan o bombalı saldırı ve azmettiricisi olarak yakalanan Kör İmam yıllarca dünya basınını meşgul etmiştir. Kısaca hedef olarak seçilen yer, yani sahne, terör olayının başarılı olup olmaması, istenilen etkiyi uyandırıp uyandırmaması açısından hayati bir önem taşımaktadır. Durum böyle olunca teröristler açısından Dünya Ticaret Merkezi doğru bir hedefken, Kahire'deki kahvehane yanlış bir seçimdir. Çünkü mesaj istenilen yere ulaşmamıştır.

Dini ve dünyevi değerlerle hareket eden terör gruplarının bir diğer farklılığı da dünyevi teröristlerin kendilerini sempatizan olarak destekleyenlere cazip gözükme çabalarıdır, zira teröristler onları destekleyenler için hareket etmekte ve onların

---

[37] **Ibid.** s.93.
[38] David, C. Rapoport, Yonah Alexander, **The Morality of Terrorism**, New York, Pergamon Press, 1982, s. xiii

istekleri ve toplulukları için çabalamaktadırlar. Öte yandan dini motiflerle hareket eden teröristler için bunlar geçerli değildir. Onlar kendilerinden ve Tanrı'dan başka destekleyiciye ihtiyaç duymazlar. Din dışı teröristler için belli bir toplumsal onay gerekliyken aynı şey dini teröristler için geçerli değildir. Dini terör olaylarını planlayanlar için toplumdan alacakları olumsuz tepkiler önemli değildir. Bundan dolayı şiddet kullanma ve aşırı tepki alma gibi endişeleri yoktur. Onlar için kendi gruplarından olmayan herkes her türlü şiddete maruz kalabilir zira bu tip insanlar teröristler tarafında 'dinsizler', 'köpekler', 'şeytanın çocukları' gibi sıfatlarla tanımlanırlar.[39] Bu yüzden kendi grupları dışında olan ve onlarla aynı fikirleri paylaşmayan herkese her türlü şiddeti hiç duraksamadan uygulayabilirler.

İnsanların din adına kendilerini feda etmesi ve şehitlik müessesesi dini terör örgütleri tarafından kullanılmakta ve dini terörü, dünyevi terörden ayıran en büyük farklılıklardan birini oluşturmaktadır. Birçok dinde şehitlik müessesi var olduğundan, dini motiflerle hareket eden terör örgütleri üyelerinden kendilerini havaya uçurmalarını bile istemekte ve ölünce cennete gideceğine inanan teröristler bu istekleri hiç düşünmeden yerine getirmektedir. Böyle bir beklenti, dünyevi terör örgütlerinde daha az rastlanan bir olaydır.

1. Yahudilik ve Terör İlişkisi

Yahudi teröründe dini faktörlerin uç noktalara ulaşması 1967 Altı Gün savaşlarıyla[40] başlamış, Yum Kippur savaşı ile daha derin boyutlara ulaşmıştır.[41] 1980'lerin ilk yıllarından beri İsrail'de hüküm süren Yahudi terörü, diğer dini terör hareketleriyle ortak özellikler taşır; dini ilkelerle şiddetin meşrulaştırılması, yabancılaşma hissi,

[39] Bruce Hoffman, **a.g.e.**, s.95.
[40] Altı gün savaşları Arap-İsrail savaşlarının üçüncüsüdür. 5-10 Haziran 1967'de yaşanan ve Altı Gün savaşları olarak adlandırılan savaşta, Suriye'nin başşehri Şam'a doğru ilerleyen İsrail birlikleri, araya giren büyük devletler yardımıyla 6 günde durdurulmuştur. Kısa süren bu savaş neticesinde İsrail topraklarını yaklaşık 4 kat genişletmiş, Gazze, tüm Sina Yarımadası, Batı Şeria ve Kudüs'ü ayrıca Golan tepelerini ele geçirmiştir.
[41] Walter Laqueur, **The New Terrorism**, s.148.

eylemlere katılanların yerel insanlardan oluşması ve 'düşman' olarak adlandırılan grubun yok edilmeye çalışılması bu terörün özelliklerindendir.

Yahudi terörü birçok yönden Haham Meir Kahane'in prensipleri üzerine kurulmuştur. Brooklyn'li bir Amerikan yahudisi olan Kahane, 'Yahudi Savunma Ligi' adında bir mezhep kurmuş ve birçok terörist olaya imza atmıştır. Kahane, İsrail'in Batı Şeria'yı ele geçirmek istemesini "haklı savaş" olarak nitelendirmekte ve Yahudilerin bu bölgelerdeki haklarının iki bin yıl öncesine dayandığını ileri sürmektedir. Kahane, savaşını kendince haklı sebeplere dayandırdığından, 1980 yılında yaptığı bir açıklamada İsrail devletinin resmi bir 'Yahudi Terör Örgütü' kurup İsrail ve yerleşim yerlerinde yaşayan Arapları öldürmesini bile dile getirmişti.[42] Kahane'ye göre savaş savaştır, bu yüzden düşman olarak adlandırılan bir grubun herhangi bir elemanı, masum bile olsa, öldürülebilir.[43]

Yahudi terör hareketleri de, yukarıda açıklanan tiyatro ve bol seyirci mantığı ile hareket ettiğinden, büyük tepkiler yaratabilecek eylemler planlamışlardır. Örneğin; Filistinliler'in bir Yahudi öğrencisini öldürmesinin ardından, toplumda etki ve korku oluşturmak amacıyla Yahudi terörü, Hebron'da bir İslami koleje saldırı düzenlemiştir. Bu hareketi yapmadan önce hahamlarından eylemleri için kutsanmayı ihmal etmemişlerdir. Yaptıkları plan neticesinde en fazla ölü sayısına nasıl ulaşacaklarını hesaplamışlardır. Olaylar bununla da kalmamış, daha fazla seyirci ve ilgi isteği devam etmiştir. Yapılan planların içinde her gün beş Filistin otobüsünün havaya uçurulması – saldırı saatleri özellikle İsrailli vatandaşların en az sayıda caddelerde olduğu zamanlar düşünülerek planlanmıştı- ve Mescid-i Aksa Camii'ne saldırı düzenlenmesi vardır.[44]

Yahudi terörünün hareket kabiliyeti, diğer terör gruplarında olduğu gibi, toplumdan alacağı tepki önemli olmadığından çok geniştir. Buna en iyi örnek İsrail Başbakanı

---

[42] Bruce Hoffman, **a.g.e.**, s.101.
[43] Mark Juergensmeyer, **a.g.e.**, s.57.
[44] Ehud Sprinzak, **The Ascendance of Israel's Radical Right**, New York, Oxford University Press, 1991, s.98.

Yitzhak Rabin'in bir İsrailli tarafından öldürülmesidir. Rabin'in İsrail'i 'Oslo Barış Süreci' neticesinde Filistin'lilere küçük düşürüp, vadedilen topraklara erişmesini engellediğine inanan Yigal Amir, kendisini Tanrı'nın isteklerini yerine getiren bir kişi olarak tanımlamış ve yaptığı işi "Bir Yahudi kendi insanlarını aldattıp düşmana sattığında öldürülmelidir"[45] cümlesiyle açıklamıştır. O'na göre Rabin bir din düşmanıydı çünkü Yahudi inancına göre Yahudiliğin Üçüncü Tapınağının yeniden inşası ve Mesih'in yeryüzüne gelip Yahudiliği hakim kılması hep o vadedilen toprakların ele geçmesiyle doğru orantılıydı ve Yitzhak Rabin bu planların önünde bir engeldi.[46]

Yahudi terör grupları da üyelerinden, kendilerini dini değerler uğruna öldürmelerini isteyebilmektedir: "İsrail'in güvenliği için savaş sırasında intihar mübahtır. Böyle harekette bulunanlar kahraman veya şehit olurlar."[47] Şehadetin sonunda olabilecek en büyük ödüle -cennet- ulaşılması ihtimali dini teröristleri dünyevi teröristlerden ayıran en önemli faktördür, zira cennete inanan dini teröristin hayatından başka kaybedecek hiç bir şeyleri yoktur. O noktada hayatını kaybetmek bile önemli değildir çünkü onlara bu dünyadakinden çok daha güzel imkanlar ve sonsuz hayat vadedilmektedir. Bunu da ancak şehit olarak elde edebileceklerdir. Yahudi terörü de şehitlik müessesesini kullanmaktadır. Yapacağı eylemin dini ve haklı bir savaş olduğuna, bu savaş sırasında da ölürse şehit olacağına inanan insanlar, birçok terör eylemi uygulamaktan kaçınmamaktadırlar.

Yahudi terörünü açıklamaya çalışırken sadece dini faktörlere dayanmak çok yanlış bir yaklaşım olacaktır. Bu hareketin nedenlerini daha iyi anlayabilmek için tarihin ve günümüzün siyasal ve ekonomik konjonktürleri incelenmelidir. Yahudi terörünün artmasının sebebi –ki dünyadaki bütün dini terör hareketlerindeki sayının artması ile aynı tarihlere rastgelir, 1979.- Israil-Filistin sorunuyla açıklanabilir. O tarihten önce

---

[45] Hoffman. a.g.e., s.105.
[46] Walter Laqueur, a.g.e., s.150.
[47] Hoffman, a.g.e., .s.105.

Yahudi terörü diye bir terör mevcut değildi. İki halk arasında yaşanan toprak, egemenlik ve varoluş savaşı Yahudi terörünü hortlatmış ve hatta İslami terörü de fişekleyen etken olmuştur. Bu kaygan ortamlarda terör kullanılan en etkin alet olmuş ve dini motifler de terör grupları tarafından kolayca kullanılmaya başlanmıştır. Yahudi toplumunda, Yahudi din adamları; toplumu, uygulanan şiddet ve terörün doğru ve dine uygun olduğunu ikna etmeye çalışmışlardıe. Öte yandan, Filistin tarafında da Müslüman din adamları toplumu, Yahudilere karşı yapılanların doğru ve dine uygun olduğuna ikna etmeye çalışmışlardır. Toplumun önde gelenlerinin bu yönde yaptıkları dini yorumlar ve çıkarımlar insanları mobilize etmiş ve karşılıklı terörü desteklemiştir. Görülüyor ki; savaşa önce birileri karar vermiş, daha sonra ise bu savaşa dini söylemlerle destek arama çabası olmuştur. Anlaşılıyor ki; bu savaşta, diğer bir çok savaşta olduğu gibi din, nihai amaç değil, kitleleri yönlendirmek için bir araç olarak kullanılmıştır.

2. Hıristiyanlık ve Terör İlişkisi

Hıristiyanlık dininde de terör ve şiddet olayları uygulanmakta ve bunlar da Tanrı adına yola çıktığını söyleyen insanlar tarafından yapılmaktadır. Ortadoğu'dan kilometrelerce uzakta Amerika Birleşik Devletleri'nde dini terör, kendini yeniden 1990'larda hissettirmeye başlamıştır. Ama aslında Amerika kıtasının tarihinde dini motiflerle işlenen dini terör hiç de yeni değildir.

Amerika'daki dini eğilimli terörü de Yahudi teröründe olduğu gibi sadece dini unsurlarla açıklamak hata olacaktır. Örneğin; Amerikan tarihine baktığımızda, 19. yüzyılda İrlanda'dan gelen büyük göç dalgaları sırasında Katolik olan İrlandalılar ve Protestanlar arasında büyük şiddet olayları yaşanmıştır. Yine Amerikan tarihine çok büyük damga vuran Ku Klux Klan örgütü güneyde tam bir terör estirmiş, Hıristiyanlık motifleriyle zencilere kan kusturmuştur. Tarihin başka zamanlarında Amerika'ya göç eden yahudi topluluklar neticesinde anti-semitism baş göstermiş ve Yahudi düşmanlığı topluma hakim olmuştur. Bütün bu savaşların ve tedirginliklerin altında ekonomik ve siyasal faktörler rol oynamaktadır. Örneğin; Ku Klux Klan

hareketini başlatanlar, özgür kalan zencilerden korkan güneyli çiftçilerdi. İrlandalılar ve Amerikalılar arasındaki sürtüşme de güç kavgasına dayanmaktaydı.[48]

Farklı zaman ve mekanlarda olsa da Hıristiyan terör örgütlerinin de belli başlı ortak özellikleri vardır; genelde beyaz Aryan ırkının üstünlüğüne ve diğer bütün ırkların yok edilmesine veya en azından etkilerinin azaltılmasına inanırlar. Liberalller, demokratlar, lezbiyen ve homoseksüeller, polisler ve politikacılar Aryan ırkından olsalar bile düşman olarak adlandırılırlar. Bu akım genelde küçük Amerikan kasabalarında çiftçiler arasında yaygındır ve genelde hepsi kuvvetli federal hükümetin varlığından rahatsız olurlar. Bu özellikler göz önüne alınınca Amerika Birleşik Devletleri'nde bugün varlığından bahsedebileceğimiz belli başlı iki grup vardır: Patriotlar (vatansever) ve Militialar (milisler). Federal hükümetin mecbur tuttuğu her türlü bürokratik işleme karşı olan Patriotlar, Amerika'ya sonradan gelen bütün göçmenlere karşıdırlar, zira onların asıl Amerikan vatandaşlarının haklarını yemekte olduğuna inanırlar. Militia hareketi ise 1993 yılında Teksas eyaletine bağlı Waco'da David Koresh ve inananlarına federal birimlerce yapılan saldırı sonucunda yirmi biri çocuk 74 kişinin öldürülmesi neticesinde ivme kazanmıştır. Militialar içinde Patriotlardan daha sertlik yanlısı olanlar vardır. Daha ılımlı militialara göre üzerinde çalışılması gereken iki ana kaynak, İncil ve Anayasa varken daha sertlik taraftarı olanlar Adolph Hitler'in '<u>Kavgam</u>' eserinin kendi davaları için İncil niteliğinde olduğuna inanmaktadırlar.[49]

Günümüzdeki Hıristiyan terörünün diğer terörlerle ortak birçok yanı olmasına rağmen farklılık gösterdiği noktalar da vardır. Benzerlikleri, toplumdan farklılaşma, belli bir düşmanın kabulü, ki genelde federal hükümet ve Aryan olmayan ırklar olarak özetlenebilir ve bu düşmana karşı şiddet uygulamanın dini açıdan mübah olmasıdır. Tarih incelendiğinde görüleceği gibi Hıristiyan teröristler Waco ve Christian Identity örneklerinde olduğu gibi toplumdan kendilerini soyutlamakta ve kendilerine tayin ettikleri düşmana karşı savaş teknikleri geliştirmektedir. Oklohama City'deki Alfred P. Murrah Federal Binasını bombalayan Timothy McVeigh'in

---

[48] Walter Laqueur, a.g.e., s.108.
[49] Walter Laqueur, a.g.e., s.113.

Christian Identity örgütünün bir üyesi olduğu sanılmaktadır. Bu örgütün inancına göre 'iyi' ve 'kötü' arasındaki savaş sürmekte ve onlar da bu 'kutal savaş'ta 'Tanrının askerleri' olarak görev yapmaktadırlar. Bir örgüt üyesinin ifadesine göre, "Birazdan bizden öldürmemiz istenecek ve bizde kalbimizdeki sevgiyle öldüreceğiz, çünkü Tanrı bizimle."[50]

Hıristiyan teröründe olup da diğer terörlerde olmayan unsur ise insanların tek başlarına saldırı düzenlemeleridir. Bu diğer terör örgütlerinde pek rastlanan bir vaka değildir. Oysa Amerika Birleşik Devletlerinde insanlar, dolaylı yollardan yukarıda adı geçen dini örgütlerden etkilenmiş bile olsalar, tek başlarına kürtaj klinikleri gibi dine karşı tavırlar sergileyen yerlere saldırılar düzenlemektedirler. Örneğin; Mike Bray adındaki bir papaz 1984 yılında 'doğmamış çocukları doğruyorlar' gerekçesiyle bir kürtaj kliniğine saldırı düzenlemiştir.[51]

Hıristiyan terörü dediğimizde sadece Amerika Birleşik Devletleri'nden bahsetmek hata olacaktır. Avrupa'da özellikle Almanya'da aşırı sağcı grupların yaptığı terör hareketleri de dünya literetürünü meşgul etmektedir. Bu tür hareketlerin kahramanları daha çok nasyonalist ve ırkçı olup dini değerleri bu amaçlar için kullanmaktadırlar. Dazlaklar olarak bilinen bu gruplar ana yaklaşımlarıyla, Yahudi ve diğer Hıristiyan terör gruplarından farklılık gösterirler. Almanya'daki yabancı gruplar da düşman olarak tanımladıkları insanlar olmalarına rağmen ve bunlara ellerinden gelen her türlü şiddeti uygularına rağmen, çıkış noktaları faşist-aşırı sağcı yaklaşımlardır. Amaçları Tanrı ve dinleri için savaşmak değildir. Tanrı için her türlü fedakarlığı gözü dönmüş şekilde yapmayı kabul etmezler.

Görüldüğü gibi Hıristiyan ve Yahudi terör örgütleri ve amaçları açısından biraz farklılıklar gösterse de esas olarak aynı mantık çerçevesinde hareket eden yapıda kuruluşlardır. İster Hıristiyan olsun, ister Yahudi olsun, bütün bu gruplar politik

---

[50] Hoffman, a,g,e., s.111.
[51] Micheal Bray, **A Time To Kill, A Study concerning the Use of Force and Abortion**, Portland, Advocates for Life Publications, 1994. s.9.

ideolojilerini dini zorunluluk haline dönüştürmekte ve şiddeti kutsal bir vazife gibi sunmaktadırlar. Karşı fikirde olan veya aynı fikri paylaşmayan insanları 'dinsiz' ve 'kafir' olarak tanımlanmakta ve vahşet bu başlıklar altında meşrulaştırılmaktadır. Bu meşrulaştırma işlemi sırasında kutsal kitaplar ve kaynaklar kullanılmakta ve bunlardan çıkartılan yorumlarla düşman olarak tanımlanan güçlere karşı savaş açılmaktadır. Dini kaynaklardan üretilen 'Kutsal Savaş' kılıfı ile her türlü şiddet ve terör eylemi toplumlara mübah gösterilmekte ve hatta özendirilmeye çalışılmaktadır. Bütün bu işlemler için de din, bir motivasyon aracı olarak kullanılmakta ve insanların tefsirleri ile istenilen yöne çekilebilmektedir.

III. 11 EYLÜL; NEDENLERİ VE SONUÇLARI

11 Eylül saldırıları karşısında bir anda tüm dünyada şaşkınlık ve panik hakim oldu. Amerika'ya karşı bir Müslüman terör saldırısı bekleniyor olsa da bu boyutta bir olayı ve bu boyutta bir nefreti kimse hayal edememişti. Saldırıyı izleyen günlerde özellikle Amerikan vatandaşları tarafından ortak bir soru sorulmaya başlandı: 'Bizden neden nefret ediyorlar?' Sokaktaki vatandaş nerede olduklarını bile bilmedikleri ülkelerin halkları tarafından 'düşman' ilan edilmesini açıklayamıyordu. Ama olay hiç de sanıldığı kadar basit değildi; Amerika'dan nefret ve bu nefrete karşı yapılması planlanan olaylar çok eskilere ve değişik sebeplere dayanmaktaydı. Olayın temelinde İsrail-Filistin sorunu, Amerika'nın bu konuda takındığı tavırlar, bölgedeki Amerikan çıkarları aynı zamanda küreselleşme ile ortaya çıkan ekonomik sorunlar ve bu sorunların çözümü olarak kullanılan bir din kültürü yatmaktadır. Bu bölümde Amerika'nın neden istenmeyen kişi ilan edildiğini ve bu istenmeyen kişiye karşı mücadele edilirken, Müslümanlık dininin nasıl bir araç olarak kullanıldığını açıklamaya çalışacağız.

A. Müslümanlıkta Şiddet ve Kutsal Savaş

Günümüzde din ve şiddet kelimeleri yan yana anılınca din kelimesinin Müslümanlığı kastettiği fikri yaygınlık kazanmıştır. Bu önyargıda Müslümanların uyguladıkları şiddet ve terör eylemlerinin rolü büyüktür. 1979 İran devriminden sonra, Müslüman grupların uyguladıkları şiddet ve terör hareketlerinde artış olmuş ve bu sayı yıllar ilerledikçe artmıştır. Aynı zamanda bu artış kendini şiddet oranlarındaki artışta da göstermeye başlamıştır. Kenya'da ve Tanzanya'da Amerikan büyükelçiliklerinin bombalanmasından, 1993 yılında New York'taki Dünya Ticaret Merkezi'ne yapılan bombalı saldırıya, Suudi Arabistan'daki Amerikan askeri konutlarının havaya uçurulmasından en son 11 Eylül'deki unutulmaz saldırılara kadar olan olayların hepsinde Müslümanların, dini içeriği olan terör uyguladıkları ileri sürülmektedir. Müslümanlara yönelik en sık karşılaştığımız suçlamalardan biri, terörizmi ve şiddeti

benimsiyor olmalarıdır. Peki, bu dini grupların hepsini bu kadar şiddete iten ve bu şiddeti onaylayan yaklaşım nedir?

İlk önce 'Müslüman' kelimesinin etimolojik olarak anlamını incelemek yararlı olabilir. Müslüman, İslam olan demektir. İslam ise Allah'a teslim olmayı ifade eder; bu kelimenin köklerinden biri olan 'silm' barış, güven ve huzur; diğer bir kökü olarak gösterilen 'selam' ise mutluluk, esenlik ve güven demektir.[1] Yani 'İslam' kelimesi Batı'da çağrıştırdığı sıfatların tersine; barış, sevgi, güven ve mutluluk ifade eder.

İslamın peygamberi Hz Muhammed, dini tebliğ etmeye başladıktan ve inananlarının sayısı arttıktan sonra Mekke'de içinde bulundukları toplumca dışlanmışlar ve 'düşman' olarak adlandırılmışlardı. Toplumdan gelen bu düşmanca tavırlar neticesinde birçok şiddet olayına maruz kalmışlar, mallarından hatta canlarından bile olmuşlardır. Onlara uygulanan bu şiddet ortamında bile Kuran'ın önerdiği uslup iyilik ve sabır olmuştur. Kuran bu sıkıntılı ve zor durum karşısında bile inananlara sabır etmelerini, kötülüğü iyilikle karşılamalarını önermiştir. Fussilet Suresi 34 ve 35'inci ayetleri bu konuya örnektir.

> *İyilikle kötülük eşit olmaz. Sen en güzel olan bir tarzda kötülüğü uzaklaştır; o zaman görürsün ki seninle onun arasında düşmanlık bulunan kimse sanki sıcak bir dostun oluvermiş...*(41 Fussilet-34,35)[2]

Kuran'da Bakara suresinde, Müslümanlara karşılarındakine herhangi bir zorlama uygulamamaları tavsiye edilir.

> *Biz bu Kuran'ı sana zahmet çekesin, zorluk ve şiddet sergileyesin diye indirmedik;* (20 Ta ha-2)[3],
>
> *Dinde baskı, zorlama yoktur...*(Bakara-256)[4]

---

[1] Yaşar Nuri Öztürk, **Kuran'ın Temel Kavramları**, Yeni Boyut, İstanbul, 1998, s.251.
[2] Yaşar Nuri Öztürk, **Kuran-ı Kerim ve Türkçe Meali**, İstanbul, Yeni Boyut, 2002, s.481.
[3] **Ibid.**, s.313.
[4] **Ibid.**, s.43.

Müslümanlık tamamen insanları seçimlerinde serbest bırakan bir söylemle gelir. Bu yüzden karşı fikre şiddet uygulama fikri, Kuran'ın mantığına terstir çünkü Müslümanlık için şiddet, kullanılması tercih edilen ve övülen bir metod değildir. İslam'da Müslümanların sadece şiddete karşı kendilerini savunabilmek için şiddet kullanmaları meşru görülmüştür. Müslüman teröründe şiddet için sıkça kullanılan 'cihad' terimi bile Mekke ve Medine dönemlerinde değişik anlamlar taşımıştır. Bu kelimeye, içinde bulunulan duruma göre şiddet içerir veya içermez anlamlar yüklenmiştir. Örneğin; Mekke döneminde cihad kelimesi sadece din uğruna çaba sarfetmek, mücadele etmek anlamına gelirdi. Bu dönemde Mekke'li putperestler Hz. Muhammed'i -ve Müslümanları- 'düşman' olarak görüp onların İslam dinini yaymalarına müsaade etmedikleri için, O, davasına başladığı tarihten yaklaşık on sene sonra Medine'ye göç etmek zorunda kalmış ve davasını orada yaymaya çalışmıştır. Merkezi bir devlet yapısının olmadığı Arap Yarımadası'nda, Hz. Muhammed'in hareketi 'siyasal' nitelikli bir hareket olarak Medine'de tutulunca ve biraz da palazlanınca putperestler savaş durumuna geçmiş ve Medine'ye (Müslümanlara) saldırı planları yapmaya başlamışlardır.[5] Bu olay üzerine Müslümanlara savaş izni verilmiş ve cihad kavramı savaş anlamını da kapsamaya başlamıştır. Hac suresi 39. ayet bu konuyu açıklığa kavuşturmuştur.

> *Kendilerine savaş açılanlara savaşma izni verilmiştir. Çünkü onlar zulme uğratıldılar...*(22 Hac-39)[6]

Şunu net olarak bilmek gerekir ki, Kuran'da cihad ile ilgili bütün ayetler, Mekke'li putperestler ve geç döneme doğru Ehl-i Kitap (Yahudi ve Hıristiyanlar) tarafından yaratılan sürekli savaş durumu neticesinde inmiştir.[7] Ayrıca Kuran, Müslümanlara kendilerine herhangi bir saldırı olmadan saldırmamalarını söyler. Kısaca Müslümanların şiddet kullanma izinleri sadece nefsi müdafa durumunda meşruluk kazanmıştır. Kuran'a göre İslam dininde zorlama olmadığından, Müslümanlara

---

[5] İlhami Güler, "Kuran'da Cihadın Teoloji-Politiği", **İslamiyat**, Cilt:5, Sayı:1 Ocak-Mart 2002, s.79.
[6] Yaşar Nuri Öztürk, **a.g.e.**, s. 338.
[7] İlhami Güler, **a,g,m.**, s.79-80.

düşmanlık beslememiş ve onları yurtlarından çıkartmaya çalışmamış putperest ve Ehl-i Kitap halkıyla beraber barış içinde yaşamak, inanç ve düşünceleri ne kadar farklı olsa da şiddet uygulamamak İslamın ilkesidir. Aşağıdaki ayette bu konuyu görmek mümkündür:

> *Allah sizi, din hakkında sizinle savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkartmayan kimseler iyilik etmekten, onlara adaletli davranmaktan men etmez....Allah sizi; ancak din hakkında sizinle savaşan, sizi yurtlarınızdan çıkartan, çıkarılmanıza yardım eden kimselerle dost olmaktan yasaklar.* (60 Mümtehine-8,9)[8]

Nitekim Peygamber döneminde Kureyş dışında Arap kabileleri ile sorun yaşanmamıştır.[9] İslam tarihinde, peygamberin vefatından kısa bir süre sonra birçok kargaşa çıkmıştır. Hariciler ve Haşhaşinler bunun ilk örnekleridir. Harici 'çıkmak, itaatten ayrılıp isyan etmek' anlamındaki 'huruc' kökünden türemiş bir kelimedir. Haricilerin doğuşu, hemen hemen bütün tarihçiler tarafından Sıffin savaşında hakem meselesinin ortaya çıkışına bağlanmış ve bu olay neticesinde Hz Ali'nin ordusundan ayrılan bir kısım asker tarafından ilk Harici zümrenin oluştuğu ortaya konmuştur.[10] Ali'den ayrıldıktan sonra kendi toplumlarını kuran Hariciler, tüm dünyayı 'inançlı' ve 'inançsız'lar olarak ikiye ayırmışlar ve inançsızları ihanetle suçlayıp eğer dönmezlerse öldürülmeleri gerektiğini savunmuşlardır. Hariciler kendi fikirlerini kabul etmeyen diğer Müslümanları da inançsız olarak görmüşler ve Tanrı'nın düşmanı olarak adlandırmışlardır. Kendilerini Allah'ın ordusu olarak gördüklerinden şeytanın orduları ile savaşmayı vazife edinmişlerdir. İstenilen sona ulaşmak için her türlü yolun mübah olduğuna inanan Hariciler; şiddeti, gerilla savaşını ve ihtilali zorunlu hareketler olarak görmüşlerdir.[11]

Hassan Sabah'ın kurduğu Haşhaşinler ise Şii mezhebinin bir kolu olup, toplumdan ayrı gizli gruplar halinde yaşamışlardır. Kuzey Irak'ta Alamut dağında yaşayan

---

[8] Yaşar Nuri Öztürk, **a.g.e.**, s.551.
[9] İlhami Güler,**a.g.m.**, s. 81.
[10] "Hariciler", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt 16, Türkiye Diyanet Vakfı, 1997, s.170.
[11] John L. Esposito, **a.g.e.**, s.42.

'Dağın Yaşlı Adamları' olarak bilinen liderleri tarafından yönetilen grup, toplumda inançsız ve Allah düşmanı olarak bilinen kişileri öldürmüştür. Haşhaşi'nlerin Abbasi Krallığı'nda estirdikleri terör- Allah adına öldürdükleri Abbasi prensler, generaller ve imamlar- toplumu dehşet içinde bırakmıştı.[12] Görülüyor ki; İslamın daha ilk zamanlarında din toplumlar arasında bir şiddet aracı olarak kullanılmaya başlanmıştı. İslamda inanç konusunda zorlama olmadığı ve kendilerine saldırılmadan karşı tarafa saldırılamayacağı çok açık biçimde ifade edilse de bu hüküm, Haricilerin ve Haşhaşinlerin kendilerince inançsız olarak adlandırdıkları kişilerin öldürülmesi konusunda fetva vermeleriyle kullanımdan kalkmış ve 'kutsal savaş- cihad' adı altında şiddet ve terör uygulanmaya başlanmıştır.

Bu ilk İslami terör grupları dışında İslam tarihinde şiddeti meşrulaştırmak için fikirlerinden esinlenilen şahıslar da mevcuttur. Örneğin; günümüzdeki Müslüman terör grupları olarak adlandırılan toplulukları incelersek, bunların hemen hepsinin bazı Müslüman düşünürlerin eserlerini hareketlerinde rehber olarak kullandıklarını görürüz. Nasıl Hıristiyanlıkta 'haklı savaş' kavramını ortaya atan Aziz Augistine ise İslam tarihinde de İbni Teymiye, Hasan El-Benna, Mevlana Mevdudi ve Seyyid Kutub gibi kişilerin türlü fikir ve yorumları dine sokulmuş ve din gibi algılanmıştır. Bu şahıslar ve fikirleri ve dini yorumları sayesinde şiddet İslam'ın bir parçası olmuş ve hatta İslam ve şiddet birbiriyle özdeşir duruma gelmiştir. Kitleler bu şahısların fikirleriyle yönlenmiş ve yönlendirilmişlerdir.

1. İbni Teymiye

İbni Teymiye, Abbasi devletinin Moğollar tarafından ortadan kaldırılmasıyla Müslümanların siyasi otoriteden yoksun hale geldiği, başta kültür ve medeniyet şehri Bağdat olmak üzere birçok yerleşim biriminin tahrip edildiği, haçlı saldırılarının devam ettiği, sapık fırkaların iç isyanlara giriştiği ve ümmet içinde bir çok yeni tartışma ve siyasi her fırkanın kendi görüşlerinin üstün gelmesi için muhalefeti yok

---

[12] Bernard Lewis, **The Arabs in History**, New York, Harper & Row, 1966, s.149.

etmeyi göze aldığı ve hurafenin alabildiğine yayıldığı bir dönemde yaşamıştır.[13] Belki de İbni Teymiye kadar hiç bir düşünür radikal İslam konusunda etkili olmamıştır. İslam hukuku ve teolojisi hakkında uzman olan Teymiye; bugün liberal, tutucu ve radikal, hemen hemen tüm İslami akımları etkilemiştir. Bazıları tarafından ihtilalci İslamın babası, bazıları tarafından fundementalist reformcular için fikir kaynağı, diğerleri için ise ahlaki silahlanmanın havarisi olarak[14] adlandırılmıştır. Her ne kadar kendi yaşadığı çağ olan 13. yüzyılın sorunlarına hitap etmeye çalışmışsa da, fikirleri 18. yüzyıl Vahabi hareketini, Mısır'lı aktivist Seyyid Kutub'u ve İslami Cihad'ın kurucusu Muhammed el Farag'ı etkilemiştir. Din, devlet ve toplum işlerinin birbirinden ayrılmaması gerektiğini savunan Teymiye, dinin kaynaklarının (Kuran ve sünnet) toplumun reformu ve yeniden yapılanması için baştan yorumlanması gerektiğini savunmuştur.[15] İdeal İslam devleti için Medine'deki yapının model oluşturmasını arzulamıştır. 'İslam' ve 'islam olmayan' arasında (darül islam ve darül harp) kesin ve sert bir çizgi olduğunu savunup bu teze dayanarak, o zamanlar dünyayı kasıp kavuran Moğollar hakkında 'kafir' fetvası vermiştir. Bu fetva Müslüman olduğunu iddia eden Moğolların Müslüman sayılmayıp kafir olarak adlandırılmalarına neden olmuştur. İbni Teymiye'nin yaklaşımlarının günümüze kadar uzanan büyük etkileri vardır, zira müslüman terör örgütleri kafir olarak nitelendirdikleri toplumlara karşı savaşmak için bu yaklaşımdan yola çıkmaktadırlar. Bu yaklaşım sayesinde kimin kafir, kimin Müslüman olduğuna karar verme yetkisi insanların eline geçmiştir.

İbni Teymiye'ye göre dini ve imanı savunmak için savaşmak ortak bir görevdir. İmandan sonra hayatı ve dini bozan düşmanla savaşmaktan başka görev yoktur.[16] İbni Teymiye'nin bu yaklaşımı oldukça etkili olmuş ve günümüz teröristleri bu izahla kitleleri cihada davet etmişlerdir. Usame Bin Ladin de bu yorumu kullanan ve

---

[13] "İbni Teymiye", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,** Cilt 20, Türkiye Diyanet Vakfı, 1997, s. 401.
[14] Emmanuel Sivan, **Radical Islam: Medivial Theory and Modern Politics,** New Haven, Yale University Press, 1985, s: 96.
[15] Daniel Benjamin, Steven Simon, **The Age of Sacred Terror,** New York, Random House, 2002, s.47.
[16] Michel S. Swetnam, Yonah Alexander, **Bir Terörist Ağının Profili Usame Bin Ladin,** İstanbul, Güncel Yayıncılık, 2001, s. 107.

yaptığı eylemleri bu mantıkla meşrulaştıran eylemcilerden biridir. İbni Teymiye kendisi gibi düşünmeyen hemen herkesi, hatta kendisiyle ayrıldıkları noktalar çok az olan kişileri bile kafir ilan etmiş ve 'kafir' ilan etmeyi suistimale çok açık bir konu haline getirmiştir.

İslam dünyası 18. yüzyılda Afrika'dan Asya'ya yeniden yapılanmaya girmiştir. Vahabi hareketi bu yenilenme sırasında çıkan hareketlerden biridir. Bu akımın kurucusu Muhammed İbni Abdal Vahab kendine duayen olarak İbni Teymiye'yi seçmiştir. İçinde yaşadığı toplumdaki çöküntü ve çürümeden etkilenen Vahab, ulemanın o güne kadar uyguladığı hukuk ve inançları reddedip yeni bir yoruma ihtiyaç duyulduğunu savunmuş ve bu yorumu Teymiye'nin düşünceleri ışığında uygulamıştır. Muhammed'in cahiliye devrindeki putları parçaladığı gibi dine girmiş olan putları ve dine sonradan girme fikirleri yok etmeyi amaçlamıştır. Bu doğrultuda Mekke ve Medine'deki peygamber ve yakınlarının ve Kerbela'daki Hüseyin'in mezar taşlarını yok eden Vahabilerin, bu olaylar yüzünden Arabistan ve İran'da yaşayan Şiilerle araları açılmıştır. Askeri açıdan da kuvvetli olmak isteyen Vahab, bu amaçla yerel bir kabile şefi olan Muhammed İbni Suud ile birleşmiştir. İbni Suud, ise etraftaki diğer Arap kabilelerini kontrolü altına almak için Vahab ve Vahabiliği kullanmış bu sayede yaptığı 'cihad'ı meşrulaştırmıştır.[17] Vahab aynı Hariciler ve İbni Teymiye gibi kendi fikirlerini kabul etmeyen Müslümanları savaşılacak ve öldürülecek kafirler olarak kabul etmiştir. Bu bağlamda Suud ve Vahab kendi çıkarlarını İbni Teymiye'nin 'kutsal' yorumlarıyla meşrulaştırılmış ve diğer Arap kabileler üzerinde siyasal bir üstünlük sağlamışlardır. Bu örnekte de din, siyasal bir üstünlük sağlamak için araç olarak kullanılmıştır.

2. Hasan El-Benna ve Mevlana Mevdudi

18. yüzyıldan 20. yüzyılın ilk yarısına kadar olan dönemde Avrupa sömürgeciliği altında ezilen Müslüman devletlerdeki bazı gruplar, bu yenilgiyi İslamın doğru

---

[17] John L. Esposito, a,g,e, s.48.

yolundan ayrılmasının bir cezası olarak yorumlamışlardır. Bu izahlar neticesinde 'cihad' kelimesine yeni anlamlar yüklenmiş ve belirlenen ortak düşmana karşı yapılacak mücadele için organizasyonlar ve yapılanmalar başlamıştır. Örneğin; Mısır'da 'Müslüman Kardeşler' ve Pakistan'da 'Cemaat'ül İslam' gibi islami aktivist organizasyonlar İngiliz emperyalizmi ve çürümüş Müslüman liderlere karşı olan savaşlarını cihad çağrısı altından yürütmeye başlamışlar ve Müslüman dünyasında İslami hareketlerin büyümesi ve gelişmesi için ideolojik ve yapısal model oluşturmuşlardır.[18] Bu akımda adı anılması gereken üç etkili şahıs olmuştur: Hasan El-Benna, Mevlana Mevdudi ve Seyyid Kutub. Bu üç liderin İslam, İslami ihtilal, cihad ve Batı kültürü hakkındaki fikirleri orta yollu veya en uçta, şiddeti savunan veya savunmayan bir çok İslami hareketi etkilemiştir. Hasan El-Benna Mısır'da 'Müslüman Kardeşler', Mevlana Mevdudi Pakistan'da Cemaat'ül İslam örgütlerini kurmuş[19] ve yapılacak olan değişikliğin yavaş bir şekilde yapılmasında hemfikir olmuşlardır. Seyid Kutub ise El-Benna ve Mevdudi'nin fikirlerinden yola çıkarak cihadın tarihteki bütün formlarını toparlayıp bir ideolojik akım oluşturmuştur.[20] Bir kaç on yıl içinde bu üç adamın dini yorumlamaları İslam dünyasındaki aktivist organizasyonlar için model oluşturmaya başlamış ve bu etki günümüz İslami hareketlerinin bir çoğu için de bir ana iskelet temin etmiştir.

Hem Benna hem Mevdudi Müslüman dünyasının içinde bulunduğu zayıf durumdan Batılı emperyalistleri ve batılılaşmış Müslüman elit tabakayı mesul tutmuşlardır. Bu durumdan kurtulmak için ahlaki ve sosyal reformlara ihtiyaç olduğunu savunmuşlardır. Hasan El-Benna, 1923 yılında Mısır'da uygulanmaya başlanılan seküler anayasanın İslamla çelişen maddelerini ve bir yıl sonra da halifeliğin kaldırılmasını kabul edilemez bulmuştur. Bu yüzden 1928 yılında ahlaki ve siyasal reformları savunmak için Müslüman Kardeşler'i kurmuştur.

> Hasan El-Benna, Mısır'ın yoksulluk ve zayıflığının başlıca sebeplerinin İslama bağlılığın gevşemesi ve Batı taklitçiliği olduğunu, özellikle

---

[18] John L. Esposito, John O. Voll, **Islam and Democracy**, New York, Oxford University Press, 1996, s. 173.
[19] Oliver Roy, **The Failure of Political Islam**, Cambridge, Harvard University Press, 1996, s. 3.
[20] John L. Esposito, **Unholy War**, s.50.

> Mısır'lı yöneticilerin aldıkları Batı eğitimi ve Avrupalı hayat tarzının taklit edilmeye çalışılması sonucunda İslam'dan uzaklaştıklarını; kendi din, tarih ve medeniyetleri hakkında cahil kalan bu insanların toplumu da bir kimlik buhranına sürüklediklerini ileri sürerek, Batı'nın sosyal ve kültürel emperyalizmi yüzünden dinin etkinliğinin azaldığını ve ülkenin tek kurtuluş çaresinin İslam'ın temel değerlerine dönmek olduğunu söyler.[21]

Hasan El-Benna'ya göre askeri cihad vicdani cihadın yerini almalı ve Müslüman toprakları işgal altında olduğundan bütün Müslümanlar işgalcilere karşı savaşmalıydı. "Allah maksadımız, Peygamber liderimiz, Kuran anayasamız, cihat yolumuz ve Allah'ın davası yolunda ölmek en yüce ülkümüz" politikasıyla yola çıktı.[22] Teşkilatlanmaya 1942 yılında başlayan örgütün ilk terör eylemi 1945'de Mısır Başbakanı Dr. Ahmet Mahir'e karşı yapılmıştır.[23] 1945-1948 döneminde Müslüman Kardeşler titizlikle planlanmış bir terör kampanyasına girişmişler; milliyetçi ve solcu liderlere suikastlar düzenleyip, tiyatroları bombalamışlardır.

Cemaat-ül İslamın kurucusu olan Mevdudi'ye göre ise Müslümanlığın Güney Asya'da gerilemesinin ve Osmanlı İmparatorluğu'nun çökmesinin sebebi, İngiliz ve Fransız kolonileşmesine ve emperyalizmine dayanmaktaydı. Mevdudi, İslamı kuvvetlendirmenin tek yolunun Hindistan İslamı'nın yeniden canlandırılması olduğunu düşünüyor ve eğer Pakistan gerçek bir İslam devleti olacaksa, onun başında kendisinin olması gerektiğine inanıyordu. Mevdudi'nin görüşleri İbni Vahab'tan etkilenmiş ve İslamın çökmesini Kuran'ın saflığından uzaklaşılmasına bağlamıştır. Mevdudi'ye göre asırlar geçtikçe İslam, yabancı gelenekler ve kültürlerle karışarak ve ilk amacından saparak, ilkinin üzerine yazılan ikinci bir din halini almıştır. O halde çare tümden her şeyi tersine çevirmektir.[24]

Bu fikirler ışığında mevcut sisteme düşman, amacı yeni bir düzen kurmak olan bir yapı oluşturulmuştur. Çok geçmeden Mevdudi'nin yankıları Kahire ve Cidde'den

---

[21] "Hasan el Benna", **Türkiye Diyanet Vakfı İslamAnsiklopedisi**, Cilt. 16, Türkiye Diyanet Vakfı, 1997, s.308.
[22] Tarık Ali, **a.g.e.**, s.132.
[23] Emin Demirel, **Dünyada Terör**, s. 64.
[24] Tarık Ali, **a,g,e**, s.233.

duyulmuştur. Müslüman Kardeşler bile O'nun fikirlerinden faydalanmış, Seyyid Kutub açıkça, bu Hindistan'lı düşünüre olan borcundan bahsetmiştir. Mevdudi'yle Suudi ulema arasındaki bağlantılar, 1947 yılında Pakistan'ın kuruluşunun ardından iyice kurumlaşmıştır. Bu bağlamda 1950'lerde İslamcı bir üçgen kurulmuştur: Vahabilik, Mevdudi'nin Cemaat-i İslam'ı ve Müslüman Kardeşler.[25]

Hasan El-Benna ve Mevdudi'nin düşünceleri arasında farklılıklar olsa da, ileriki yıllarda oluşacak olan cihad kavramının tanımlanmasına ortak katkıları olmuştur; "Cihad kişisel ve toplumsal olarak uygulanan, İslami reform ve ihtilalleri yerleştirmeye çalışan bir savaştır. Amacı toplumu ve dünyayı başarılı bir şekilde İslamlaştırmaktır."[26] Bu yolda da İslamın çağrısı; düzeltme ve yenilik, yıkma ve yapma çağrısıdır.[27] Her iki düşünür de cihadı iyi ve kötünün, cahiliye ve aydınlığın savaşı olarak kabul eder. İslamın içinde olduğu kötü ve gerilemiş durumdan Batı'yı mesul tuttuklarından, 'dava' adını verdikleri bir çağrıda bulunurlar. Davanın iki manası vardır: Müslüman olmayanlara İslam'a girme çağrısı, Müslüman doğanlara daha iyi Müslüman olma daveti. Bu iki örgüt için de ikinci davet; Müslümanlara sosyal ihtilal, toplumun ve şahsın yeniden İslamlaştırılması için inançlarını yenileme çağrısı daha önemlidir. Bu yüzden mesajlarını camiler, okullar, öğrenci organizasyonları aracılığı ile yapmışlardır.

Cihad, Benna ve Mevdudi için bir vahşi ihtilal anlamına gelmiyordu, aksine Avrupa'nın kolonileşme hareketlerine ve İslam olmayan çürümüş Müslüman devletlere karşı yapılan bir reform anlamına geliyordu. Mevdudi, cihad kavramının hem Müslümanlar, hem de Müslüman olmayanlar tarafından anlaşılamaz duruma geldiğini savunmuştur.[28] Mevdudi'ye göre İslam dünyadaki sosyal düzenini kendi kavram ve fikirlerine göre değiştirmeye çalışan bir ideolojidir ve Müslümanlar da bu programı uygulamaya çalışan enternasyonel bir organizasyonun parçalarıdırlar. Cihad bu evre içinde sona ulaşılması için kullanılacak en büyük ve en kapsamlı

---

[25] Tarık Ali, a,g,e, s.236.
[26] John L. Esposito, a.g.e., s: 53.
[27] Mevdudi/Seyyid Kutub, **Cihad**, İstanbul , Dünya Yayınları, , 1990, s. 26.
[28] Abdul A'la Mevdudi, **Jihad in Islam**, y.y., Islamic Publications, 1998, s.15.

terimdir. Mevdudi, cihadın ülkeler arasında güç ve servet için kullanılamayacağını, fakat sadece Allah yolundaki savaş için kullanılabileceğine inanmıştır. O'nun için cihad hem savunma hem de saldırı şeklinde olabilir. Saldırı, çünkü karşı tarafın fikir ve ideolojilerine saldırılmalıdır: savunma, çünkü Müslümanlar kendi ideolojilerini uygulamak için güçlü olmalıdırlar.[29] Mevdudi'nin bu cihad izahları Müslüman Kardeşler, Seyid Kutub, Sunni dünyasındaki İslami ihtilal ideolojileri ve İran'daki Ayetullah Humeyni tarafından kullanılmış ve insan yorumu oldukları halde toplumları ve insanları 'din' adı altında mobilize etmek için kullanılmışlardır.

Kuran, Müslümanlara bir saldırı olmadan saldırmalarını uygun görmese de, tarih boyunca yaşamış olan ve İslamın yeni yorumlara ihtiyacı olduğunu savunan düşünürler, bunun tam tersini savunmuş ve toplumları savaşa sürüklemişlerdir. Bu yönlendirmelerin altında din harici konjonktürel bir çok neden bulmak mümkündür. Örneğin; Teymiye, Benna ve Mevdudi kendi dönemlerinde islam toplumlarının Batı toplumlarından geri kalmasını ve kendi sistemlerinin çürümüşlüğünü hep Batı dünyasının emperyalist akımlarına bağlamışlar ve düşman olarak Batıyı göstermişlerdir. Onlara göre toplumun fakirliğinin sebebi Batı dünyasının emperyalist uygulamalarıdır. Batı'nın bu tavrına karşı verilecek cevap da dini söylem ön plandadır ve gereğinde şiddet en iyi cevap kabul edilir. İlan ettikleri bu düşmana karşı da verdikleri fetvalar sayesinde şiddeti meşrulaştırmışlar ve onlardan sonra gelecek nesiller için 'Pandora'nın Kutusu'nu açmışlardır.

Bu düşünürler incelendiğinde ortak yanlarının, içinde yaşadıkları dönem ve toplumlarda siyasi, ekonomik ve sosyolojik sorunlar olduğu ve bu düşünürlerin sorunların kaynağı olarak dış güçleri görmeleri olmuştur. Teymiye döneminde Moğol saldırıları, Benna döneminde Mısır'da Batı'lı akımlara bağlanan sorunlar ve Mevdudi döneminde ise Hindistan'daki çalkantılar hep bu düşünürleri etkileyen konjonktürel şartları oluşturmuştur. Bu sorunları çözmek için savaşılacak ortak bir düşman belirlenmiş ve savaş aracı olarak da din kullanılmıştır. Dinin çürümüşlüğü ve özünden uzaklaşmış olduğu ileri sürülerek dine yeni fetvalar ve hükümler sokulmuş,

---

[29] John, L. Esposito, a,g,e,. s. 55.

böylece din istenilen yönde kullanılmıştır. Oysa arka planda, olayların esas gidişini etkileyen, devamlı bir ezilmişlik ve bu ezilmişliğe karşı bir saldırı fikri mevcuttur.

3. Seyyid Kutub

Seyyid Kutub'un İslam'ın militanlaşmasında rolü çok büyüktür. Vatandaşı olduğu Mısır ve Amerikan hükümetlerini lanetleyip, cihadı militanlaştırmış, Enver Sedat'ı öldüren teröristlerden Usame Bin Ladin'e kadar birçok İslamcı terörist için fikir kaynağı olmuş bu da O'na dünya çapındaki İslami şiddet hareketlerinin babası ünvanını kazandırmıştır.[30] Benna ve Mevdudi'nin fikirleri nasıl kendi dönemlerindeki sosyal ve politik sorunlarla bağlantılıysa, Kutub'un fikirleri de içinde bulunduğu dönemden etkilenmiştir. Mısır'da, Nasır'ın 1950 ve 1960'larda Müslüman Kardeşler örgütüne karşı uyguladığı bastırma hareketleri Kutub'u, El-Benna ve Mevdudi'nin ideolojilerini silahlı ve ihtilalci bir harekete dönüştürmeye itmiştir.[31] Kutub, Benna ve Mevdudi'nin fikirlerini alıp yeniden şekillendirmiş[32] ve Müslümanları, Humeyni'den Bin Ladin'e kadar, etkileyip radikal hareketlenmeye itmiştir.

Seyyid Kutub kendisinden önce gelen İbni Teymiye gibi Müslüman toplumu iki kısıma ayırmıştır: inananlar ve inanmayanlar. Onun için gri yoktur, olaylar ya siyahtır ya da beyaz. Bu ikisinin arasında başka bir grup var olamaz. Bu yüzden mevcut olan bu inançsız ve çürümüş toplumda Müslümanlardan oluşan bir grup oluşturulması gerektiğine inanmıştır. İslami bir devlet kurmak ilahi bir emir olduğundan, Kutub'a göre bu yönde çalışmak bir seçenek değil, Müslümanlar için yerine hemen getirilmesi gereken bir emirdir.[33] İçinde yaşadığı Mısır hükümetinin baskıcı rejimi neticesinde İslam'ın tam bir felaketin kenarında olduğuna inan Kutub,

---

[30] Daha detaylı bilgi için bakınız: Muhammed Berekat, **Seyyid Kutub**, İstanbul, Risale Basın Yayın LTD, 1987.
[31] John, L. Esposito, **a.g.e**, s.56.
[32] R. Scott Appleby, **The Ambivalence of the Sacred, Religion, Violence, and Reconciliation**, New York, Rowan & Littlefield Publishers, 2000, s. 93.
[33] Asaf Hüseyin, **Ortadoğu'da Devlet ve Terör**, İstanbul,, Pınar Yayınları, 2001, s. 142.

cihadı bu durumdan kurtulmak için tek çare olarak görmüştür. Zira cihad İslam karşıtı hükümetler ve Batı ve Doğu'dan gelen kolonileşme akımlarına karşı Müslümanların kullanabilecekleri tek silahtır. Bu fikre karşı gelen Müslümanlar bile Allah'ın düşmanı sayılmalı ve diğer Allah düşmanları ile birlikte öldürülmelidir. Seyyid Kutub da aynı Benna ve Mevdudi gibi, Haçlı Seferleri, kolonileşme ve soğuk savaş tehditleri nedenleriyle, Batı'yı İslam'ın düşmanı ilan etmiştir. Kutub kendinden önce gelenlerden bir adım daha ileri gidip, Müslüman dünyasını Batılı değerlerle yöneten Müslüman elitleri ateist ilan etmiş ve onlara karşı bütün gerçek inananları cihada çağırmıştır. Hatta 'Bu İslam Dini' isimli eserinde insanların arasındaki farklılığın ırk ve milliyet yerine dine dayandığını söylemiş ve insanları öldürmenin tek ahlaki yolunun dini savaş yoluyla olabileceğini söylemiştir.[34] Bu açıklama bir çok kişi tarafından kullanılabilecek 'açık bir çek' niteliğindedir, zira bu yorum sayesinde kendi diniden olmayan, yani Müslüman olmayan, her insan zaten farklı bir kategori içinde tanımlanmış ve onları öldürmek ve hatta dini savaşla öldürmek ahlaklı bir hareket olarak ilan edilmiştir.

Seyyid Kutub'un fikirleri, Müslümanlığı şiddeti araç olarak kullanan bir yöne doğru döndürmüş ve bu radikal fikirler çok taraftar bulmuştur. Örneğin; Ayetullah Humeyni cihad çağrısı yaparken Kutub'un fikirlerinden hareket etmiştir:

> "İnsanlara İslam'ı verin, çünkü İslam cihadın ve savaşmanın okuludur. Kendilerini yenilemelerine ve kuvvetli güçler oluşturmalarına izin verin ki üzerimizde uygulanan zorba rejimi yıkıp yerine İslami bir sistem kuralım... Eğer müslüman ülkelerin yöneticileri yabancıların üzerimizdeki etkilerini arttırmalarına izin verirlerse görevlerinden alınmalıdırlar. Daha da ötesinde, o insanları cezalandırmak her müslümanın görevidir."[35]

Günümüzde terör uygulamayı meşru gören ve uygulayan Müslüman örgütlerini iyice anlamak için, bahsettiğimiz düşünürleri iyice tanımamız gerekmektedir. Çünkü tüm bu örgütlerin lider kadrosu İbni Teymiye'nin, Mevlana Mevdudi'nin, Hasan El-

---

[34] Marl Juergensmeyer, a,g,e, s.82.
[35] Ruhollah Khomeini, **Islam and Revolution: Writings and Declerations of Imam Khomeini**, Çev. Hamid Algar, Berkeley, Mizan Press, 1983, s.75.

Benna'nın ve Seyyid Kutub'un birinden veya birçoğundan esinlenmiş ve onların düşüncelerini ideolojileştirmişlerdir. Saydığımız bu düşünürlerin fikirleri dini kendi yorumlamalarıyla oluşturulmuştur. Din için yapılmasının kutsal olduğunu iddia ettikleri eylemler aslında içinde bulundukları sosyolojik, politik ve siyasal etmenler sayesinde şekillenmiştir. İbni Teymiye ile başlayan bu süreç toplumları ikiye ayırıp; inançlı ve inançsız olarak tanımlamış ve insanların 'kafir' olarak adlandırılmasının kapısını açmıştır. Bu kesin ayrımdan sonra kafir olarak adlandırılan grup veya kişiye karşı kutsal savaş uygulamak daha kolaylaşmıştır. Örneğin; 11 Eylül saldırısını düzenleyen grubun önemli bir kısmının Suudi Arabistan vatandaşı olduğunu biliyoruz. Suudi Arabistan'da hakim olan görüş Vahabilik'tir. Vahabiliğin kurucusu olan Muhammed İbni Abdal Vahhab'ın ise İbni Teymiye'den etkilendiğini biliyoruz. Kısaca, 11 Eylül saldırısını düzenleyenlerin küçük yaşlardan beri zihinlerini dolduran bir sistemde bu şahsın etkileri yadsınamaz.

Mevdudi'nin, Benna'nın ve Kutub'un Müslüman toplumların geri kalmışlığını Batı'ya bağlamaları ve Müslüman toplumların başkaldırısını 'cihad' kavramıyla ifade etmeleri, şiddeti bir araç olarak gören Müslüman grupların ideolojilerini oluşturmuştur. Burada dikkat etmemiz gereken en önemli noktalardan biri şiddetin sadece din adına kullanılmadığını belirlememizdir. Batılılar'ın Müslüman topraklara gelişi ve Müslümanları sömürdüklerine olan inanç, şiddetin kullanılmasının asıl sebebidir. Dini söylem ise Müslüman kitleleri harekete geçirecek araçtır, çünkü bu toplumların yaşadığı coğrafyada hem kitleleri bir araya getirmesi, hem de harekete geçirmesi açısından en belirli faktör İslam dinidir. Bu dediğimizi doğrulayacak delillerden biri de; bu kitlelerin şiddeti Batı'ya ve Batı yanlısı Müslümanlara yönlendirmeleri fakat bir Japonya gibi dini inanç açısından Hıristiyanlık dininden Müslümanlığa çok daha ters olan bir topluma yönlendirmemeleridir. O zaman şu tespiti yapmalıyız ki Müslüman grupların uyguladığı şiddette din başlangıç sebebi ve amaç değildir, fakat aradaki bir araçtır. Başlangıç noktası Batı ile olan çatışmalardır, amaç ise Batı'yı yenmek veya intikam almaktır.

B. İslamiyet ve Terör İlişkisi

Radikalizm, fundementalizm, İslami terör... Bunlar son yıllarda duymaya çok alıştığımız hatta neredeyse birbirinden ayıramadığımız ve İslamla özdeşleştirilmeye çalışılan kavramlardır. Peki İslamın radikal, fundamentalist veya terörist olarak adlandırılmasına neden olan Müslüman terörist grupların sergiledikleri eylemleri kutsal gösterip peşlerinden milyonlarca insanları sürüklemelerine imkan veren nedir? İslami terörü tanımlamak, nedenini ve niçinini kavrayabilmek için anlamamız gereken kavramlar vardır. Bunlar; cihad, darül harp ve şehadet makamı kavramlarıdır. Bu kavramlar her türlü dini terörü diğer tip terörlerden ayıran en büyük özelliklerdir, çünkü bütün dinlerde ortak olan iyilik yapmak, çalmamak, adam öldürmemek ve yalan söylememek gibi olguların yanında Allah için savaşmak (cihad), iyinin (darül islam) yanında olup kötüyü (darül harp) yok etmeye çalışmak ve haklı bir savaşta canını bile vermek (şehadet) kutsal vazifeler olarak kabul edilmiştir. İşte bu ince noktalar dini terörleri diğer terörlerden ayıran o ince noktalardır. Dine, Allah'a ve öbür dünyaya inanan insanlar için şehit olmak ve şehitliğe giden yolda cihat etmekten kutsal daha ne olabilir?

Bu durumda meşrulaştırma süreci önemli yer tutar. İslamda da diğer tüm büyük dinler gibi, Müslümanların davranışlarını haklı çıkartmak için başvurulan bir kutsal kitap, gelenekler, yasal belgeler ve uzmanların yazdığı eserler vardır. Bu metinleri değişik biçimlerde yorumlamak ve kullanmak mümkündür. İslamdan siyaset ve topluma ilişkin temel soruların yanıtını istemek zorlama bir davranıştır. İslamın ana metni, diğer birçok konuda olduğu gibi toplumların hangi çerçevede, örgütlenmeleri gerektiği konusunda sessiz kalmıştır. Kısaca temel öğretileri ve Müslüman olmayanlara karşı genel bir İslam içi dayanışmanın ötesinde İslam da diğer din ve düşünce sistemleri kadar değişken, esnek ve yeni yorumlara açıktır.[36] İşte insanların dini otorite olarak algıladıkları insanlara kalan bu yorumlar neticesinde Müslümanlık ve İslamla ilgili yorum ve fetvalar dünyevi çeşitli sebeplerden etkilenmiş ve esas

---

[36] Fred Halliday, **İslam ve Çatışma Miti**, Çev: Umut Özkırımlı, Gülberk Koç, İstanbul, Sarmal Yayınevi, 1997, s.129.

anlam ve içeriklerinden uzaklaşmışlardır. Şimdi bu bilgiler ışığı altında cihad, darül harb ve şehadet kavramlarını inceleyelim:

1. Kavramlar

a. Cihad

Aslında cihad kavramı hem batılılar hem de Müslümanlar tarafından yanlış anlaşılan bir kavramdır.[37] Müslümanlarla, Müslüman olmayanlar arasında sürüp giden savaşlar cihad kavramının sadece savaş noktasında odaklanmasına neden olmuştur. Özellikle emperyalizm, misyonerlik ve sömürgecilik akımlarının genellikle İslam'ın hakim olduğu topraklarda yoğunlaşması cihad kavramına yanlış anlamlar yüklenmesine neden olmuştur. Arapça'da güç ve gayret sarfetmek, bir işi başarmak için elinden gelen bütün imkanları kullanmak manasındaki 'cehd' kökünden türeyen cihad, İslami literatürde 'dini emirleri öğrenip ona göre yaşamak ve başkalarına öğretmek, iyiliği emredip kötülükten sakındırmaya çalışmak, İslamı tebliğ, nefse ve dış düşmanlara karşı mücadele vermek' anlamına gelir.[38] İslam terminolojisinde ise cihad kavramının dört farklı boyutundan bahsedebiliriz:

1- Müdafa Boyutu: Cihad, gaza, savaş. Bu kelime türevleri Kuran'da 34 kez tekrarlanmakta ancak bir kısmında doğrudan savaş anlamı kastedilmektedir. Bu konuda aşağıdaki ayetler örnek olarak verilebilir;

Gerek hafif, gerek ağırlıklı olarak mutlaka seferber olun ve Allah yolunda mallarınızla, canlarınızla cihad edin. (9 Tevbe-41)[39]

Ey Peygamber! Küfre sapanlarla, iki yüzlülerle cihad et!...(9 Tevbe-73)[40]

---

[37] Daha detaylı bilgi için bakınız: Ahmed Çelebi, **İslam Düşüncesinde Cihad ve Savaş Siyaseti,** Çev: Abdullah Kahraman, İstanbul, İz Yayıncılık, 1994.
[38] "Cihad", **Türkiye Diyanet Vakfı, İslam Ansiklopedisi**, Cilt. 7, Türkiye Diyanet Vakfı, 1997, s. 527.
[39] Yaşar Nuri Öztürk, **a.g.e.**, s. 177.
[40] **Ibid.**, s.181.

Ey Peygamber' Küfre sapanlarla ve münafıklarala mücadele et... (66 Tahrim-9)[41]

Artık inkarcılara boyun eğme, onlara karşı Kuran ile zorlu bir cihad aç. (25 Furkan-52)[42]

2- Psikolojik Boyutu: Mücadele. Genellikle İslam alimleri mücadeleyi üç boyutta incelerler, düşmanla mücadeleye cihad, şeytanla mücadeleye takva, nefis ile mücadeleye de riyazat adı verilir.

3- Entellektüel Boyutu: İçtiad (yeni hüküm oluşturmak), tefekkür (düşünmek)

4- Sosyal Boyutu: Çevreye hizmet, haksızlıklarla mücadele.[43]

Görüldüğü gibi İslam literatüründe cihad kavramı doğrudan savaş anlamına gelmez. Ancak düşmanla savaşmak konusunda bütün çaba ve gücün harcanması anlamına geldiğinden kelime savaş boyutuna çekilmektedir.[44] Kuran'ı incelediğimizde İslam'da, Allah'ın belirttiği hedefler dışında savaşmanın yasak olduğunu görürüz. Bu nedenle İslam ilk yıllarındaki savaşların hepsi müdafaa ve vatanın korunması amaçlarıyla yapılmıştır. Zira ilk dönemlerde İslam'a henüz kişisel yorum ve tefsirler girmemiş, Müslümanlık esas amaçlarından uzaklaşmamıştır.

İslam yedinci yüzyılda yeni yeni yerleşmeye başladığında Arap toplumunda savaş doğal bir durumdu. Muhammed'in yaşadığı ve ilk vahiyleri almaya başladığı Mekke şehri sık sık diğer kavimlerin saldırısına uğrardı. Ayrıca Arabistan doğuya bağlanan ticaret yolları üzerinde olduğundan dönemin süper kuvvetleri olan Persliler ve Doğu Roma İmparatorluğu'nun akınları arasında kalmıştı.[45] Bu hem yerel hem de dönemin süper güçleriyle savaş düzeninden İslam'a geçen insanlara kimlerle savaşılıp

---

[41] **Ibid.**, s. 520.
[42] **Ibid.**, s. 331.
[43] Bekir Karlıga, "Cihad ve Terör", **Karizma**, Ocak-Şubat-Mart 2002, s.119.
[44] Abdurrahman Ateş, **Kuran'a Göre Dinde Zorlam ve Şiddet Sorunu**, İstanbul, Beyan Yayınları, 2002, s. 231.
[45] John L. Esposito, **a.g.e.**, s.29.

savaşılamayacağı, hangi şartlarda savaşa gidileceği hep ayetlerle bildirilmiştir. Kuran, bir yandan "*...iyilikle kötülüğün eşit olmayacağı...*"nı söylerken, diğer yandan şiddetin doğal bir mücadele ve savunma yöntemi olduğunu söyler. Hayatın doğası zaman gelir şiddeti zorunlu kılar. Kimi zaman insanın varlığına son verecek ya da özgürlüğünü ortadan kaldıracak boyutta hareketler olabilir. Bu durumda insanın kendini savunacak bir eylem gerçekleştirmesi kaçınılmaz olur. Üzerindeki baskıyı bertaraf etmek, düşmanın konumunu sarsmak ve kendini savunmak için savunma yapmak zorunda kalabilir. Böylece kendi konum ve stratejilerini korumaya çalışır. Bu doğal tepki tüm insanlarda mevcuttur. Bu durumlarda Müslümanların ne şekilde davranacakları Kuran tarafından belirtilmiştir:

Ne şartlarda savaşılabileceği aşağıdaki ayetlerde verilmiştir:

> *...Sizinle çarpışmaya gelenlerle Allah yolunda siz de çarpışın. Ama Haksız yere saldırmayın. (2 Bakara-190)*[46]
>
> *Allah sizi din hakkında sizinle savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkartmayan kimselere iyilik etmekten, onlara adaletli davranmaktan men etmez. (60 Mümtehine-8)*[47]

Savaşın nereye kadar sürdürüleceği ise şu ayetlerle yanıt bulur:

> *Eğer barışa eğilim gösterirlerse sen de buna yanaş ve Allah'a tevekkül et...(8 Enfal-61)*[48]
>
> *,...O halde sizden uzak durur, sizinle savaşmaz, size barış eli uzatırlarsa, artık Allah size üzerlerine gitmek için bir yol vermemiştir. (4 Nisa-90)*[49]

Açık bir şekilde görüldüğü gibi kendisine saldırılmadan haksız yere saldıramayan, barış çağrısı gelirse savaşı kesmesi gereken Müslümanlar, kendilerine bir saldırı olduğunda da kendilerini korumak ve savunmak amacıyla savaşabilirler.

---

[46] Yaşar Nuri Öztürk, a.g.e., s.40.
[47] Ibid., s.508.
[48] Ibid., s. 170.
[49] Ibid., s. 93.

Müslümanlara, kendilerine zulm edenlere, haksız yere onları yurtlarından çıkaranlara karşı mücadele etme izni Kuran tarafından verilmiştir.[50]

Sizinle savaşanlarla Allah yolunda savaşın. (2 Bakara-190)[51]

...Sizinle savaşırlarsa sizde onlarla savaşın...(2 Bakara-191)[52]

Yıllar geçtikçe 'cihad' teriminin anlamı, ne zaman ilan edilip ne zaman ilan edilemeyeceği mezhep ileri gelenleri, dini liderler tarafından yorumlanmıştır. Örneğin; padişahlar sefer ilan etmeye niyetlendikleri zaman dini liderlerden yapacakları hareketleri meşrulaştıracak fetvalar almış ve hiç durmadan cihad ilan etmişlerdir. Bunun örneklerine yakın tarihimizde Osmanlı İmparatorloğu'nda çokça rastlıyoruz. Örneğin; bu bağlamda cihad olarak ilan edilen son savaş Osmanlı İmparatorluğu'nun ilan ettiği I. Dünya Savaşı'dır. Ama ilan edilen bu cihadların Kuran'ın açıklamalarına uygun olmadıkları, yukarıda verilen ayetler doğrultusunda inceleme yapıldığında, çok açık biçimde gözlemlenmektedir. Din, Müslüman liderlerin istekleri doğrultusunda yeni kalıplara sokulmuş ve sokulan bu yeni kavramlar kutsallıkla süslenmiştir. Bu olaylar neticesinde bugün, cihad olarak tanımladığımız kavram, Kuran'daki kavramdan çok uzaktır. Cihad kelimesi kendi zengin ve karmaşık manasının yerine şu an içine hapsedildiği 'mevhum düşmanlara karşı gelişi güzel savaş' anlamıyla anılmaktadır. İslam fanatik diktatörler tarafından yozlaştırılmış humanizmden, estetikten arındırılarak sadece bir ceza hukukuna indirgenmiştir. Bu yozlaşma sonucunda dinin sadece bir yönü görülüp diğer yönleri tamamen göz ardı edilmekte, din bağlamından koparılmaktadır.[53] Dini içinde yaşanılan şartlara uydurma ve bu şartlara göre yeni fetvalar üretme günümüzde ortaya çıkan yeni şartlarla sürmektedir. Örneğin; Birinci Körfez Savaşı sırasında Müslüman liderler Amerikan yönetimindeki koalisyon güçleriyle beraber Saddam

---

[50] Hüseyin Fadlallah, **İnsan Hayatı İçin Yeni Ufuklar**, İhtar Yayıncılık,1998, İstanbul, s. 37
[51] **Ibid.**, s. 90.
[52] **Ibid.**
[53] Edward W. Said, **Cehaletin Çatışması, ABD, Terör ve İslam**, Der. Ahmet Demirhan, Ankara, Vadi Yayınları, 2001, s. 157.

Hüseyin'e saldırmak için hareketlerini meşrulaştıracak fetvaları din adamlarına çıkarttırmışlardır.[54]

Cihad yanlısı birçok Müslüman bugün içinde bulundukları durumdan kurtulmak için cihadın gerekli olduğunu düşünmektedirler. Etraflarına baktıklarında çürümüş ve despot hükümet yapıları, ülkenin ilerlemesinden çok kendi zenginliklerini düşünen, Batı değerleriyle yaşayan bir elit tabaka ile kendi düşük ekonomik yapılarını karşılaştırdıklarında tek düşman olarak Batı ülkelerini ve değerlerini görmektedirler. Batı'yı kendi sosyal değerlerini ve ekonomik varlıklarını sömüren bir güç olarak gördüklerinden de savaşılacak bir güç olarak Batı'ya yönelmektedir. Cihad kavramı da işin bu noktasında sahneye çıkmaktadır. Usame Bin Ladin ve diğer Müslüman terörist liderler de bu kavramı kullanmakta ve bunu yaparken de İslam tarihine gidip Seyyid Kutub ve İbni Teyymiye gibi İslam düşünürlerinin dini yorumlarını kendi militan hareketlerini meşrulaştırmada kullanmaktadırlar. İbni Teymiye'nin kendisi gibi düşünmeyeni kafir olarak ilan etmesi ve Seyyid Kutub'un kendi dininden olmayanları öldürmeyi ve cihad açmayı teşfik edici yorumları günümüz teröristlerine aradıkları meşruiyeti vermektedir. Bu yorumlar sayesinde de her türlü şiddet ve terör kapısını açmaktadırlar. Oysa Kuran'ın savunduğu mantık "*...Dinde zorlama yoktur...*", "*Sizin dininiz bana, benim dinim banadır.*" olduğuna göre cihad, insanlara sadece Müslüman değiller diye uygulanacak bir kavram değildir. Ancak insanlar Müslümanlara karşı zulüm ediyorlarsa onlara karşı cihad ilan edilebilir. Ama burada dikkate almamız gereken başka bir nokta da kimin cihad ilan etmeye yetkisi olduğudur. Bir takım insanların kendi aralarında toplanıp bir şiddet eylemi gerçekleştirmeye karar vermeleri ve bunu cihad olarak ilan etmeleri ne kadar doğru ve ne kadar meşrudur?[55]

---

[54] John L. Esposito, **a,g.e,**. s. 34.
[55] Cevdet Said, **Ademoğlunun İlk Mezhebi, İslam ve Şiddet Üzerine**, Çev. Halil İbrahim Kaçar, İstanbul, Pınar Yayınları, 2000, s. 35.

20. ve 21. yüzyıllarda 'cihad' kelimesi uluslararası ilişkilerde çok kullanılan bir terim haline gelmiştir ve günümüzde bile süren birçok siyasal sorunun konusu durumundadır. Cihad özgürlük, direniş ve terör hareketlerinin yandaşlarını motive etmek ve yapılan eylemleri meşrulaştırmak için kullandıkları en kuvvetli silah haline gelmiştir. Taliban güçleri, Hizbullah, Hamas ve İslami Cihad gibi Müslüman terör örgütleri hep bu kavramı kullanıp eylemcilerini bu kavram çerçevesinde motive etmektedirler. Özellikle bir devletin imkanlarına sahip olmayan ve güçlü maddi imkanlarla profesyonel bir orduyu donatmaya imkanı olmayan, fakat siyasal ve ekonomik açıdan durumlarından hoşnut olmayan Müslüman topluluklar bu kavramı daha çok kullanmaktadırlar. Böylece profesyonel bir ordu oluşturmaktaki ekonomik eksikliklerini 'cihad' kavramının kullanılması ile sağlanan motivasyonla kapamaktadırlar.

b. Darül Harb

Arapça'da ev mahalle, bir kavmin konakladığı veya yerleştiği yer anlamına gelen 'dar' kelimesi mecazi olarak 'kabile' manasını ifade eder. Darül Harb klasik İslam hukuku kaynaklarında 'kafir yönetiminin hakim olduğu ülke' anlamında kullanılır.[56] El Kürdistani'nin (- 1554) yaptığı tarife göre, "Darülislam, Müslümanların İmamı (devlet başkanı)'nın sulta ve hükmünün yürürlükte olduğu ülke; darülharb de, kafirlerin reisinin emir ve idaresinin yürürlükte olduğu ülke" dir.[57]

Dünyayı darül harb ve darül islam (Müslüman yönetiminde olan ülkeler) olarak iki kutuba ayıran Müslüman yaklaşım, dünyadaki darül harb topraklarının darül islama çevirilmesi için inançsızlıkla (cahiliye) savaşılması gerektiğini ileri sürer.[58] Dünyayı bu iki kavram çerçevesinde algılamak Müslümanlara şiddet kullanma iznini vermektedir. Zira, darül harb konumunda inançlarını korumak uğruna cihad etmeleri

---

[56] "Darül Harp", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt. 9, Türkiye Diyanet Vakfı, 1997, s. 536.
[57] Ahmet Özel, **İslam Hukukunda Milletlerarası Münasebetler ve Ülke Kavramı**, İstanbul, Marifet Yayınları, 1982, s. 76.
[58] John Kelsay, **Islam and War, The Gulf War and Beyond**, Louisville, Westminister/John Knox Press, 1993, s.61.

mübahtır. Bu terim savaşçı Müslüman liderler tarafından Müslüman olmayan ülkelerde politik kontrollerini ve hüküm alanlarını genişletmek için kullanılmıştır. Fakat Kuran insanlara kişisel kazançlar kazanmaları, zorla dini inanç empoze etmeleri için cihadı kullanmalarına izin vermez.[59] Yani darül harp ve darül islam kavramlarının meşruluğunu ve varlığını Kuran'dan çıkartmak mümkün değildir. Herkese kendi inancında herhangi bir zorlamaya maruz kalmadan yaşama izni Kuran tarafından verildiğine göre, bir toplum veya ülke darül harb olarak adlandırıldı diye, darül islam güçlerinin ona cihad açma yetkisi yoktur. Darül Harb ve Darül İslam ile ilgili açıklamalar daha ziyade hadislere dayandırılmıştır.[60] En ünlü hadis kitaplarının ise peygamberin vefatından ikiyüz yıl sonra yazıldığı unutulmamalıdır.

Darül harb kavramı İslam'ın ileriki yıllarında İslami düşünürler tarafından ortaya atılan ve düşman olarak adlandırılanlara karşı cihad açmayı kolaylaştıran bir kavramdır. Bu tip kavramlar din adına hareket edip insanları mobilize etmeye ve kendi dünyevi amaçları için kullanmaya niyetli olan insanlar tarafından uydurulmuş ve uzun zamandır kullanılmakta olan kavramlardır. Asıl amaç dini bir ayaklandırıcı, harekete geçirici olarak kullanmak, düşmanlara şiddet ve terör uygulamak ve bunu kutsallık kılıfında tutmaktır. Bu konuda gayet başarılı olunduğu açıktır. Örneğin; Darül harp bölgesine savaş açılıp açılamayacağına 'dini otorite' olarak kabul edilen kişiler karar vermektedir. Öte yandan, dini otorite'nin meşru olup olmadığı ise her zaman tartışma konusu olmakta ve neticede bir sistemdeki 'dini makamın' kararlarının meşruiyeti kişilerden kişilere değişmektedir. Bu bağlamda demokratik-laik sistemin kararlarını geçersiz bulan bir yazar şu açıklamaları yapmaktadır: "Demokratik-laik iktidarların tayin ettikleri müftülerin görevi, demokratik-laik sisteme karşı kıyam eden müminleri, dini kıstasları kullanmak suretiyle güç ve kuvvetten düşürmek, parlamentolarda kendi heva ve heveslerine göre kanun uyduran parlamenterlerin üzerinde ittifak ettikleri Anayasa metinlerine müminleri itaat eder hale getirmek için dini motifler taşıyan fetvaları üretmektir.[61] Böyle bir görüş

---

[59] Mark Juergensmeyer, **a,g,e**, s. 79.
[60] Daha detaylı bilgi için bakınız: Ahmet Özel, **a.g.e.**.
[61] Mustafa Çelik, **Darül Harb Fıkhı**, Cilt 4, Ölçü Yayınları, 2000, s. 177.

karşısında ise darül harp alanlarının kapsamını açıklamak oldukça zordur zira içinde yaşanılan toplum bile bu kapsamın içine girmektedir.

Kısaca özetlemek gerekirse; Müslümanlık için çok önemli olan cihad kavramını tarih boyunca üç değişik aşamada incelemek mümkündür:

1) Peygamberin döneminde cihad: Bu dönemde cihad kelimesi din adına her türlü mücadeleyi kapsayan bir terim olarak kullanılır. Bu dönemde savaş anlamını da kapsayan cihad Peygambere ve inananlara karşı yapılan saldırılara cevap verme anlamındaydı. Bu cevap 'Tanrının dinine' karşı yapılan bir saldırı olduğundan Tanrı adınaydı. Bu yüzden kutsal bir mücadeleydi ve hem ölenler (şehitler) hem de savaşa katılanlar mükafatlandırılacaklardı.

2) Peygamberden sonraki dönemde cihad: Bu dönemde diğer ülkeleri toprak kazanmak için istila etmek de cihad kapsamına sokulmuş, böylece siyasi ve ekonomik menfaatler için de cihad yapılmaya başlanmıştır. Bu aşamada cihadın 'bizden olmayanlar'a karşı yapılması bu olayın 'haklı savaş' kategorisine alınması için yeterli olmuştur. İstila edilen bölgelerin gayri Müslümlükten (darül harp) kurtarılıp Müslüman bölgelere (darül islam) çevrilmesi amaçlanmıştır.

3) 20 ve 21. yüzyıllarda terör olarak cihad: Bu dönemde cihad kavramı daha önceden hiç kullanılmadığı biçimde kullanılmaya, daha evvel hiç amaçlamadığı amaçlar amaçlamaya, kısaca hem içeriğini hem de anlamını değiştirmeye başlamıştır. Bu dönemde cihad yine 'haklı savaş' anlamını taşıyordu fakat artık amaç fethedilen toprakları direkt olarak korumak değildi. Artık cihad kavramını haklı kılan unsur 'intikam'olmuştur. Bu 'intikam' sadece alınılmasıyla kitlelerin ruhunu tatmin edecek bir hedef olarak görülmemelidir. Bu 'intikam' ile bir kısas mantığı oluşturulmaya çalışılmaktadır. Böylece adeta şöyle denilmektedir: "Eğer siz bizim topraklarımıza gelirseniz, Filistin'li Müslümanlara karşı İsrail'i desteklerseniz, bizim petrolümüzün fiyatını belirlemeye kalkarsanız, biz de sizin metropollerinizde insanlarınızı canlı bombalarla öldürür, gökdelenleriniz uçaklarla vururuz."

Artık cihad mantığı toprakları genişletmeyi, Müslüman olmayan kitleleri islam yapmayı düşünmemektedir. Bu hareketle 'emperyalist' olarak değerlendirilen Batı'nın sömürüsünden kurtulma amaçlanmaktadır. Bu esaretten kurtulma ile refah seviyesi yükselip Müslüman kitlelerin kendi doğal kaynaklarıyla zengin olması sağlanacaktır. Başka bir amacı da Orta Doğu-Arap-Müslüman toplumlarla Batı-Hıristiyan toplumları arasında var olan ve giderilmesi çok güç olan nefretten duvarın devamını sağlamaktır. Bu duvar Arap-İslam gelenek ve hayat tarzına karşı tehdit oluşturan Batı değerlerinin kitleler tarafından benimsenmesini önlediği için önemlidir. 'Biz' ve 'onlar' arasındaki duvar terörün ördüğü tuğlalarla inşa edilmeye çalışılmaktadır. Böylece bazı Batı-Hıristiyan ve Müslüman düşünürlerin oluşturmaya çalıştığı Müslüman-Hıristiyan dünyası arasında duvarları azaltmaya çalışan 'dini çoğulculuk' veya 'dini kapsayıcılık' yaklaşımları da geçersiz olacaktır. Bu tanım globalleşmenin ve dini çoğulculuk fikirlerinin uzlaştırmaya ve kaynaştırmaya çalıştığı Batı-Doğu dünyasını terör duvarlarıyla ayırmaya ve liberal kapitalist emperyalist güçlerin sömürmeye çalıştığı Müslüman dünyasını terörün caydırıcılığı ile korumaya çalışmaktadır. Kısaca post-modern cihad tanımı ve cihaddan beklenenler bunlardır.

c. Şehadet

> *Allah yolunda öldürülür yahut ölürseniz, Allah'tan bir bağışlanma ve bir rahmet onların derleyip topladıklarından çok daha iyidir. Ölür yahut öldürülürseniz elbette ki Allah'a götürüleceksiniz.(3 Ali İmran-157,158)*[62]

Kuran'a göre insanların Allah inançları için ölmeyi göze almaları ve ölmeleri, inancın en yüksek noktalarından biridir ve bu makama şehadet makamı denmektedir. Arapça'da 'şehit' kelimesinin karşılığı Türkçe'deki 'şahit, tanık' kelimeleridir. Bu kelime Allah'ın varlığına ve birliğine şahit olmak için de kullanılır. Allah'ın sonsuz gücüne şehadet eden Müslümanlar, inançsızlarla yapılan cihadda ölenlerin şehid olup cennete gideceğine inanırlar. Dine ve Allah'a inanan bir insan için Allah yolunda

---

[62] Yaşar Nuri Öztürk, a.g.e., s.75.

savaşıp şehit olmaktan ve bunun neticesinde de inandığı sonsuz hayatta cennet vadileri içinde yaşamaktan daha mutluluk verici bir şey yoktur.

İnsanları canlarını verip ölmeye ikna etmede kullanılabilecek en etkin silahlardan biri dindir. Diğer her hangi bir inançla bunu başarmak, hem de genç insanlara bunu yaptırabilmek oldukça zordur. Oysa işin içine dini inançlar (şehitlik) girince işin boyutları otomatikman değişmektedir. Çünkü şehit olmayı kabul eden askerler veya intihar komandoları Tanrı için canlarını feda etmeyi göze alırlar zira ölüm onlar için bir son olarak değil, daha iyi bir hayata başlangıç olarak kabul edilir. Bu yolda hedeflenen amaç Tanrı'nın takdiri olduğundan 'Cihad', 'haklı savaş' ya da 'kutsal emirler' çerçevesinde en sert terör eylemlerini gerçekleştirmek mümkündür. Zira dinsel inançlar ölümle yaşam arasındaki ayrımı kaldırırlar. Ölüm sadece Tanrı'nın yarattığı bir yerden, vadettiği bir yere geçiş demektir ve vadedilen yer 'şehadet mertebesine' ulaşılması halinde, yaratılan yerden çok daha mükemmeldir.[63] Vaadedilen imkanlar bu dünyadakilerden çok daha güzel, sonsuz ve reddedilemeyecek kadar mükemmeldir:

> "Bir şehid ölürken, çimdiklenirken hissettiği acıdan daha fazla acı duymaz. Şehitlik ayrıcalığı Allah tarafından garanti edilmiştir. Kanının ilk sıçrayışıyla Cennetteki yeri gösterilecek, imanı mücevherleriyle donatılacak, hurilerle evlendirilecek, mezarda sorgulanmayacak, mahşer günü güvende olacak, asalet tacıyla taçlandırılacak, tüm dünyadan ve içindekilerden daha değerli bir yakut verilecek, temiz hurilerin 72 tanesiyle evlendirilecek ve 70 akrabası için yapacağı rica kabul edilecek."[64]

Usame Bin Ladin gibi dini liderler işte bu ve bunun gibi vaadlerle insanları, şehit olurlarsa makamlarının cennet olacağına inandırıp canlı bomba olmaya ve cihad etmeye ikna etmektedirler.

Georges Sorel'in ifadesiyle "Bilinenler uğruna değil, inanılanlar uğruna ölünür...İnançlar söz konusu olduğunda inancın seviyesinin en önemli işareti ve en

---

[63] Deniz Ülke Arıboğan, **Tarihin Sonundan, Barışın Sonuna**, s. 122.
[64] Michel S. Swetnam, Yonah Alexander, **a.g.e.**, s. 120.

etkili kanıtı onun uğrunda ölümü göze almaktır"[65] Burada sözü edilen inançlar dini inançlardır ve suistimale oldukça açıktırlar çünkü dini inanışlarda düşmanı şeytan olarak adlandırdıktan ve zararlı olduğunu kabul ettirdikten sonra bu düşmana karşı yapılacak savaşın kutsal ve dini nitelikler taşıdığını kabul ettirmek kolaydır. Bu fikirleri kabul eden insanlar ise şehit olmaktan kaçınmaz bilakis bu makama ulaşmaktan mutlu olurlar. "...Bu güne kadar incelediğim terör olaylarında karşılaştığım insanların hepsi için kendi canları önemliydi, ama artık bu değişti. Bu günün teröristi sadece ölüme hazır değil aynı zamanda ölmek de istiyor. Bunun için tüm planı değiştirmeliyiz..."[66]

18. yüzyıldan günümüze kadar olan zaman dilimi içinde 'şehit' kelimesi de bir çok anlam değişikliklerine uğramış ve bu süreçte cihad kelimesiyle paralel olarak anlam değiştirmiştir. Günümüzde cihad kelimesi 'intikam' aracı olarak kullanıldığından bu savaş sırasında ölenler de bir intikam uğruna ölmüş olurlar. Örneğin; İkiz kulelere çarpan uçaklarda ölen Bin Ladin'in adamları bir intikamın peşindeydiler. Kendileri de çok iyi biliyordu ki o çarpan uçaklarla düşman olarak adlandırdıkları Amerika'nın sistemi çökmeyecek, düşman ortadan yok olmayacak, ama düşmandan öç alınacak ve gerekli mesajlar verilecektir.

Günümüz teknolojisi ile şehit olmak için ille de kanlı savaş alanları gerekmemektedir. İntihar komandoları kalabalık alanlarda kendilerini havaya uçurup, normal günlük mekanları savaş alanlarına çok rahat çevirebilmektedir. Peki bu insanlar vücutlarına sarılı bombaların pimlerini nasıl oluyor da gözlerini kırpmadan çekebiliyorlar? Onları buna iten psikoloji nedir? İntihar komandoları arasında yapılan araştırmalar sonucunda ortaya çıkan bazı ortak noktalar vardır; örneğin intihar komandolarının neredeyse hepsinin karşı tarafa kurban verdiği bir akrabasının ya da yakın arkadaşının olduğu görülmektedir. Yani bir kan davasının varlığı veya bir intikam arayışı intihar eylemcilerini tetikleyen önemli unsurlardan biridir. İntihar

---

[65] Deniz Ülke Arıboğan, , **a.g.e.**, s. 80
[66] Ariel Merari, **The Readiness to Kill and Die: Suicidal Terrorism in the Middle East, Origins of Terrorism**, Washington D.C., Woodrow Wilson Center Press, 1998, s.193.

eylemcileri, kendilerini feda etmek suretiyle karşı tarafa kendi acılarını hissettirme şansını yakaladıklarını ve kayıplarını eşitlediklerini düşünürler.[67] Bu açıklama da yukarıda belirttiğimiz İslamın ilk yıllarından günümüze kadar şehadetin değişen amaçlarını açıklamaktadır. O yıllarda putperestlere karşı savunma için ölümü ifade eden şehitlik makamı günümüzde bir intikam ve öç alma aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır.

C. 11 Eylül'ün Sebepleri

11 Eylül 2001 günü ilk uçak Dünya Ticaret Merkezi'nin ilk kulesine çarptığında bir çok kişinin bunun bir kaza sonucu olduğundan şüphesi yoktu. İkinci uçak da ikinci kuleye çarptığında insanların beyinlerinde soru işaretleri oluşmaya başladı. Pentogon'a çarpan uçakla her şey apaçık ortaya çıktı. Bu bir terör saldırısıydı ve Amerika, İkinci Dünya Savaşı'ndan beri ilk defa kendi topraklarında saldırıya uğruyordu. Hem de bu sefer tam kalbinden hedef almıştı. Bir süre geçtikten sonra Amerikalı yetkililer tarafından Usame Bin Ladin ve El Kaide'nin bu terör olayları arkasındaki güç olduğu açıklandı. Dünya tarihinin bugüne kadar gördüğü belki de en büyük terör olayı olan 11 Eylül, tamamı Müslüman olan teröristlerce yapılmıştı...

Terör eyleminin olduğu günden itibaren uluslararası ilişkiler alanında bir çok şey değişmiş, yeni savaşlar, takipler ve ittifaklar oluşmuştur. Dünya tamamen yeni bir yapılanmaya doğru yönelmiş, Amerika soğuk savaş sonrasında edindiği 'süper güç' konumunu daha da kuvvetlendirmiş, artık kendini kimseye hesap vermeden hareket eder bir duruma getirmiştir. Bir çok olay gibi terör olayları da yeniden masaya yatırılmış, bu konuda yeni tanımlar yapılıp, terör grupları yeniden tanımlanmıştır. Kısaca 11 eylül olayı dünyamızı ve uluslararası ilişkileri bir daha eskiye dönülmeyecek şekilde biçimlendirmiş ve biçimlendirmeye devam etmektedir. Tezimizde 11 Eylül olayını incelerken amacımız 'dinsel terör' diye nitelendirilen bu olayın altında yatan başka bir çok sebep olduğunu göstermektir. Ve aynı zamanda

[67] Deniz Ülke Arıboğan, a.g.e., s.78.

sadece 'dinsel terör' nitelendirmesiyle bir olayı açıklamaya kalkmanın yüzeysel bir yaklaşım olduğunu, böyle gözüken olayların altında siyasal, ekonomik ve tarihsel sebeplerin olduğunu göstermektir.

1. Usame Bin Ladin ve 11 Eylül

Usame Bin Ladin 1957 yılında Suudi Arabistan'da doğdu. Muhammed Bin Ladin'in 51 oğlundan on yedicinsidir. Sıkı bir İslamcı olarak büyütülen Usame, aile şirketi olan Bin Ladin grubun Arap hükümetinden aldığı ihaleler sayesinde zengin ve prestijli biri olarak büyümüştür. Büyük ve kuvvetli bir aileye ait olduğundan evine gelen liderlerle ve alimlerle görüşme imkanı buldu ve üniversiteyi bitirdikten sonra Afganistan'daki mücahitlere katılmak için Suudi Arabistan'dan ayrıldı. Varlığının büyük bir kısmını da bu yolda 'cihad' için harcamaktan kaçınmadı.

1979 yılında Sovyetler'in istilasını durdurmak için Afganistan'da toplanan mücahitler Soğuk Savaş sırasında on yıldan fazla bir süre Amerika, İngiltere ve Körfez ülkeleri tarafından desteklendi, silahlandırıldı, eğitildi ve piyon olarak kullanıldı. Çünkü CIA'in planlarına göre Sovyetler Birliği'nin 'kızıl ' tehlikesine karşı en iyi çare 'yeşil kuşak'[68]tı.[69]Bu doğrultuda Bin Ladin'in hareketleri Suudi hükümeti ve Amerikan hükümeti tarafından onaylamıştır çünkü Amerika için bu 'iyi bir cihad'dı. Buradaki ironiyi kaçırmamak lazım. Amerikan hükümeti 1979 yılındaki İran devrimini, Mısır, Lübnan ve diğer yerlerde İslami grupların sergiledikleri terör hareketlerini kınarken Afganistan'da çatışan ve yönetimi ele geçirdiklerinde İslami bir yönetim kurmayı planlayan bu 'kutsal savaşçıları' var gücüyle desteklemiştir. Başkan Reagan 166 sayılı Ulusal Güvenlik Kararı Yönergesi ile mücahitlere örtülü

---

[68] Amerika Birleşik Devletleri'nin, Sovyetler Birliği ve komünüzm tehlikesine karşı ılımlı ve modernist İslami liderlerle işbirliğine girerek Sovyetler'in etki alanında olan bölgelerde ılımlı İslamcı rejimler kuşağı oluştutma projesi. Kızıl tehlikeye karşı oluşturulan yeşil kuşak yıllar sonra Amerika Birleşik Devletleri'ne komünizmden daha fazla zarar vermiş ve yeşil canavara dönüşmüştür.
69 Ali Sirmen, "Besle Bin Ladin'i, Gelsin Yıksın Kuleni", **11 Eylül Bir Saldırının Yankıları**, Der.Tamer Erdoğan, v.d., İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2001, s.76.

askeri yardımı arttırmış ve silah sevkiyatında dramatik yükselişler başlamıştır. 1987 yılından itibaren silah sevkiyatı yılda 65 bin tona çıkarken, CIA ve Pentagon uzmanları Pakistan'da Rawalpindi yakınlarındaki ISI karargahını kullanarak mücahitlerin eğitiminde belirleyici rol oynamıştır.[70] Amerika'nın kendi jeopolitik ve ekonomik çıkarları doğrultusunda mücahitleri destekleme projesi kapsamında Usame Bin Ladin de, Sovyet işgaline karşı Afgan direnişinin liderlerinden biri olarak sivrilmiştir.[71] Afganistan'daki mücahitler, inançları sayesinde gerek Sovyetler Birliği, gerek Amerika Birleşik Devletleri'ni, gerekse bütün dünyayı yıkabileceklerine, inanmışlardır. Laden'de CIA'den aldığı eğitimin katkılarıyla süper güçleri yıkmak için imanından başka bir şeye ihtiyacı olmadığına kanaat getirmiştir.[72] Sovyetler Birliği'nin yenilgiye uğraması ve geri çekilmesinden sonra mücahitlere verilen desteğe de gerek kalmadığından 'Afganlı Araplar' olarak bilinen ve bir hayli siyasallaşmış, dini duygularla dolu olan binlerce militan kendi hallerine bırakılmıştır. Usame Bin Ladin'de bu militanlardan biriydi...

Afganistan'da gelişmesine izin verdiği olayların bir gün kendi aleyhine dönebileceğini anlayan Amerika önlem almakta gecikmiştir. Olayların kendi aleyhlerine dönmesini hiç hesaba katmayan Amerikalı üst düzey yöneticilerinden CIA'in Yakın Doğu ve Güney Asya'daki operasyon şefi Charles G. Cogan durumu şöyle açıklıyordu:

> "Bu tam anlamıyla bir şok. Mücahitlerin Amerika Birleşik Devletleri'ne gelip terörist faaliyetlerde bulunacağı hipotezi o zamanlar aklımızın ucundan bile geçmiyordu. Bütün dikkatimizle Afganistan'da Sovyetler'e karşı yürütülen savaşa yoğunlaşmıştık. Doğrusu bu gerçekleşeceğini hiç tahmin etmediğimiz, manidar bir sonuçtur."[73]

---

[70] Mehmet Ali Civelek, **Küreselleşme ve Terör, Saldırganlık Gerçegi,** s. 288.
[71] **Ibid.**, s. 182.
[72] Simon Reeve, **Yeni Çakallar, Remzi Yusuf, Usame Bin Ladin ve Terörizmin Geleceği**, Çev: Gürol Koca, İstanbul, Everest Yayınları, , 2001, s. 4.
[73] **Ibid.**

1990 yılında Kuveyt Irak'ı işgal edince Usame Bin Ladin Kral Fahd'a mektup yazıp Arap Afgan mücahitlerin Suudi Arabistan Krallığı'nı savunmalarını teklif eder.[74] Fakat Suudi hükümetinin kendi 'kutsal' topraklarını Müslüman olmayan güçlere teslim etmeyi tercih etmesi, Bin Ladin'in sonradan açıklayacağı gibi, hayatını değiştirmesine ve yönetimle çatışmaya girmesine neden olmuştur.[75] Hükümetle ters düşmesi neticesinde hareketleri kısıtlanan Usame, yeniden Afganistan'a gider ama orada da O'nu bir hayal kırıklığı beklemektedir; uğruna savaştığı büyük İslami zafer, etnik ve mezhep ayrılıkları nedeniyle bölgesel liderlerin eline geçmiş ve tam bir kaos hakim olmuştur. Öte taraftan Amerika, Sovyetlerin bölgeyi terk etmesinden sonra Afganistan'la ilişkiyi minimuma indirmiş, bu da hakim olan çok sesliliği daha da beter duruma getirmiştir. Savaş sırasında birçok devlet tarafından yardım gören[76] Afgan halkı kendilerini tam bir kargaşanın ortasında bulmuşlardı. Bin Ladin uğruna savaştığı sistemin bu şekilde kanunsuz ve düzensiz bir sistem haline gelmesi karşısında hüsrana uğrayıp Sudan'a gider.

1991 yılındaki Körfez Savaşı sırasında, Sudan'dayken, Irak'ın Kuveyt'i işgali neticesinde topraklarını Amerikan askerlerine açan Suudi hükümetini eleştirmeye devam eden Usame Bin Ladin, Suud asıllı köktenci Sünniler'le beraber (özellikle Vahabilerle) Amerika'yı baş düşman ilan etmiş ve İslam'ın kutsal mekanlarının bulunduğu Suud topraklarını kirleten bu emperyalistlere karşı ilk eylemlerini planlamaya başlamıştır.[77] 1995 yılında Riyad'da bir kamyonun patlaması neticesinde beş Amerkalı ve iki Hintli'nin ölmesi olayıyla ilişkisini reddetmesine rağmen olayı tebrik ettiğini açıklamıştır.[78] Bin Ladin, 1996 yılının sonunda artık tamamen Amerikan düşmanı olmuştu, Amerika'ya cihad açmış olan Usame, Amerikan hükümetinin Sudan'a uyguladığı baskılar neticesinde sınır dışı edilmiş ve yeniden Afganistan'a dönmüştür.

---

[74] Gilles Kepel, **Cihat,** Çev. Haldun Bayrı, İstanbul,, Doğan Kitapçılık, 2000, s. 358.
[75] John L. Esposito, **a.g.e.,** s.12.
[76] Pakistan ve Suudi Arabistan sunni mücahid grupları desteklerken, İran da Şii azınlıkları desteklemiştir.
[77] Jean-Charles Brisard, Guillaume Dasquie, **Yasaklanmış Gerçek Bin Ladin,** Çev. Ayşe Meral, İstanbul,, Anka Yayınları, 2002, s. 46.
[78] John L. Esposito, **a.g.e.,** s.14.

1996 yılında mevcut olan kaotik yapının içinden Afganistan'da İslam Cumhuriyeti ilan edilmiş ve bu yönetim ülkenin %90'ını çatısı altına almıştır. Taliaban'ın kurduğu bu yeni yönetim giderek sıkılaşan bir İslami sistem kurmuştur. Bu Laden'in ekmeğine yağ sürmüştür, zira Taliban lideri Molla Ömer, Bin Ladin'e olan hayranlığından dolayı O'na kucak açmıştır. Artık kendini Afganistan topraklarında güvenli hisseden Usame uluslararası terörizmde kuvvetli bir ses olmaya başlamıştır. 1998 yılında yaptığı 'Yahudilere ve Haçlılara Karşı Cihat - Dünya İslami Cephesi Bildirisi'nde kullandığı şu cümlelerle de niyetini apaçık ortaya koymuştur:

> "Bugün kimse, herkes tarafından bilinen 3 gerçeği hiç tartışmıyor, onları hatırlatmak için sıralayacağım: İlki, yedi yıldır Birleşik Devletler'in İslam'ın en kutsal yerlerini işgal ettiğinden beri, Arap yarımadası zenginliklerini yağmalıyorlar, yöneticilerine zor kullanıyorlar, insanlarını aşağılıyorlar, komşularına terör uyguluyorlar ve yarımadadaki üslerini, komşu müslümanlara karşı savaşmak için bir mızrak başı olarak kullanıyorlar. Geçmişteki insanların bir kısmı, işgal gerçeğine itiraz etmişse de, bugün yarımadadaki tüm insanlar bu işgalin gerçek sebeplerini biliyorlar. Bunun en büyük kanıtı; tüm yöneticiler kendi sınırlarının ve topraklarının Iraklı'lara saldırı için kullanılmasına karşı olmalarına rağmen, Amerikalıların yarımadayı görünürdeki bir nöbet yeri (Irak'ın insanlarına karşı) gibi kullanarak saldırıya devam etmesine ses çıkarmamalarıdır; çok ama çok acizler!
>
> İkincisi; Siyonist-Haçlı ittifakı tarafından farklı insanlara uygulanan zulme, bir milyonu aşan insanın ölmesine rağmen Amerikalılar bu korkunç katliamların tekrarlanmasına çalışıyor, korkunç savaştan sonra uygulanan abluka yeterli değilmiş gibi bir de bugün yine Müslüman halktan geri kalanı yok etmeye ve Müslümanları aşağılamaya geliyorlar.
>
> Üçüncüsü, bu savaşta Amerikalılar'ın amaçları dini ve ekonomik olsa da Yahudilerin hükümetine hizmet etmektedir. Çünkü bu savala Yahudilerin uyguladıkları Kudüs'ü kuşatma ve Müslümanları öldürme eylemleri gölgelenmekte, dikkatler başka yöne çekilmektedir. Bunun en iyi kanıtı Arap ülkelerinin en güçlü komşusu olan Irak'ı yok etme çabalarıdır. Bölgedeki Irak, Suudi Arabistan, Mısır ve Sudan gibi ülkeleri parçalayıp küçük devletler haline getirmek ve bunun neticesinde de Arap topraklarının Haçlı işgalini ve İsrail'in devamını sağlamaktır.[79]

[79] Bernard Lewis, **The Crisis of Islam**, s. xxv

Amerikalılar tarafından işlenen tüm bu günahlar ve suçlar Allah'a, O'nun habercisine ve müslümanlara açık bir savaş ilanıdır.Ve İslam tarihi boyunca ulema, düşmanın müslüman ülkeleri yok etmeye çalışması durumunda cihadın kişisel bir farz olduğunda birleşmişlerdir. Bundan hareketle ve Allah'ın emrine uygun olarak tüm Müslümanlar için geçerli olmak üzere şu fetfayı çıkarmış bulunuyoruz: El Aksa Camii ve Mekke'yi işgalden kurtarmak ve ordularını İslam topraklarından söküp atmak için –ister sivil ister asker olsunlar- Amerikalıları ve onların müttefiklerini hangi ülkede mümkünse orada öldürmek, her müslüman için farzdır."[80]

Bu konuşmanın metni dünyada süren Müslüman terörünün ve en son olarak da 11 Eylül saldırılarının sebebini çok net biçimde açıklamaktadır. Bu metine göre Amerikan istilası öncesinde Müslümanlar barış içinde yaşarlarken sömürücü, emperyalist ve Müslümanlık düşmanı olan bu devlet tarafından haksız bir saldırıya uğramışlardır. Ortadoğu'nun güvenliği ve barışı kılıfı altında yapılan bu saldırı neticesinde düşman, Müslüman insanları öldürmekte, aşağılamaktadır. Bu savaşın esas nedeni ekonomiktir ve Yahudi devletine hizmet vermektedir. Uygulanan tüm bu haksızlıkları ortadan kaldırmanın tek bir yolu vardır; düşmanla savaşmak, nerede olursa olsun... Düşmanla bu savaş ise 'cihad' kavramında anlamını bulmakta ve kitleler bununla harekete çağrılmaktadır.

Usame Bin Ladin ve onun gibi düşünenler bu fikirleri doğrultusunda Amerika ve Batı'yı düşman ilan etmişler ve içinde olduğumuz terör devrine girmemize neden olmuşlardır. Uluslararası ilişkiler açısından olaya yaklaştığımızda, bu terör ve şiddet hareketlerinin tüm uluslararası ilişkileri etkilediğini ve içinden çıkılması güç bir durumda olduğumuzu görürüz. Tüm bu şiddet olayların kökeninde Arap-İsrail sorunu ve günden güne artan ekonomik sorunlar yatmaktadır. Bu sorunlar çözülmeden Orta Doğu'ya barış getirmenin bir hayal olduğunu kimse inkar edemez. Orta Doğu'ya barış gelmeden de dünyadaki terör olaylarının bitmesi mümkün gözükmemektedir. Bütün bunların sorumlusu olarak kabul edilen ve savaşılması gereken kocaman bir düşman vardır; Amerika. Usame Bin Ladin ve El Kaide sadece birer semboldür çünkü onlar bu düşmana karşı cihad yapmakta ve Müslümanların

---

[80] Micheal S. Swetnam, Yonah Alexander, **a.g.e.**, s. 129-130.

ellerinden alınmış hakları için savaşmaktadırlar. Anlaşılmalıdır ki; Usame Bin Ladin'in arkasında milyonlarca insanın desteği vardır! Onlar uğradıkları haksızlıklar karşısında bir simge olarak Bin Ladin'i görmektedir! Saldırının sorumlusu olarak suçlanan Bin Ladin'in bugünkü gücü, geçmişte uygulanan kısa vadeli ve geleceği dikkate almayan ABD politikalarının sonucudur...Usame Bin Ladin, İslam dünyasındaki mevcut ihtilalci ve anti-Amerikancı güçlerin bir ürünüdür. Filistin-İsrail sorunu çözülmeden, Orta Doğu halkları daha çok Usame Bin Ladin yetiştirecektir. İslamabad'da binlerce üniversiteli genç Laden için sokaklara dökülüp bağırıyor:"Bin Ladin terörist değil!"[81]

2. 11 Eylül'ün Arkasındaki Gerçek Sebepler

Amerika Birleşik Devletleri, Büyük Britanya Krallığı'ndan özgürlüğünü kazandığından beri demokrasi, eşitlik ve özgürlük söylemlerini yaşamaya ve yaşatmaya çalışan bir ülkedir. Dünya devletlerine yıllarca dert olan nazizm, faşizm ve komünizmin gibi yıkılmasında çok payı olan, Bosna'da ve Kosova'da Müslümanların yardımına koşan bir ülke. Ama bütün bunlara rağmen radikal Müslümanlar tarafından Müslümanlığın en büyük düşmanı olarak kabul edilen bir ülke. Soğuk savaşın bitmesinden ve dünyada tek süper güç kalmasından sonra ABD, tüm olumsuzlukların sebebi olarak görülmeye başlanmıştır. Özellikle Müslüman ülkeler arasında nefret edilen bir konuma sahip olan Amerika, Filistin'e karşı açıkça İsrail'i desteklemesi, bölgede kendi jeopolitik ve siyasal çıkarlarını koruyacak planlar yapması ve Müslüman devletleri ekonomik yönden sömürmeye çalışması iddiaları nedenleriyle düşman olarak adlandırılmış durumdadır. 1981 yılında Suriye başkanı Hafız Esad'ın konuşması bu fikirleri çok güzel şekilde özetliyor:

> "Amerika hepimizin onun kuklası olmamızı istiyor ki bizi istediği yönde manüpüle edebilsin. Hepimizin köle olmasını istiyor ki bizi istediği şekilde sömürebilsin. Bizim sınırlarımız ve topraklarımızı işgal etmek istiyor ki toplumlarımızı ve insanlarımızı kullanabilsin...Bizim kendisinin söyleneni tekrarlayan papağanlar olmamızı istiyor."[82]

---

[81] Mehmet Ali Civelek, a.g.e., s.184.

1991 yılında Sovyetlerin çökmesiyle birlikte dünyaya Amerikan usulü barış dönemi yerleşmiş ve o dönemden sonra ABD kimseye hesap vermeden istediği gibi hareket etmekte kendini serbest hissetmiştir ve yasa tanımaz duruma gelmiştir[83]. Örneğin, ABD tüm dünyadan ozon tabakasını koruyucu önlemler almasını isterken kendi Kyoto Anlaşmasını çöpe atmıştır. Antibalistik Füze Anlaşması'nı göz ardı edip,[84] Ortadoğu'daki tüm Yahudi nefretine rağmen Filistin'e karşı İsrail'i desteklemekten kaçınmamıştır. Suudi Arabistan'ı silahlandırıp, Şah döneminde İran'da gizli polise eğitim vermiş[85], bir yandan Saddam Hüseyin'i programlayıp İran'a karşı savaşta destek verirken daha sonra aynı Saddam'ı dünya barışı için bir tehlike olarak kabul edip savaş ilan etmiştir. Dünyanın her yerinde özgürlük ve demokrasiyi yaymaya çalışırken, Müslüman ve Arap dünyasında otoriter rejimleri desteklemiştir. Amerika'nın sergilediği bu çifte standartlar bütün dünyada ama özellikle Arap ve Müslüman ülkelerinde büyük tepkilere neden olmuştur. İşte bu tepkiler birleşip 11 Eylül'de bir bumerang gibi Amerika'ya geri dönmüş ve vurmuştur.

Amerika Birleşik Devletleri'nin Ortadoğu politikalarını hazırlarken bölge halkı ve ihtiyaçlarından çok kendi menfaatlerini düşündüğünü daha önce belirtmiştik. Şimdi bu çıkarları çeşitli başlıklar altında incelemeye çalışacağız:

a. Politik Sebepler

İslam ülkeleri, monarşi ya da cumhuriyet, milliyetçi ya da İslamcı, laik ya da şeriatçı, kısaca yönetim şekilleri ne olduğu iddia edilirse edilsin hemen hepsi otoriter bir rejimle yönetilmektedirler. Bu otoriter sistemler ABD'nin bölge ile ilgili planlarına destek verdiği sürece, kendi uluslararası demokrasi söylemlerine karşı da olsa,

---

82 Barry Rubin, **The Tragedy of the Middle East**, New York, Cambridge University Press, 2002, s.227.
83 Noam Chomsky, , **Terörizm Kültürü**, Çev: Taha Cevdet, İstanbul,, Pınar Yayınları, 2002, s. 81.
84 Necati Doğru, "Besleyip Büyüten o…Bize ne?", **11 Eylül, Bir Saldırının Yankıları**, s.153.
85 Stephen R. Shalom, "Amerika Birleşik Devletleri ve Orta Doğu: "Onlar" Bizden Nefret Ediyorlar", **11 Eylül, Bir Saldırının Yankıları**, s.281.

Amerika tarafından desteklenmektedir. Ne kadar anti demokratik olurlarsa olsunlar Suudi Arabistan'da Amerikan taraftarı Krallığın kalması, Irak'ta zamanında yine Amerikan dostu olan Saddam Hüseyin'in desteklenmesi, Afganistan'da Taliban yönetiminin ve mollaların yönetime yerleşmesi, özgürlük ve demokrasi timsali olan Amerika tarafından onaylanmış ve desteklenmiş olaylardır.

ABD bu baskıcı rejimleri çeşitli yönlerden beslemekte ve yönetimde kalmaları için elinden geleni yapmaktadır. Bu desteğin bir kısmı gizli yollardan yapılırken büyük bir kısmı da silah yardımı şeklinde uygulanmaktadır. Aşağıdaki tablo Amerikan yönetimlerinin Ortadoğu ülkelerinden sadece ikisine, Mısır, Ürdün, yaptığı yardımları göstermektedir:

ABD'nin Silah Yardımı[86]

Verilen Ülke	Türü	Tipi	Adet	Verili Tarihi
MISIR				
	Sava	F-16C/D	46	1994
	Sava	F-16C/D	21	1999
	Hastane gemisi	AH-64A	36	1994
	Helikopter	UH-60L	2	1998
	Helikopter	CH-47D	4	1999
	Helikopter	SH-2G	10	1997
	Sava	M1A1	80	1999
	Personel Ta ıma	M-113	378	1997
	Teçhizat	SP 122	24	1998
ÜRDÜN				
	Sava	F-16A/B	16	1997
	Ta ıma	C-130-H	1	1997
	Helikopter	UH-60L	4	1998
	Helikopter	UH-1H	18	1996
	Sava	M-60A3	50	1996
	Sava	M-60A3	38	1998
	Teçhizat	203mm	18	1998

[86] Risa Brooks, "Political-Mil,tary Relations and the Stability of Arab Regimes", **Adelphi Paper 324**, New York, Oxford University Press, 1998, s. 30.

Bu tip askeri yardımlar sayesinde ABD yönetimde bulunmasını istediği rejimlerin toplumlarını düzen ve kontrol altında tutmalarını ve istediği yönde hareket etmelerini sağlamıştır. Örneğin; İsrail'le anlaşma imzalayan Mısır yönetimine 1979 yılında 1.3 milyar USD vermiş ve daha sonra bu rakama 800.000 USD daha eklemiştir.[87]

ABD'nin bölgede söz sahibi olmak istemesi ve bu yönde mevcut despot yönetimleri destekleyip arasını iyi tutmaya çalışmasının altında ekonomik ve politik sebeplerin yattığı bölge ülkelerindeki halkın ortak düşüncesidir. Orta Doğu, petrolün bulunması ve gelecek için ne kadar önemli bir kaynak olduğunun anlaşılmasıyla bütün Batılı devletlerin ilgi odağı olmuş ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bölge en önemli petrol üreticisi durumuna gelmiştir. O yıllardan sonra dünya petrol endüstrisini elinde bulunduran Amerikan ve Avrupalı petrol şirketleri (yedi kız kardeşler) Orta Doğu'yu kontrolleri altına almaya başlamışlardır.[88] Batılı güçlerin, koloni hükümetlerinin petrol zenginliklerini kontrolleri altına almaya çalışmaları zaten yeni bir yaklaşım değildir ve bir tek Ortadoğu ile de sınırlı değildir. Örneğin; 1930'larda Meksika ve Venezuella gibi Latin Amerika ülkelerinin petrollerini kısmen millileştirme çabalarına karşı Amerikan gizli servisi bir çok önlem almıştır.[89] Daha sonraki yıllarda bölgedeki milliyetçi hareketlerin etkileri ve Avrupa ülkelerinin koloni yönetimlerini geri çekmeleri sonucunda oluşan boşluk Amerika tarafından iyiden iyiye doldurulmaya başlanmış ve 1948 yılında İsrail'in kurulmasından sonra bölgeye tamamen yerleşmiştir.

Ortadoğu bölgesi Amerika için hayati bir önem taşıdığından bölgedeki politik yapılanmaların her zaman kendi lehine adımlar atabilecek yapıda olmasını amaçlamaktadır. Bu yöndeki politik çıkarlarını her ne pahasına olursa olsun korumaya çalışan ABD destek verdiği bu sıkı rejimler altında insanların fikirlerini rahatça dile getirememesini önemsememiştir. Mevcut olan baskıcı, sömürücü ve yoz diktatörlükler muhaliflerine göz açtırmamışlar ve bunun neticesinde Müslüman

---

[87] Risa Brooks, **a.g.m**, s. 28
[88] Joe Stork, Ann M. Lesch, "Background to the Crisis: Why War? "**The Persian Gulf War**, Lanham, University Press of America, 1994, s.18.
[89] Peter Custers, "The Gulf Crisis and the World Economy", **The Persian Gulf War**, s.141.

ülkelerde muhalefet sığınabileceği tek yer olan dini istismar eden gruplara sığınmışlardır. Sonuçta milliyetçilikten ve sosyalizmden umudunu kesen muhalefet, İslam dininden bir politik ideoloji üretmiştir. Örneğin, Usame Bin Ladin'in fikir babaları, Pakistan'da Mevdudi, Mısır'da Seyyid Kutub, İran'da Ali Şeriati komünizm veya faşizm kadar totaliter bir tür radikal islamcılımcılık yaratmıştır[90] ve düşman olarak da Batı'yı göstermişlerdir. ABD'nin özellikle Orta Doğu politikaları bölgede huzursuzluk ve şiddete neden olmuştur. Amerika bölgede kendi çıkarları doğrultusunda insanları kullanırken bir gün kendisine saldıracak olan güçleri kendi elleriyle büyüttüğünü görememiştir.

b. Jeopolitik Sebepler

Bölge zenginlikleri ve jeopolitik konumlarıyla Orta Doğu ve Kafkasya, Amerika'nın ekonomik planları için kilit noktası oluşturan bölgelerdir. Körfez etrafında bulunan sekiz ülkenin, Irak, İran, Umman, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar, Bahreyn, Suudi Arabistan ve Kuveyt, petrollerinin toplamı dünya rezervlerinin % 64.5'ini oluşturmaktadır.[91] Bu hiç de yabana atılacak bir miktar değildir. Bu petrol miktarının % 45.5'i Körfez Konseyi (Bahreyn, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri, Umman, Kuveyt ve Suudi Arabistan), %25.5'i Suudi Arabistan, %9.2'si İran ve 9.9'u Irak'a aittir.[92] Bu bölgeyi elinde tutan, dünyadaki birçok dengeyi de elinde tutuyor demektir.

1989- Körfez Ülkeleri Petrol Rezervleri ve Üretimleri [93]

			ÜRETİM				
ÜLKE	**RESERV- MİLYAR VARİL**	**% TOPLAM**	**1986**	**1987**	**1988**	**1989**	**% TOPLAM**
Arap Emirlikleri	98,1	9,6	1,65	1,7	1,78	1,78	3,1
İran	92,9	9,2	1,91	2,31	2,27	2,27	4,6
Irak	100	9,9	1,75	2,09	2,6	2,6	4,5
Kuveyt	99,7	9,8	1,60	1,47	1,66	2	3,3
Umman	4,3	0,4	0,56	0,58	0,6	0,59	0,9

[90] Şahin Alpay, "11 Eylül ve Uygarlık Savaşı", **Karizma**, s.68.
[91] James A. Bill, Robert Springborg, **Politics in the Middle East**, New York, Longman, 2000, s. 285.
[92] George Joffe, "Oil, Wealth and Wealth Distribution", **The Persian Gulf War**, s. 164.
[93] George Joffe, **a,g,m**, s. 164.

Katar	4,5	0,4	0,36	0,34	0,36	0,4	0,6
Suudi Arabistan	255	25,2	5,15	4,36	5,26	5,26	8,3
Körfez Toplamı	654,4	64,5	12,98	12,85	14,53	14,9	25,3
Dünya Toplamı	1011,8	100	60,38	60,15	62,35	63,56	100

Yukarıdaki verilerden de açıkça anlaşılacağı gibi Körfez bölgesi dünyadaki petrol fiyatları üzerinde üretim oranları söz konusu olduğunda en çok söz sahibi olan bölgedir. Bu bölgeyi kontrol altında tutan tüm dünyadaki petrol akışını ve ekonomiyi elinde tutuyor demektir. Bu yüzden Avrupa ülkeleri ve Amerika için bölge hem ekonomik, hem stratejik hem de jeopolitik olarak büyük önem taşımaktadır. İşte sırf bu nedenledir ki Irak, 1990 yılında Kuveyt'i işgal edince Amerikan birlikleri İkinci Dünya savaşından bu yana görülmüş en hızlı ve en kapsamlı mobilizasyonunu gerçekleştirip 200,000'den fazla askerle bölgeye girmişlerdir.[94] Amaç bölgedeki politik ve ekonomik düzeni sağlamak, petrol başta olmak üzere yer altı zenginliklerinin ve dağılımını kontrol altına alıp, Arap – İsrail sorununa kalıcı bir çözüm getirmek ve bunların neticesinde Amerikan jeopolitik çıkarlarını korumaktı. Bütün sayılan bu maddeler esas Amerika'nın politikaları için gerçekleştirilmesi geren şartlardır. Çünkü dünya enerji tüketiminin %26'sını karşılayan ABD, tüketimin %28'ini gerçekleştirmektedir. Tek başına gelişmiş ülkelerin petrol tüketiminin %58'ini yapmaktadır. Ancak bu pay ABD için yeterli olmamaktadır. Zira, ABD Enerji Bakanlığının hesaplarına göre ABD enerji tüketimi içinde ithalatın payı 2000 yılında %55 iken bu pay büyüyen ekonomi karşısında 2025 yılında %70'e çıkacaktır. Bunun anlamı açıktır; ABD en büyük kalabilmek için her gün kendi toprakları dışındaki petrole daha fazla bağımlı hale gelecektir. Bu yüzden Amerika için bu bölge bulundurduğu doğal zenginlikleri bakımından vaz geçilemeyecek kadar değerlidir.

---

[94] Joe Stork, Ann M. Lesch, **a.g.m.,** s.16.

Aynı senaryo Orta Asya bölgesi için de geçerlidir. Bu bölgedeki Afganistan ise Orta Asya enerji rezervlerinin anahtarıdır. Afgan dağlarının ötesinde, Türkmenistan'ın, Özbekistan'ın ve özellikle de Kazakisatan'ın yer altı zenginlikleri çok büyük önem taşımaktadır. Afganistan bu yolların kesiştiği yerde bulunan bir cevherdir.[95] Öte yandan Hazar Denizi bölgesi muhtemelen dünyanın araştırılmamış ve işlenmemiş son petrol bölgesidir[96] ve de dünyanın en zengin petrol rezervlerini içerir. Bu da Orta Asya'yı geleceğin Orta Doğu'su yapmaktadır.[97] Bu yüzden Amerika'nın geleceği de hesaba katarak bölgeye yatırım yapmakta olduğu ve müstakbel Orta Doğu'yu şimdiden parsellediği tezleri ortada dolaşmaktadır. Afganistan savaşı sonrasında bölgeye yerleşen Amerika boru hatları için önemli transit noktasını eline geçirmiş ve bölge güvenliğinde tek söz sahibi olan kuvvet olmayı başarmıştır. Amerika'nın dünyaya müdahalelerini ekonomik menfaatleri doğrultusunda yaptığını kabul edebiliriz veya reddedebiliriz. Fakat Amerika'ya karşı 'cihad' saldırıları düzenleyenlerin bu konuda hiç şüphesi olmadığını bilmeliyiz.

c. Ekonomik Sebepler

11 Eylül saldırısını Batılı devletlerin sunmaya kalkıştığı gibi 'medeniyetler çatışması' klişesi ile açıklamak yerine 'ABD emperyalizmi', 'yoksullar ve zenginler', 'Orta Doğu sorunu', veya 'kapitalist küreselleşmenin vahşeti' gibi başlıklarla açıklamaya kalkmak daha tutarlı gözükmektedir. Çünkü dışlanmış, gün geçtikçe fakirleşmekte olan, ontolojik güvensizlikle her gün yaşayan, açlıkla mücadele eden, buna karşın sesleri duyulmayan, ötekileştirilmiş, kapitalist serbest pazar ideolojisi tarafından günde 1,5 dolarla yaşamaya mahkum edilmiş 2,8 milyar insan[98] bunun tek suçlusu olarak Amerika Birleşik Devletleri'ni görmektedir. İlerleyen teknoloji ve küreselleşmenin de etkileriyle, zor bir hayat yaşayan bu insanlar kilometrelerce uzaktaki Amerikalı'nın yaşam standardını, zenginliğini ve

---

[95] Jean-Charles Brisard, Guillaume Dasquie, **a.g.e.**, s.33.
[96] Ahmed Raid, **Taliban İslamiyet, Petrol ve Orta Asya'da Yeni Büyük Oyun**, Çev. Osman Akınay, İstanbul, Everest Yayınları, Mozaik Yayınları, 2001, s. 235.
[97] Mehmet Ali Civelek, **a.g.e.**, s.29.
[98] **Ibid.**, s.58.

harcamalarını öğrenince kendi şartlarının kötülüğüne neden olarak Amerika'nın kendilerini sömürdüğüne kanaat getirmektedirler. Bu da çok büyük bir düşmanlık doğurmaktadır.

> "Bizim tabi kaynaklarımızı, zenginliklerimizi ve petrolümüzü soyuyorlar. Dinimiz saldırı altında. Bizim kardeşlerimizi öldürüyorlar. Onurumuz ve itibarımızı beş paralık ettiler. Bu yapılanlara karşı bir söz söylediğimizde de terörist olarak adlandırıyorlar. Bu yüzden eğer biz güvenlikte değilsek, Amerikalılar da olmasın."[99]

Amerika ve diğer Batılı ülkelerin başını çektiği dünyadaki küreselleşme akımı mevcut olan eşitsizliklerin daha da büyümesine, fakirlerin daha fakir zenginlerin ise daha zengin olmasına neden olmuştur. Ekonomik durumları kötüleşirken diğerlerinin daha da iyi konumlara çıktığını gören fakir halk ise sömürüldüğü kanısıyla bu akımın öncüleri olan Batılı ülkelere ve özellikle de Amerika'ya düşman olarak bakmaktadır. Zaten mevcut olan politik, siyasal ve jeopolitik sorunların yanına bir de ekonomik sorunlarla beraber bir Batılı yaklaşım olan küreselleşme de katılınca sorunlar iyice içinden çıkılmaz boyutlara ulaşmakta ve nefret büyümektedir.

Küreselleşme kavramını kabaca ele alırsak; küreselleşme dünyamızın artık adeta tek bir ülkeymiş gibi düşünülmesi, mevcut sınırların ve devlet kısıtlamalarının yokmuş gibi görülmesi, her türlü ekonomik ve sosyal temasın engel tanımadan serbestçe yürütülebilmesi ve geliştirilmesi felsefesi ve uygulaması olgusudur denilebilir.[100] Küreselleşme hakkında çeşitli yorumlar mevcuttur; kimileri küreselleşmeyi 'iyi bir şey' olarak adlandırıp, dünyanın her gün küçüldüğünü, insanların ilerleyen iletişim ve bilişim teknolojisi sayesinde artık aynı imkanlara sahip olmaya başladıklarını, aynı haberleri aynı anda öğrendiklerini, sosyal ve moral değerlerin evrenselleştiğini, tüm alt kimliklerin yok olup ortak bir üst kimlikte birleşileceğini, aynı müziklerin dinlenip, aynı şeylerin yendiğini, kısaca insanların artık 'küresel köy'de yaşamaya başladığını savunurken, bir başka grup da küreselleşmeyi 'kötü bir şey' olarak

---

[99] Usame Bin Ladin ile Bir röportaj, (Çevrimiçi) http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/binladen/who/family.html, 26 Şubat.2003.
[100] Kemal Girgin, Işık Biren, **21. Yüzyıl Persrektifinde Dünya Siyaseti**, İstanbul, Okumuş Adam Yayıncılık, 2002, s. 81.

adlandırmakta. Bu fikri savunanlara göre dünya, ileri sürüldüğü gibi homojenleşme yerine farklılaşmaya doğru gitmektedir. Ekonomik küreselleşme adı altında sanayileşmiş ülkeler zenginliklerine zenginlik katarken, az gelişmiş ülkeler her geçen gün içinden çıkılması imkansızlaşan bir borç sarmalına girmekte ve bu iki grup arasındaki farklılık gün geçtikçe artmaktadır. Ekonomik fark giderek artarken aynı anda ilerleyen teknoloji ve küreselleşmenin de etkisiyle insanlar 'ötekini'de görüp kendi zenginlikleri veya fakirliklerinin farkına varmaktadır. Bu da eşitlikten çok büyük bir kaosa ve rahatsızlığa yol açmaktadır.[101]

Küreselleşme, birçok kişi tarafından dünya üzerindeki adaletsizliğin esas kaynağı olarak görülmektedir.

> "Dünyanın 6 milyar insanından 2.8 milyarı-nerdeyse yarısı- günde 2 doların ve bunların 1.2 milyarı 1 doların altında bir gelirle geçinmektedir. Bu rakam sanayileşmiş ülkelerde 100 dolar civarındadır. Örneğin; İsviçreli'nin yıllık ortalama gelirinin 38bin dolar, Norveçli'nin 33bin dolar, Danimarkalı'nın ve Japon'un 32bin dolar, Amerikalı'nın 30bin dolar, Alman, Fransız, Finlandiyalı'nın 22-25bin dolarken Sierra Lione, Nijerya, Etiyopya, Brundi gibi ülkelerde günde yarım dolar, Bangladeşli'nin 1 dolar, Hintli'nin 1.2 dolar'dır.[102] Dünyadaki en zengin 3 kişinin (ABD'li) servetinin toplamı, en yoksul 48 ülkenin gayri safi yurt içi hasılasından yüksektir.[103] Zengin ülkelerde 100 çocuktan birinden azı beş yaşına erişemezken, en fakir ülkelerde bu oran beşte bir oranındadır. Ve zengin ülkelerde tüm çocukların %5'inden azı yetersiz beslenirken, fakir ülkelerde bu oran %50'lere varmaktadır. Küresel gelirler son derece eşitsizdir. En zengin 20 ülkenin ortalama geliri en yoksul 22'nin 37 katıdır. Bu uçurum son 40 yılda ikiye katlanmıştır.[104] Dünya nüfusunun yanlızca %20'sine sahip olan Batı ülkeleri (Japonya dahil), doğal kaynakların %80'ini, üretilen toplam ürünlerin%86'sını, toplam et ve balık üretiminin %45'ini tüketmektedir. Dünya nüfusunun yanlızca %4.5'ine sahip olan ABD ise dünya hammadde kaynaklarının yaklaşık %40'ını tek başına tüketmektedir.[105] Dünya ihracat hacminin %65'ini Batı Avrupa ülkeleri, Amerika ve Güney Doğu Asya ülkeleri yapmaktadır. Bununla beraber en fakir 100 ülke bundan sadece %1

---

[101] Bu konuda daha detaylı bilgi için bakınız: Joseph E. Stingtz, **Globalization and Its Discontents**, New York, W.W. Norton & Company, 2002.
[102] Kemal Girgin, Işık Biren, **a.g.e.**, s.84.
[103] Ziya Öniş, M. Mustafa Erdoğdu, "11 Eylül ve Dengeli Küreselleşme", **Foreign Policy**, Ocak, Şubat 2002, s. 14.
[104] Mehmet Ali Civelek, **a.g.e.**, s. 11.
[105] Mehmet Ali Civelek, **Küreselleşme ve Terör, Terörizm, Saldırganlık, Savaş**, s.106.

civarında pay almaktadır.[106] Dünyada üretilen toplam enerjinin de %25'ini de yine ABD tüketmektedir. Her gün %95'i yoksullukla ilgili hastalıklardan 12 milyondan fazla çocuk ölmektedir. Dünyanın en varlıklı 225 kişisinin toplam servetinin sadece %4'üyle tüm dünya nüfusunun asgari gıda, su ve sağlık gereksinimleri karşılanabilmektedir. ABD'de ve AB'de bir yılda parfümler için harcanan toplam parayla tüm dünya nüfusunun gıda sorunu çözülebilir. 2000 yılı itibarıyla dünyada silalahlanmaya harcanan paranın sadece %1'i ile açlık sorunu ortadan tamamen kaldırmaya yeterlidir."[107]

Dünyada hakim olan bu eşitsizlik kimi ülkelerin lehine çalışırken kimilerinin de aleyhine çalışmaktadır. Müslüman devletler genelde küreselleşme sisteminin aleyhine çalıştığı yani sömürüldüğünü ileri süren ülkeler arasında yer almaktadırlar. Bu gelir dağılımındaki eşitsizlikler neticesinde genelde İslam dünyasının tamamını içine alan adaletsiz bir ekonomik durum, fakirlik, eğitimsizlik ve yüksek oranda işsizlik çıkmaktadır.[108] Dünyadaki her 100 kişiden 22'si Müslümanken, dünyada üretilen gelirin yalnızca 3.8'i Müslüman ülkelerde üretilmektedir. Dünyanın en önemli petrol ve doğalgaz kaynaklarına sahip oldukları halde 56 İslam ülkesi yaşam kalitesiyle ilgili göstergelerde hep çok gerilerde kalmaktadır. Ellerinde olan zenginliklere rağmen gelir düzeyleri fakirlik sınırında olan Müslüman ülke vatandaşları bu durumu artık sorgulamakta, kendi geri kalmışlıkları ve gelir düzeylerinin düşüklüğünün nedeni olarak Batı ve özellikle de Amerika'yı görmektedirler. Bu yüzden yıllardır kendilerinin sömürüldüğüne, kendi ülkelerinden elde edilen zenginliklerin Amerikalılar'a kaptırıldığına inanan Müslüman devlet halkları tepki vermektedirler.

ABD'nin günah keçisi olarak kabul edilmesine neden olan ekonomik ve mali verilerden Amerika'nın payına düşenlerden bazıları şu şekilde sıralanabilir: 2000 yılında dünyanın en büyük 200 şirketinden 90'ı Amerikan kaynaklıdır. Financial Times'ın ilk 500'e girdiğini açıkladığı (sermaye büyüklüğü) şirketin 239'u ve ilk

---

[106] Ahmet Sözen, "Küreselleşmenin Getirdikleri ve ABD'nin İkilemi", **Karizma**, Ocak-Şubat-Mart 2002, s.55.
[107] Temel Demirer,"11 Eylül ile Gelenler", **Küreselleşme ve Terör, Terörizm, Saldırganlık, Savaş,** s.47
[108] Mehmet S. Aydın, **Niçin? Bir Zaman Diliminden Seçmeler,** , İstanbul , Zaman Kitap, 2002, s.23.

100 şirketten de 69'u Amerikan menşelidir. En büyük dört Amerikan bankasının toplam küresel piyasa payı %40'ları geçmektedir.[109] Askeri harcamalar söz konusu olunca, Amerika Birleşik Devletleri 2003 yılında bu konuda en çok harcama yapan hatta 15-20 ülkenin toplamından daha fazla harcamayı planlayan bir ülkedir. Askeri araştırma ve geliştirme alanında ise kendisine en yakın altı devletin toplamından 3 kat daha fazla harcamaktadır. Amerikan ekonomisi kendine en yakın ekonomi olan Japonya'dan iki kat daha büyüktür. Ve hatta eyalet olarak sadece Kaliforniya'nın ekonomisi dünyadaki en büyük 5 ekonomiden biridir, Fransa'nın önünde, İngiltere'nin tam arkasındadır.[110] Amerikalı yetkililerin yaptığı aşağıdaki açıklama olayı zaten bütün açıklığı ile sergilemektedir:

> "Biz ulusal güvenliğimiz için potansiyel düşmanlarımız ve ittifak içinde olduklarımızın hepsinden daha fazla harcıyoruz. ABD'nin yıllık askeri harcamaları, bütün NATO müttefikleri ile Japonya, İsrail ve Güney Kore'nin toplam harcamalarından çok daha fazladır."[111]

Yoksulluğun gün geçtikçe hakim olduğu Orta Doğu ülkelerinde Amerika Birleşik Devletleri bölgede uyguladığı emperyalist ve liberal ekonomiler sayesinde nefret kazanmaya devam etmektedir."Amerikan hükümeti ister demokrat ister cumhuriyetçi olsun, Yahudi lobilerinin kontrolü altında, Arap ve Müslüman ülkeleri sömürmekte zenginliklerini kendi menfaatleri için kullanmakta ve bu yolda her türlü entrikayı kullanmaktan çekinmemektedir."[112] Amerika Birleşik Devletleri'nin dünyada özellikle Müslüman devletlerin bulunduğu Orta Doğu'da uyguladığı, kendi menfaatlerini ön plana çıkaran ikili politikalar, Müslüman ülkelerin içinde olduğu ekonomik zorluklar ve bununla birlikte o ülkelerde uygulanan despot ve yıldırıcı rejimler bölgedeki düzeni bozan etkenlerdir. Ayrıca küreselleşme ile üretim ve refah artışının getirdiği nimetlerin paylaşılmasında büyük dengesizliklerin olduğu kimse tarafından yadsınamaz bir gerçektir. Bir yanda giderek müreffeh ve özgür bir dünya,

---

[109] Mehmet Ali Civelek, **Küreselleşme ve Terör, Saldırganlık Gerçeği**, s.125..
[110] Stephen G. Brooks, William C. Wohlforth, "American Primacy in Perspective", **Foreign Affairs**, Temmuz-Ağustos 2002, s, 21-22.
[111] Anthony Lake, **6 Kabus**, İstanbul, Bilge Karınca, 2003, s.10.
[112] Paul Berman, "Terör ve Liberalizm, ABD, Terör ve İslam", **11 Eylül Üzerine**, Der: Ahmet Demirhan, Ankara, Vadi Yayınları, 2001, s.85.

öte yanda giderek yoksullaşan ve bir türlü özgürleşemeyen, zenginlikleri sömürülüp, kendi ülkelerinde yaşamak için savaş vermek zorunda olan başka bir dünya. Ve tabii teknoloji ve iletişim devriminin sonucu olarak da bu dengesizliklerin televizyon, internet, vs aracılığı ile giderek herkes için daha görülebilir hal aldığı bir dünya. Ve söz konusu dengesizliklerin doğurduğu haset ve nefret ortamından kaynaklanan öfkeli ve köktenci radikal tepkiler. Arap ve Müslüman ülkelerde hakim olan bu görüşlerle insanlar düşman olarak lanse edilen dünyanın en güçlü devletine karşı kendilerini savunmak için sadece terörü kullanabilmektedir zira Amerika'nın zenginliği ve kuvvetiyle savaşmamın tek yolu olarak terör hareketlerini görmektedir. Onların milyarlarca dolar harcanarak oluşturulan ne orduları ne de silahları vardır. Orduları olmayan devlet dışı bu aktörler terör örgütlerini bir silah olarak kullanmakta ve herkese korkulu rüyalar yaşatan bombalı saldırılar, havaya uçurmalar ve canlı bombalar şeklinde kendini gösteren İslami terör hareketlerini gerçekleştirmektedirler. Günümüz terör hareketleri sadece liberal ilerlemenin yaptığı gürültüyü geri yansıtan yankılardır. Görüldüğü gibi bugünkü İslami terör ve şiddet olaylarını sadece dine bağlamak, olayları çok basite indirgemek olacaktır. Ali Bulaç'ın da aşağıda belirttiği gibi verilen tüm fetvalar ve yapılan tüm yorumların altında temel olarak dini etkenler aramak yanlış bir yaklaşımdır.

> "Tabi ki radikal İslam, Radikalizm, Entegrizm, Fundementalizm var...Bunlar çok sayıda, çok şekilde kullanılan kavramlar. Olayların sosyal, ekonomik ve siyasi durumla yakından ilgisi var. Yani dünyanın neresinde herhangi bir terör, bir şiddet hareketi ortaya çıkıyorsa, onun sosyal sebeplerine, içinde yeşerdiği iklime inmek gerekir."[113]

d. İsrail-Filistin Sorunu

Amerika'nın ekonomik planları ve menfaatleri doğrultusunda yaptığı hareketler 'Neden Amerika' sorusuna bir nevi cevap verse de olayın esas kaynağı olan İsrail-Filistin sorununu incelemeden bölgedeki Amerikan düşmanlığını anlayabilmek oldukça zor, hatta imkansızdır. Çünkü ABD bölgedeki varlığını İsrail'in bir devlet

---

[113] Ali Bulaç,"Bugün Bütün Dünya Batı", **Karizma**, Ocak-Şubat-Mart- 2002, s.41.

olarak kurulmasıyla hissettirmeye başlamış ve yıllar geçtikçe İsrail'in ebeveyni gibi hareket ederek bölgedeki Müslüman ülkelerin nefretini kazanmıştır.

Arap ülkeleri ve İran'da yerli nüfus içindeki çeşitli grupların hareketlenişi, Filistin'e Yahudi yerleşimcilerin gelmeye başlamasıyla eş zamanlıdır. Bu hareket 1870'lerdeki ilk göç ile başlamıştır. Birinci Dünya Savaşı'na gelindiğinde Filistin'de hala azınlık olan ciddi bir Yahudi topluluğu mevcuttu. Dünya Savaşı, bu göçmen yerleşiminin gerçekleştiği koşulları çarpıcı bir şekilde değiştirmiştir. Zira İngiltere'de bu yerleşime daha sıcak bakan ve 1917 Balfour Bildirgesi ile bunu bir politika olarak ilan eden bir yönetim iş başına gelmiştir. Balfour Bildirgesi Yahudiler'e Filistin'de 'ulusal bir ev' vaat ediyor ve Avrupa'da nazizimden kurtulma şansı olan Yahudileri daha güvenli sayılabilecek Orta Doğu'ya itecek olan siyasal ve toplumsal koşulları oluşturuyordu. İki dünya savaşı arasında Filistin'e Yahudi göçleri devam etmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna gelindiğinde ise artık orada bulunan Yahudi topluluğu kendi bağımsız devletini isteyecek kadar güçlenmiştir. Savaşın sonlarına doğru İngiltere o dönemde artık kesin bir şekilde Siyonizm yanlısı olan Amerikan baskısına karşı öylesine savunmasız kalmıştır ki İsrail devletinin kurulmasına yönelik giderek artan baskıya yenik düşmüştür.[114] Amerikan Başkanı Truman'ın 1946 senesinde Filistin'in bölünüp iki ayrı devlet kurulmasını desteklediğini söylemesi üzerine bölgeye hakim olan İngiltere 1947 yılında bu konuyu Birleşmiş Milletler'e havale etmiş ve bir sene sonra da Filistin'den çekileceğini açıklamıştır. 15 Mart 1948 günü, Yahudilere 'Tanrı tarafından vaadedilen' topraklar (Arz-ı Mev'ud) olarak kabul edilen Filistin topraklarında İsrail devleti kurulmuş ve bu tarih günümüze kadar gelen nefretin, şiddetin ve terörün başlangıç noktası olmuştur. Kuruluş döneminde nüfusun % 31'ini oluşturan Yahudilere Filistin toprağının % 56'sının bırakılması bölgeyi oluşturan 17 Arap ülkesi ve İran'da ilk kıvılcımları oluşturmuştur.[115] İlerleyen yıllarda İsrail'in devleti kendi elinde bulunan topraklarla yetinmeyip Filistinliler'e bırakılan topraklarda devamlı yeni yerleşim birimleri kurması, Filistinliler'in İsrail'in bölgedeki varlığını haksız olarak nitelendirmesi,

---

[114] Fred Halliday, a.g.e., s36.
[115] Koray Çalışkan, Münir Fahrettin, a.g.m., s.24.

İsrail'in saldırgan politikaları neticesinde sadece Filistin ile değil aynı zamanda komşu ülkelerle de barış içinde yaşayamaması ve bütün bunların sebebinin, Araplar tarafından, İsrail'in arkasında duran Amerika ve Amerika'da yaşayan kuvvetli Yahudi lobisine dayandırılması bölgedeki ABD düşmanlığını her geçen gün arttırmıştır. Bin Ladin ve O'nun gibi düşünen radikal İslamcı kesim, Amerika'yı ve Amerikan halkını İsrail'i destekleyen hükümetleri iş başına getirip ve yapılanmalar oluşturdukları için suçlamakta ve Amerika'daki Yahudi lobisinin faaliyetlerinden tüm Amarikalılar'ı mesul tutmaktadır. Müslüman gruplar bu durumu şöyle dile getirmektedirler:

> "Yarım yüzyıldan fazla bir zamandır, Filistin'deki Müslümanlar eziyet görmekte, suçlanmakta ve onurları ve evleri soyulmaktadır. Evleri yağma edilip, ürünleri yok edilmektedir. Amerika ve müttefikleri Filistin, Çeçenistan ve Keşmir'deki Müslümanları katletmektedir. Bu yüzden Müslümanların Amerika'ya saldırma hakları vardır...."[116]

e. Komplo Teorileri

Bölgedeki Amerikan düşmanlığını destekleyen bir başka kaynak da komplo teorileridir. Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesi de komplo teorileri ile açıklanmakta ve bu şekilde ateşe körükle gidilmektedir. Doğru olduğuna bir takım insanların inandığı bu olaylar, bölgedeki her olayın altında Amerikan parmağı aramakta ve ister Müslümanların lehine, ister aleyhine olsun tüm olayları ABD ve gizli ajanları tarafından Amerikan menfaatlerini korumak adına yapıldığını ileri sürmektedir. Örneğin; bir iddiaya göre Irak, Kuveyt'i işgal etmeden önce ABD Irak Büyükelçisi April Glaspie'den onay almış fakat daha sonra Amerika'nın oyununa gelip 'Arap Hitler' damgasını yemiştir. Bu olay sayesinde Amerika hem özgürlük savaşçısı kimliği ile tüm dünyadan yapacağı hareketler için onay almış, hem de dünyadaki petrolün %64'ünü barındıran topraklara girmiş ve bir kurtarıcı olarak hareket ettiğinden bu kutsal topraklara girmesine Müslüman halkın da sesi çıkmamıştır. Aynı zamanda Arap-İsrail sorununu çözmek amacıyla ve kalıcı bir güç olarak İsrail'i daha

---

[116] John L. Esposito, **a.g.e.**, s. 22-23.

kolay destekleme imkanına sahip olmak için bu şekilde hareket etmiştir. Aynı komplo teorileri Afganistan ve ikinci Irak savaşı için de mevcuttur. Hatta bu konuda o kadar ileri gidilmiştir ki ikiz kuleleri vuranların Amerikan 'derin devleti'[117] olduğu ve bu olaylar neticesinde amaçlarının Orta Doğu ve Kafkasya'nın zenginliklerini ele geçirmek olduğu bile ileri sürülmüştür. Bu teoriye göre; Bush hükümetinin Irak'a saldırmasının arkasında yatan esas faktörün, Bush hükümetinin Amerikan petrol şirketlerine olan yakınlığı ile ilişkili olduğu ileri sürülmüştür. Buna destek olarak da Bush yönetiminin enerji sanayi sektöründen gelen temsilcilerinin çok fazla sayıda olması gösterilmektedir. Başkan Yardımcısı Dick Cheney uzun yıllar dünya petrol lideri Halliburton'u yönetmiş ve bu şirketle halen daha finansal ilişkiler içinde olması[118] ve Ulusal Savunma Konseyi Başkanı Condoleeza Rice 1991'den 2000 yılına kadar Chevron'da çalışmış olması tartışılan konulardır.[119] Bu liste daha da uzatmak mümkündür. Var olduğu iddia edilen bu ilişkilerin sadece zamanında yaşanan ilişkilere bir teşekkür niteliğini taşımadığı ve Amerikan hükümetinin yaptığı bu hamlelerin ekonomik açıdan zor günler yaşayan Amerikan piyasalarına bir kurtarıcı olarak yetişmesinin hesaplandığı da ortaya atılan iddialar arasındadır.

> "Petrol analistlerinin yaptığı açıklamalara göre Afganistan'ın kuzeyindeki cumhuriyetlerde dünyanın en zengin petrol alanlarından biri yatıyor. ABD petrol şirketleri burada etkin. Ancak denize sınırı olmayan bu arazide petrol nasıl taşınacak? ABD İran'dan taşımak istemiyor. O zaman geriye Afganistan-Pakistan hattı kalıyor. ABD şirketlerinin gözü bu petrol boru hattı projesinde."[120]

Bu teoriler neticesinde insan aklına şu sorunun gelmesini engelliyemiyor: ABD'nin 'terörle mücadele' olarak lanse ettiği savaş aslında ekonomik, jeopolitik, politik ve siyasal güçlerin paylaşım senaryosunun bir parçası mı? Zira ABD, bölgede egemenliğini kurmak için ilk başta düşmanlarını elimine etmek zorundaydı. Bu yüzden, önce Rusya'ya karşı savaşabilmesi için kendi elleriyle yaratıp büyüttüğü

---

[117] Erol Manisalı, "11 Eylül Amerika'nın İşine Yaradı", **Kıyamet Komplosu**, Der: Atilla Akar, İstanbul, Gendaş Predikat, 2002, s. 228.
[118] Keith Naughton, Micheal Hırsh, "Cha-Ching Gheney", **Newsweek**, April 7, 2003, s.4.
[119] Jean-Charles Brisard, Guillaume Dasquie, **a.g.e.**, s.61.
[120] Ergin Yıldızoğlu, "Savaş Rüzgarları, Pis Kokular", **Cumhuriyet**, 19 Eylül, 2001, s. 4.

Taliban güçlerini etkisiz hale getirmek zorundaydı. Bu hamleleri neticesinde Hazar petrol stratejisinin önü açılmış ve Exxon/Mobil, Chevron, Texaco gibi Amerikan petrol devlerinin bölge yatırımları garanti altına alınmış olacaktı. Bu teori acaba ne kadar doğru olabilir?

Mevcut teorileri özetlersek; Amerika'nın bu bölge için bu kadar hassas ve tavizkar olmayışının nedenleri vardır. Bu nedenler: "1)Bu olaylar politik, ekonomik hedefler nedeniyle yapılmaktadır ve esas amaç 'Pax Amerikana' yaratmaktır. 2) ABD'nin asıl amacı, Orta Asya'yı kapitalizmin içine çekmek ve SSCB'nin çöküşünün ardından sistem karşıtı olabilecek en fazla dinamiği içinde barındıran Orta Asya ve Ortadoğu'yu disipline etmektir. 3) Tabii ki buna petrol, hammadde ve diğer kaynakların rolünü ve ekonomik açıdan önemini de eklemek gerekmektedir. Bu teoriler bir adım daha ileri giderek ABD'nin Kafkasya ve Orta Asya sonrasında Irak, Libya, Sudan gibi potansiyel olarak sistem karşıtı ülkeler de vurulacaktır[121] şeklinde sıralanabilir.

İşte bunlar gibi bir çok komplo teorisi, ekonomik, politik, siyasal çıkarlar, menfaatlerin çatışması sonucunda ortaya konulan çelişkili hareketler, Arap-İsrail sorununun bir türlü barış ile neticelenememesi, Ortadoğu insanının kendini sömürülüyor ve kullanılıyor hissetmesini arttırmış ve Orta Doğu'yu devamlı kaynayan bir kazana döndürmüştür. Bu kazanı elinde bir sopayla devamlı karıştıran kişi olarak da Amerika ortaya koyması bölgedeki Amerikan nefretini ölçülemez boyutlara taşımıştır.

Tüm bu saydığımız çıkar ilişkileri 11 Eylül olaylarının şu şekilde değerlendirilmesine sebep olmuştur;

> "11 Eylül 2001 Amerika'sında yaşananlar dünya mazlumlarına savaş açan ABD'nin ödediği bedel olmasının yanında bir sonuçtur. Bu bağlamda rüzgar ekenler fırtına biçti. 11Eylül 2001'in trajik kareleri bir sonuçtur, asla 'neden'miş gibi algılanıp, sunulmamalıdır. Trajik görüntülerin nedeni bizatihi ABD'dir. Dünya Ticaret Merkezi'nin İkiz

---

[121] Mehmet Ali Civelek, **a.g.e.**, s. 157-158.

Kuleleri'nde simgelenen 'Yeni Dünya Düzen(sizliği)' (YDD) patentli emperyalist tiranlıktır. New York'ta yaşanan trajedi bir ilk değildir. Orada yaşanan acının kareleri muhtelif boyutlarda Sabra ve Şatilla'da ya da Victor Jara'nın kollarının kesildiği 1973 Şili'sinin Santiago Stadı'nda yaşanmadığını kim söyleyebilir? Sonra sormadan geçmeyelim: New York faciasını –iddialar doğru ise- mimarı Usame Bin Ladin yaratmışsa, kimdir bu Laden? Komünizme karşı 'yeşil güvenlik' kuşağının bir ürünü değilmi? CIA ve FBI tarafından Afganistan cihadı için eğitilen-ABD mamülatı bir Frankenstein değil mi? Küreselleşme ve ABD kendi canavarını kendi elleriyle yarattı. Gerçek sorun, Usame Bin Ladin de değil; YDD ya da örneğin Siyonistler tarafından huncarca katledilen Filistin'li bebelerin yaşadıklarındadır. Unutmayın bugün ikinci İntifada'yı yürütenler, 1978'de Sabra ve Şatilla mülteci kamplarında Şaron tarafından katledilen bebelerdir... Sabra ve Şatilla sorunu çözmeyip, büyüttü ve İntifada'lara yol açtıysa; Bush'un 'misilleme terörü' neyi halledebilir ki?"[122]

3. 11 Eylül ve Sonuçları

New York'ta 11 Eylül günü yaşanan o sahne Hollywood'un 'süper-prodüksiyon' kıyamet filmlerinden bir alıntı gibiydi. Sanki her şey bir maket üzerinde oynanıyordu. Oysa o gün orada yaşananların hepsi gerçekti. Kapitalist sistemin kalbinin attığı Wall Street'in hemen yanı başındaki Dünya Ticaret Merkezi binalarının vuruluşu, dehşet yaratmak için yeterince anlamlıydı, ama onun üzerine Amerika'nın askeri gücünün simgesi Pentagon binasının da vurulması inanılacak bir olay değildi. [123]

11 Eylül günü yaşanan olayların boyutu bütün dünyayı dehşete düşürmüş ve 'şimdi ne olacak?' sorusunu akıllara getirmiştir. Artık hiç bir şeyin aynı kalması beklenemezdi. Dünyanın bekçisi Amerika Birleşik Devletleri kendi kalesinde, hem de tam onikiden vurulmuştu. Amerikan toprakları tarihinde sadece 1945 yılında saldırı hedefi olmuş, Pearl Harbour Deniz üssüne Japon uçaklarını saldırısı neticesinde Amerika büyük kayıplar vermişti. Bunun üzerine ABD, II. Dünya savaşına girmişti. Fakat o zaman ortada savaşılacak bir düşman, bir devlet vardı.

---

[122] Mehmet Ali Civelek, **Küreselleşme ve Terör, Terörizm, Saldırganlık, Savaş**, s. 21-22-23.
[123] Haluk Şahin, "21. Yüzyılın İlk Savaşı", **Radikal**, 12 Eylül 2001, s. 6.

Ama 11 Eylül saldırısının boyutlarının çok değişik olduğu bir gerçektir. Ortada ne bir devlet, ne de suçluluğu uluslararası platformda bütün dünya ülkeleri tarafından kabul edilen bir grup var. Ortaya konulan delillerin çoğu şüpheli olarak değerlendirilmektedir.

11 Eylül, başta Amerika ve politikaları olmak üzere tüm dünyada köklü değişikliklere sebep olmuştur. Bu saldırıları tarihte bir milat olarak görmek gerekmektedir, zira Sovyetler Birliği'nin çökmesinden sonra, 10 yıldır tartışmasız tek süper güç durumunda olan ABD, ilk defa sanıldığı gibi yenilmez bir güç olmadığını görmüştür. Hem kendi halkı hem de diğer devletlerin gözündeki eski güçlü-güvenli lider konumunu kaybetmiştir. Bu saldırılar sonrasında psikolojik olarak sarsılan Amerikan halkı kendini ilk defa güvende hissetmemeye başlamıştır. Eskiden, onlar sorunlardan ve savaşlardan binlerce kilometre uzakta, kendi kıtalarında huzur ve güvenlik içinde yaşıyorlardı, oysa şimdi terör geldi ve kapılarını çaldı. Pearl Harbour'dan beri hiç bir düşman Amerikalıları Amerikan toprağında vurmamıştır. Ve neticede Pearl Harbour da taa Hawai'deydi. Washington'a ise, İngilizler 1812'de Beyaz Saray'ı yaktığından bu yana kimse saldırmamıştı. Bu durum ve güven kavramı Amerikan politikalarında bir çeşit istisnacılık için zemin sağlamıştı, çünkü Amerikan toprağı güvendeydi. Bu şimdi değişti![124] Amerikan halkı artık iş yerinde, alışverişte ve evinde güvensizlik duygular ile yaşamaktadır.

Bu güveni yeniden inşa etmek için Bush yönetimi kendi cumhuriyetçilik ilkelerine ters düşen hareketler yapmak zorunda kalmıştır. İzalasyonculuk taraftarı olan Cumhuriyetçiler, bu fikirlerinden taviz vermek zorunda kaldılar. Tüm dünyada terör karşıtı bir hareket başlatan Amerika ve Bush yönetimi, bir yandan Eski Sovyet Cumhuriyetleri'nin topraklarına asker konuşlandırırken, diğer yandan da yeni ulusal güvenlik doktrinini ilan etmiştir. Savunma harcamalarını ileride daha da yükseltmek kaydıyla 400 milyar doları bulacak biçimde inanılmaz boyutlara taşınmıştır. 'Terörizmle ancak dünya çapında mücadele edilebilir' iddiasıyla, Orta Doğu

---

[124] Francis Fukuyama," Amerikan İstisnacılığının Sonu", **ABD, Terör ve İslam**, Der. Ahmet Demirhan, Ankara, Vadi Yayınları, 2001, s.73.

mücadelesini gündeme getirilmiş, ayrıca nükleer stratejide değişiklik yapılarak, nükleer silahlara sahip olmayan devletlere karşı da nükleer saldırı yapabileceğini açıklanmıştır.[125] Yapılan açıklamalardan Orta Doğu bölgesinden en az 20 yıl çıkmayı planlamayan Amerika, izalasyonizmin bir seçenek olmadığını görmüştür. Bütün bu yaklaşımlarla bugüne dek Amerika'nın başını çektiği tüm uluslararası güvenlik doktrinleri çöpe atılmış olmaktadır.[126] Görüldüğü gibi 11 Eylül olaylarıyla birlikte ilk defa olarak bir terör olayı uluslararası ilişkiler ve siyaset alanında bu kadar belirleyici ve değiştirici olabilmiştir.

Önemli başka bir değişim de uluslararası alanda tüm terör hareketlerine ve teröre destek veren ülkelere karşı şimdiye kadar görülmemiş bir cezalandırma sistemine gidildiğidir. Bu bağlamda dünyanın çeşitli yerlerinde süren ve kendilerinin 'özgürlük savaşçısı', savaştıkları devletlerin de 'terörist' olarak adlandırdığı gruplara karşı sert tepkiler alınmıştır. Çeçenistan'da Rusların, Filistin'de İsrail'lilerin tüm dünya tepkilerine rağmen uyguladıkları şiddet eylemleri meşruluk kazanmış ve terörist olarak ilan edilen bu gruplara karşı daha sert politikalar uygulanmaya başlamıştır.

11 Eylül öncesinde küreselleşmenin yaygınlaşması, dünyanın tek kutuplu ve tek süper güçlü hale gelmesi ve ulus devletlerin zayıflaması bildiğimiz dünyanın sona erdiğini ve artık savaşlar dahil hiç bir şeyin aynı olmayacağını gösteriyordu. 11 Eylül tarihine kadar her devlet kendi bünyesindeki askeri, stratejik ve politik birimler sayesinde bir çatışma halinde düşmanın hangi bölgelerine zarar verebileceklerini ya da kendilerine nereden zarar gelebileceğini hesaplayabiliyorlardı. Bu bilgiler ışığında ülkeler birbirlerini tartıp, ulusal çıkarları hangi yöndeyse o yöne kanalize olabiliyorlardı. 1970'li yıllardan sonra başlayan ulus devlet alacakaranlığında ise , terörist örgütler bir ya da daha çok devletin himayesi altında iş görüp o devletin dış politika emellerine alet edilirdi. Tam olmasa da bir sorumlusu vardı terörün. Oysa 11 Eylül sonrasında karşımıza özerk terör örgütleri çıkmıştır. Terör çok uluslu devletler

---

[125] Deniz Ülke Arıboğan, **a.g.e.**, s. 31.
[126] Cengiz Çandar, "Çılgın Bir Kaos Dünyasına Doğru", **11 Eylül, Bir Saldırının Yankıları**, s. 26.

gibi ülkelerin sınırlarını aşmış, uluslararası boyuta ulaşmıştır. Terör grupları artık hiç bir devlet veya kuruma hesap vermemektedir. Olayların boyutları tamamen değişmiş, uluslararası platformda rol alan aktörlere yenileri eklenmiş durumdadır. Bu yüzden artık uluslararası ilişkiler bilimi sadece devletlerin birbirleriyle olan ilişkilerini değil devletler ve devlet dışı aktörlerden sayılmaları gereken terörist gruplar arasındaki çatışmaları da kapsamak, bunların nedenlerini anlamak ve açıklayıcı teoriler geliştirmek zorundadırlar.[127]

11 Eylül'ün siyasal, politik ve psikolojik etkilerinin yanında hiç te küçümsenemeyecek ekonomik boyuttaki etkilerini de unutmamak gerekir. Dünya Bankası'nın raporu, 11 Eylül saldırısının ekonomiye olumsuz etkileri sonunda , 2002 yılında dünyada 10 milyon kişinin daha yoksulluk içinde olacağını açıklamıştır[128] ve BM ise raporunda saldırıların dünya ekonomisine maliyetinin 350 milyar dolar olacağını açıklamıştır. 2002'de dünya ekonomilerinin büyüme hedeflerini %50 azaltacakları belirtilmiştir.[129]

Kısa vadede Amerikan ekonomisine sert ve ani bir darbe indiren saldırılar Amerikan insanının günlük hayatını etkileyeceğinden ekonomi direkt olarak zarar görmektedir. Amerikan halkı alışveriş alanları gibi kamuya açık yerlere gitmeye korktuğundan piyasadaki hareketlilik azalmış ve bu da tüketime dayanan Amerikan ekonomisini ters yönde etkilemiştir. ABD'liler daha az tüketim daha az harcama yapmaktadırlar. Forbes Dergisinin yaptığı araştırma, 11 Eylül öncesinde ve sonrasında Amerika'nın en zenginlerinin servetlerinde olan azalmayı ortaya koymuş ve Amerikan ekonomisinin içinde olduğu şokun bir göstergesi olarak açıklamıştır.[130]

---

[127] Mustafa Kibaroğlu, "11 Eylül Sonrasınada Strateji, Tehdit ve Caydırıcılık", **Foreign Policy**, Eylül, Ekim, Kasım Aralık, 2001, s: 33.
[128] "Açlara 10 Milyon Daha Eklenecek", **Cumhuriyet**, 3 Ekim 2001, s.13.
[129] "Küresel Yoksullaşma Dönemi" **Cumhuriyet**, 12 Ekim 2001, s.13.
[130] Temel Demirer, "Terörist mi Dediniz? Küreselleşme ve Terör!, **Küreselleşme ve Terör, Saldırganlık Gerçeği**,, s. 162.

İSİM	11 EYLÜL ÖNCESİ	11 EYLÜL SONRASI
Bill Gates (Microsoft)	54 milyar $	46.8 milyar $
Paul Allen (Microsoft)	28.2 milyar $	24,2 milyar $
Lawrence Ellison (Oracle)	21,9 milyar $	18,5 milyar $

Amerika'da ilk etapta en büyük zararı Amerikan Havayolu şirketleri almış ve bir çoğu kapılarını kapatmak zorunda kalmıştır. Binlerce kişi işsiz kalmış ve zaten bir resesyonda olan Amerikan ekonomisi daha dik bir ivme ile inişe geçmiştir. 11 Eylül saldırılarının ardından ABD'de 100 bin kişinin işten çıkarıldığı ve zararın 105 milyar dolar olduğu belirtilmiştir.[131] Amerikan ekonomisi dünya ekonomisinde bir lokomotif görevi gördüğünden, lokomotifin hızını azaltması trenin diğer vagonlarını da etkilemiştir. İthalat-ihracat oranlarının azalmasından, üretimin düşmesine, iş yerlerinin kapanmasından, işsizlik oranlarının artmasına tüm dünyada bir duraklama ve ardından da düşüş başlamıştır. Tüm hız küreselleşmeye doğru giden dünyada tam küreselleşmenin zaferleri gözlemlenirken düzen 11 Eylül'den sonra küreselleşmenin aleyhinde bozulmaya başlamıştır. Zaman ilerledikçe ulus-devlet kavramlarının giderek anlam kaybedeceği düşünülürken 11 Eylül ile ulus-devletler önemli aktörler olarak karşımıza çıkmışlardır.

4. Terörün Yeni Boyutu ve Geleceği

Yöresel ve bölgesel terör ve teröristler artık tarihe gömüldü. Terör artık uluslararası bir boyuta taşınmıştır. İlerleyen teknoloji ve iletişim araçları sayesinde dünyadaki her insan birbiriyle her an haberleşme imkanına sahip artık. En basitinden elimizdeki cep telefonu ile her an her yer ile iletişim kurabilir, internete bağlanabilir, mail atıp alabiliriz. Bu imkanların hepsi terör grupları için de kullanıma açık durumdadır. İşte bu teknoloji yüzden 11 Eylül gibi akıllara durgunluk veren bir terör olayının bile, ülkelerarası da olsa, gelişen imkanlar ve teknoloji sayesinde bir merkezden kolaylıkla yönlendirilebildiği iddia edilmektedir. Bu olayla birlikte her şey gibi terörizm de küreselleşip, uluslararası boyutlara taşınmıştır.

---

[131] "ABD'de İşsizlik Korkusu Artıyor", **Cumhuriyet**, 11 Ekim 2001, s.13.

Terörün boyut değiştirip, uluslararası bir boyuta ulaşması 22 Temmuz 1968'deki olayla gerçekleştiği belirtilir. Filistin Kurtuluş Örgütü'ne bağlı üç teröristin, İsrail Havayollarına ait Roma Tel-Aviv seferini yapacak olan uçağı kaçırmalarıyla başlamıştır. Bunu yapanların amacı ellerindeki esirleri, İsrail hapishanelerinde bulunan Filistinli teröristlerle (özgürlük savaşçıları) değiştirmekti. Bu olayla, terör uluslararası boyuta ulaşmış artık yerel bir hareket olmaktan çıkmıştır.

Terörün uluslararası boyuta ulaşmasını sağlayan Filistin Kurtuluş Örgütü,1968-1980 yılları arasında uluslararası terörde en aktif gruptu.[132] Uyguladığı eylemler neticesinde, uluslararası boyutta yapılan bir eylemin yerel boyuttaki eylemlerden çok daha fazla ses getirdiğini ve dünya basınında daha çok yer aldığını gören teröristler bu yönde ilerlemeye başlamışlardır. Terörist grupların amaçlarından birinin de isimlerinin duyulması ve korku salmak olduğunu düşünürsek, terörün uluslararası olması onlar için biçilmiş bir kaftan olduğu düşünülebilir. "Bir uçak kaçırdığımızda, 100 İsrailli'yi öldürdüğümüzden daha fazla etki yapıyoruz." diyen FKÖ kurucularından biri terörün niye uluslararası boyuta taşınmasını istediklerini açık bir biçimde dile getirmiştir. Bu yöntemle eylemciler, uluslararası ilişkiler alanında legal olarak elde edemedikleri ilgiyi, eylemlerinin oluşturduğu yankıyla elde etmeyi başarmışlardır.

Terörizmin uluslararası boyuta ulaştıktan sonraki en büyük başarısı, 1972 Münih Olimpiyatları olmuştur. Bu olay esnasında terörizm bir çok yeni boyut kazanmıştır. Olimpiyatların ünlü bir organizasyon olması ve önemli insanların bu olay içinde yer alması herşeyin boyutlarını değiştirmiştir. Bu saldırının mimarlarından olan Fuad al-Shamili amaçlarını şöyle açıklıyordu: "İsrail Havayolları ofislerini bombalamak bize yardım etmiyordu. Onların en ünlü ve en önemli insanların öldürmemiz gerekiyordu. Devlet adamlarının yakınlarına yaklaşamadığımız için ya sanatçılarını ya da sporcularını seçecektik." Münih Olimpiyat baskını neticesinde, her ne kadar terör eylemi başarısız olduysa da, yeterli medya ilgisinin de başarı sayıldığı

---

[132] Bruce Hoffman, a.g.e. s.68.

gözlemlenmiştir. Terör eylemlerinin başarılı neticelenmesinden ziyade, teröristlerin amaçlarını dünyaya duyurmaları önem kazanmıştır. Zira bu olaydan sonra dünya, Filistin dramını daha iyi gözlemlemeye başlamış, ve bu tip terör eylemlerini gerçekleştiren grupların daha çok yandaş topladığı ortaya çıkmıştır. Örneğin, bu olaydan bir kaç hafta sonra binlerce Filistin'li bu örgüte katılmak için akın etmiştir. Ayrıca dünya çapında uyandırdığı etki neticesinde diğer ülkelerdeki terörist gruplar elemanlarını Filistin kamplarında eğitime göndermeye başlamışlardır. Katılımcıların bu kamplarda altı haftalık eğitimler için kişi başına 5 bin ile 10 bin dolar arasında para ödedikleri öğrenilmiştir. Bütün bunlar Filistin Kurtuluş Örgütü'nün dünya basınında yer almaya başlamasıyla doğru orantılıdır. Görülüyor ki, devletlerin ordularıyla ve dışişleriyle gerçekleştirdiği korunma, propaganda ve kendini ifade etme eylemlerini, bu imkanlara sahip olmayan FKÖ, eylemleriyle gerçekleştirip, uluslararası alanda kendini gösterme ve haklarını savunma çabasına girmiş ve başarılı olmuştur.

Terör uluslararası olduktan sonra mevcut terör örgütleri birbirlerinden fikir, bilgi ve kuvvet almak için haberleşme ihtiyacını duymuşlar ve bunu da ilerleyen teknolojik imkanlar sayesinde çok rahat sağlamışlardır. "Terörün sınırları aşması iletişim aletlerindeki büyük ilerlemeler sonucu tam başarıya ulaşmıştır."[133] 1970'li yılların başlarında ülkelerarası bir telefon konuşması için bile beklemek gerekirken, ilerleyen şartlar sayesinde ve en önemlisi cep telefonları ve internetin herkese açılması sayesinde sadece yazı ve bilgiler değil aynı zamanda görüntüler bile dünyanın bir yerinden diğer yerine anında gönderilebilmektedir. Başkan Clinton bir konuşmasında bu olaydan şöyle yakınmıştır: "Gelişen teknoloji sayesinde, özellikle de cep telefonuyla, teröristler hedeflerine daha kolay ulaşıyor. Size şunu söylüyorum ki, hepsi birlikte aynı şekilde örgütlenen uyuşturucu kaçakçıları, teröristler ve organize suç örgütleri birlikte çalışıyorlar, gelişmiş her türlü kimyasal ve biyolojik silahı elde ediyorlar."[134] Terörün ulus-devlet sınırlarını aşıp uluslararası olmasından sonra terör örgütleri ve uyuşturucu mafyaları iş birliği yapmaya başlamışlardır. Örneğin,

---

[133] Stanley Hoffman, "Clash of Civilizations", **Foreign Affairs**, Temmuz-Ağustos 2002, s. 112.
[134] Anthony Lake, **a.g.e.**, s. 61.

Hizbullah, Brezilya, Arjantin ve Paraguay sınırlarında karaborsa sigara satmakta, Usame Bin Ladin'in adamları Afganistan'da uyuşturucu trafiğini yönetmektedir. Rus suç örgütleri, Karayipler'deki uyuşturucu kartelleriyle iş birliği yapmakta, Japonya'daki Aum Shinrikyo, eski Sovyet mafya gruplarıyla Rusya'nın dışındaki nükleer maddeler ve konvansiyonel atıkları pazarlamak için iş birliğine devam etmektedir.[135] Atılan bu ortak adımlar ve planları yürürlüğe koymada internetin rolü çok büyüktür. Saldırgan grupların kaynaklarını toplamalarına ve dünyanın dört bir yanındaki eylemlerini koordine etmelerine olanak sağlayan yeni iletişim teknolojileri sayesinde uluslarüstü terörist örgütler taktik geliştirme, silah bilgilerini paylaşma, sınır ötesi para transferlerini düzenleme ve eylem planlama konularında İnternet'i kullanabilmektedir.[136]

Dünyanın farklı yerlerindeki bilimadamlarının birbirleriyle daha kolay haberleşmesini sağlamak için bulunan internetin günümüzde terörist ve uyuşturucu kaçakçılarının işlerini kolaylaştırmak için kullanması teknolojinin engellenemez handikaplarından biridir. Günümüzde internetten zehirleme tarifleri, toksinlerden, bir bombanın nasıl yapılacağı, patlayıcıların nereden alınacağı gibi bilgilere kolayca ulaşılabilmektedir. Örneğin; 'The Terrorist Handbook' veya 'Anarchist's Cookbook' adlı sitelerden yıkımların ve imhaların nasıl yapılacağını öğrenmek mümkün olmuştur. Bu tip yıkıcı olabilecek bilgilere ulaşmak interneti kullanmasını bilen kişiler için dakika meselesidir. Kısaca; internet hayatımızdaki her şeyi değiştirmiştir. Aynı zamanda teröristlerin yaşantılarını, uluslararası suçları ve katillerin şeklini de değiştirmiştir.[137] Onların sadece yeteneklerini geliştirmelerini değil, beraber hareket etmelerini de sağlamış, bu da zaten içinde olduğumuz terör tehlikesine yeni boyutlar eklemiştir: siber terör gibi. Elinde internet bağlantısı olan bir lap top ile bir insanın dünyanın her yerine zarar verebilmesi mümkündür. Hem kolay, hem ucuz ve her hangi bir silahtan elde etmesi daha güvenli bir yöntemdir. Saldırıyı çok uzak bir bölgeden başlatmak mümkündür. Ulusal sınırların küreselleşmeyle yok olduğu gibi,

---

[135] Jessica Stern, **The Ultimate Terrorist**, Cambridge, Harvard University Press, 1999, s.65.
[136] Thomas Homer-Dixon, "Karmaşık Terörizmin Yükselmesi", **Foreign Policy**, Ocak, Şubat 2002, s.40.
[137] Anthony Lake, **a.g.e.**, s.49.

sınırsız bir ortamda var olan internet ortamında bir çok ülkeye aynı anda saldırıda bulunulabilinir, o ülkenin veya kuruluşun bir çok sistemine zarar verilip tamamen çökmesine neden olunabilir.

Görünürde çok tehlikeli bir terör gibi gözükmeyen siber terör aslında çok büyük kaosa sebep olabilir, örneğin; siber ataklar sinyal sistemlerine girerek uçak veya tren kazalarına sebep olup ulaştırma sektörüne, borsa sistemlerine girerek finans sektörüne, hastane databaselerine girerek sağlık sektörüne, polis sistemlerine girerek güvenlik sektörüne çok kolayca zarar verebilirler.[138] Bu yüzden gelecekte, saldırılara çok açık olan bu alan günümüz teröristleri için rahatça at koşturabilecekleri ve hükümet, şirket ve insanlara çok rahat şekilde zarar verebilecekleri bir alan oluşturmaktadır. Seyirci sayısının ve etkinin mümkün olduğu kadar çok olmasını isteyen teröristler için örneğin, Amerikan Savunma Bakanlığı'nın sistemlerini bir tek bilgisayarla çökertmek hem çok zevkli ve hem de amaçlarına tam anlamıyla hizmet eden bir hareket olacaktır.

Terörün geleceği için bir başka tehlike de kitle imha silahlarıdır. Uzmanlar önümüzdeki yıllarda teröristlerin binaları havaya uçurmakla yetinmeyecekleri, kitle imha silahları kullanarak bütün bir kenti, hatta bütün bir ülkeyi tehdit etmek isteyecekleri uyarısında bulunuyorlar. Gelişmiş teknoloji ve eskisine oranla sınırları kolayca aşılabilen küçük bir dünya sayesinde kitlesel hastalık yayma, ölüm ve yıkım kabiliyeti yüksek boyutlara ulaşmış durumdadır.

Durumun bu korkunç boyutlara ulaşmasında 1990'lardaki Sovyetler Birliği'nin dağılmasının payı oldukça büyüktür. Uzun yıllar boyunca çok yüksek miktarlarda üretilen her türlü kitle imha silahı kategorisindeki nükleer, biyolojik ve kimyasal silahın ve bunların yapımında kullanılan malzeme, teknoloji ve hassas bilginin üzerindeki kesin Sovyet otoritesinin kalkması neticesinde, aralarında İran, Irak, Libya ve Kuzey Kore'nin bulunduğu bir grup ülke ve terörist gruplar bu silahları ele

---

[138] Gregory J. Rattray, "The Cyberterrorism Threat", **Terrorism and Counter Terrorism**, s. 223.

geçirmek için girişimlerde bulunmuşlardır.[139] Kitle imha silahlarının bu şekilde elden ele dolaşabiliyor olması son derece kaygı verici bir durumdur. Zira milyonlarca insanı etkileyebilecek hatta öldürecek bir silah yapmak sanıldığı kadar da zor değildir. Örneğin İkinci Dünya Savaşı'nda Hiroşima'ya atılana benzer nitelikte bir atom bombası yapmak için teröristlerin sadece 8kg'lık %94'lük plütonyum-239'a veya 25kg'lık uranyuma ihtiyaçları vardır.[140]

> Teröristler geçmişte de kimyasal ve biyolojik silahlar elde etmişlerdi, ama 1995'te Aum Shinrikyo tarikatı tarafından Tokyo metrosona yapılan ve binlerce kişinin yaralanmasına neden olan olaydan önce hepsi yakalanmıştı. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri'nde 'Yükselen Güneşin Emri' adlı bir tarikat ürettikleri 36 kg'luk tifo mikrobunu şehrin su rezervlerine katmadan, 1985 yılında da başka bir tarikat New York ve Washington D.C. şehirlerinde yine su rezervlerine siyanür katamadan yakalanmıştı. Yakalanan terör gruplarının üyelerinin hiç biri son aşamayı yerine getirmeye cesaret edememişti. Oysa günümüz teröristleri için aynı şeyi söylemek oldukça zordur. FBI'ın eski direktör yardımcısı Oliver Revell'in açıklamalarına göre "Teröristler, dağıtım araçlarını mükemmel hale getirir getirmez kitle imha silahlarını kullanacaklardır. Gerek nükleer gerekse kimyasal silahların dağılımı zordur, ama biyolojik silahların zor değildir. Bu silahlar kullanıma hazır durumdadır ve çeşitli araçlarla dağıtımları mümkündür."[141]

İster kimyasal, ister biyolojik, ister nükleer veya ister siber terör olsun, bunların hepsinin kullanılma yüzdeleri günümüz dünyası için hiç de az bir ihtimal değildir. Terörün uluslararası boyutlara ulaşıp, ne kadar çok seyirci sağlarsa o kadar çok etkili olur mantığını kazanmasıyla terör olaylarının boyutları değişmiştir. Sayılan bu terör çeşitlerinin bir gün kullanılabileceğine kesin gözüyle bakılmaktadır. Örneğin sars mikrobu gibi bir virüsü üretip dünyaya yaymak hiç de zor olmasa gerek. İhtiyaç duyulan tıp alanında eğitim görmüş bir insan, bu mikrobu dağıtacak kadar gelişmiş bir dağıtım sistemi ve bu eylemi gerçekleştirecek grubu motive edecek 'dini' veya motivasyona yetecek herhangi bir söylemdir.

---

[139] Mustafa Kibaroğlu, a.g.m., s: 34.
[140] Sımon Reeve, a.g.e., s. 355-56.
[141] Ibid., s.356-57.

SONUÇ

Şiddet ve terör eylemlerini insanın psikolojik yapısından ekonomik koşullara, siyasal gelişmelerden tarihsel husumetlere kadar bir çok olaya bağlayabiliriz, ama eğer şiddet veya terör eylemleri etkili olmak ve taraftar kazanmak istiyorsa muhakkak belli bir zümrenin gözünde meşrulaşmak zorundadır. Toplumun gözünde meşrulaşmayı sağlayacak unsur her ne ise, terör grubu veya şiddeti uygulayan kişiler onu kullanmak zorundadırlar. Bu bir kavmin içinde 'kan bağı' unsuru olabilir, ulus devletin içinde 'milliyetçilik' unsuru olabilir, bir toplumun içinde 'ideolojik' bir yaklaşım olabilir. Tarihe bir bütün olarak baktığımızda, bütün saydıklarımızın içinde bir olgunun diğerlerinden çok daha güçlü şekilde meşruluk zemini oluşturmak için kullanıldığını gözlemleyebiliriz. Tezimiz boyunca incelediğimiz bu olgu 'din'dir. Dinin, dünyanın geçirdiği üç büyük devrimden ikisinde şiddeti meşrulaştırmak için kullanılan en önemli etken olduğu ileri sürülür. Bu devrimleri tarım devrimi, sanayi devrimi ve iletişim ve bilişim devrimi olarak üçe ayırırsak, birinci safha olan tarım devriminden ikinci safha olan sanayi devrimine kadar olan dönemde insanlar eylemlerini etraflarına kabul ettirmek için dini alet olarak kullanmışlar ve o dönemde çok önemli olan yeni toprakları elde etmeyi başarmak için dini söylemler ileri sürmüşlerdir. Sanayi devrimine gelince, insanlığın şiddet için kullandığı araç değişmiş ve milliyetçilik olgusu dinin yerini almıştır. Bu yeni dönemde toprak, yerini hammaddeye bırakmış ve yeni hammaddelere ulaşmak için liderler bu ideolojiyi kullanmaktan çekinmemişlerdir. İçinde bulunduğumuz iletişim ve bilgi çağında ise din yeniden sahnelerde yerini almıştır. Günümüzdeki bir çok terör olayı meşruluk zeminini dinde aramaktadır. Tarihin en önemli terör saldırısı olan 11 Eylül örneğinde de bunu gözlemleyebiliyoruz. Bu olayda terörü uygulayan gruplar, taraftarlarını motive etmek ve yandaş toplamak için dini kullanmışlardır.

Bu tezde çok önemli bir noktaya dikkat çekmeye çalıştık; 'dinin' sayılan olaylarda sorunun esas kaynağı veya mutlak amacı olmadığı, daha ziyade bir araç olduğunu göstermeye çalıştık. Bu noktanın tespiti hayati bir öneme sahiptir. 11 Eylül olayının incelenmesinde gördük ki ekonomik sömürülme düşüncesi, politik ve siyasal sorunlar, 11 Eylül olayının gerçek sebebi olarak görülmektedir. Çünkü, İsrail-Filistin

savaşında Amerika, İsrail'in tarafını tutmasaydı veya terör eylemini yapan ülkeler ekonomik olarak sömürüldüklerini düşünmeselerdi bu terör eyleminin (eylemi yapanlar açısından cihadın veya haklı savaşın) gerçekleşmemiş olacağını söyleyebiliriz. Fakat tüm diğer koşulların sabit kalmaları ve mevcut saldırıyı düzenleyenlerin başka bir dinin mensubu olmaları durumunda, bu eylemin veya benzerlerinin yapılmamış olacağını aynı kolaylıkla söyleyemeyiz. Görülüyor ki din, saldırının nedeni değil, sadece saldırıyı düzenleyenlerin kullandıkları bir meşrulaştırma ve aktivasyon kaynağıdır. Eğer din saldırıların gerçek sebebi olsaydı, Müslüman gruplar kendilerine dini inanç açısından çok daha ters olan Japonları veya Çinlileri seçebilirlerdi. Veya Afrika ve Güney Amerika'da Hıristiyan bir ülkenin hedef seçilme ihtimali Amerika Birleşik Devletleri ile aynı olurdu. Görülüyor ki bu saldırılar dini inançlar yüzünden kaynaklanmamıştır. Bu noktanın tespiti şuna karar vermek için önemlidir: Kanaatimizce, 11 Eylül'e benzer saldırılar durdurulmak isteniyorsa, İsrail-Filistin sorunu acil olarak çözülmeli ve İslam devletleri (özellikle petrol zengini Arap ülkeleri) ekonomik açıdan sömürüldükleri duygusundan bir an önce kurtarılmalıdırlar.

Kutsal kitaplar genelde temel ilkeleri ortaya koyar; çalmayacaksın, öldürmeyeceksin, cömert olacaksın gibi... Bu ilkeler Tanrı'nın varlığının ve öbür dünya yaşamının ontolojik gerçekliğinden güç alırlar ve bu inanca dayandırılarak uygulanırlar. Bu ilkeler ontolojiye dayanmalarının dışında Kant'ın "koşulsuz buyruk" (kategorik imperatif) ilkesine de benzetilebilirler. Fakat bunlar Kant'ta olduğu gibi deontolojik değil, ontolojiktirler. Yani bu buyruklar, özellikle tek tanrılı dinlerde, ontolojinin merkezine Tanrı ve de ahiret fikri konularak temellendirilirler. Dinlerden bu koşulsuz buyruklara ilaveten 'gereğinde haklı savaş' yapacaksın buyruğu da çıkartılır. Özellikle Tevrat'ın ve Kuran'ın bir çok ayetinde bu çok açıkça görülmektedir, zira saldırıya uğrayan bir topluluğun kendini savunmasının meşruluğu ve bu yolda 'haklı savaş' uygulaması hiç kimsenin inkar edemeyeceği bir olgudur.

Kutsal metinler savaşı her onayladıkları durum için 'haklı savaş' tarifi yaparlar. Fakat bu anlatımlar daha çok belli bir dönemdeki, belli bir olayı anlatırlar. Oysa kutsal metinlerin inişinden sonra oluşan her tarihi olay, yeni bir tarihsel vakadır ve

muhakkak ki bu olayların oluşumu kutsal metinlerde anlatılan olayların yüzde yüz aynısı değildir. Peki bu yeni oluşan durumda savaşın meşru olup olmadığına kim karar verecektir? Musa peygamber zamanında, Yahudi toplumunun Firavun'la yaptığı mücadele ile bugünkü Yahudi-Filistin savaşı arasında bir bağlantı kurulabilir mi? Muhammed peygamberin zamanında Mekke'li putperestlerin Müslüman toplumu sürgün etmesi üzerine çıkan savaşta ve Osmanlı'nın yeni topraklar elde etmek için yaptığı savaşta kullanılan 'cihad' terimi ne kadar örtüşmektedir? Eğer bunlar örtüşüyorlarsa veya örtüşmüyorlarsa buna kim karar verecektir? Kutsal metinlerin yazımı bittiğine göre, bu bağlantıları kurma ve karar verme yetkisini Katolik Kilisesi gibi bir dinsel kuruma veya şeyh, ayetullah gibi dini otorite kabul edilen bir şahısa bırakıldığı gözlenmektedir.

Şahısların dini ne kadar temsil edebileceği, Tanrı adına bu otoriteyi ne kadar taşıyabilecekleri hep tartışma konusu olmuştur. Katolikler ve Protestanlar arasındaki tartışmalarda da bu noktanın tartışıldığını gözlemleyebiliriz. Fakat uluslararası ilişkiler açısından olaya baktığımız için, bu tartışmalarda kimin ne kadar haklı olduğunu belirlemek bizim işimiz değildir. Tarihsel vaka olarak kişilerin din (veya Tanrı) adına bu otoriteyi kullandıkları apaçıktır. Dinin şiddet ile ilişkisinde kutsal metinlerde yazılanlardan çok daha fazla, dini otoriteyi kullanan kişilerin ve kurumların yorumları ve kanaatleri etkili olmuştur. Bu yüzden dinin şiddet ile ilişkisinin gerçek niteliğini açığa çıkarmak, bu kurum ve şahısların siyasi ve politik sistemle bağlantılarını açığa çıkarmayı gerektirmektedir. Bu da din adına uygulanan şiddeti tek bir paradigmayla açıklayamayacağımız anlamına gelir. Tek bir paradigmayla, bir din adına yapılan tüm şiddet eylemlerini açıklamaya kalkmak, ya uluslararası sorunların açıklamasında kolaycılığa sapmanın, ya da bir önyargının neticesidir. Bize göre din adına konuşan kurum ve şahısların her dönem ve devirde farklı menfaatleri olduğu gerçeği, kaçınılmaz olarak bizi her şiddet eylemini ayrı ayrı açıklamaya götürmektedir. Bu yüzden Hıristiyanların Haçlı Seferleri ile Katolik-Protestan savaşını- ki her ikisi de Hıristiyan dini adına ortaya çıkmış şiddetlerdir- tek bir şekilde açıklayamayız. Aynı şekilde Osmanlı'nın 'cihad' için Avrupa seferlerini ve 11 Eylül'de Amerika'ya karşı yapılan 'cihad' girişimini tek bir şekilde açıklayamayız.

Sonuçta, dinsel otoriteler insanlardan oluştuğuna göre kararı veren her durumda belli şahıslar olacaktır ve genellikle o belli şahıslar toplumda lider olarak görülen kişilerdir. Yani toplumlar bu şahısların insafına göre yönlenmektedirler. Hele tarihsel süreçte mezhepler kurulunca, mezhep kurucuları ve liderleri tamamen dinsel otoriteye dönüşmüş ve bu otoriteleriyle kutsal kitabın üzerinde bir noktaya çıkmışlardır. Kutsal kitaplar saygınlıkta daha üst noktadadırlar ama uygulamada mezhep liderlerinin fikirlerinin daha önde olduğu gözükmektedir. Öyleyse terör ve şiddet eylemlerini inceleyecek kişiler, dinlerin kutsal kitaplarına bakarak terör örgüt ve eylemlerini anlamaya çalışırlarsa olayları anlamaları çok zor olacaktır. Örneğin; Bin Ladin ve yandaşlarının dinsel yönünü anlamaya çalışan kişiler daha ziyade O'nun ülkesine hakim olan Vahabi mezhebini ve onu etkileyen İbni Teymiye, Seyyid Kutub gibi şahısları incelemelidirler.

Bu şahsiyetlerin incelenmesiyle ortaya çıkacak olan nokta Bin Ladin ve ekibinin neden 11 Eylül olayını gerçekleştirdikleri değildir. Bu incelemeyle siyasi ve ekonomik olaylara duyulan tepkinin nasıl dinsel söylemler kullanılarak karşı bir tepkiye dönüştürüldüğünü, yabancı dil bilen, okumuş, genç insanların canlı bombalara nasıl dönüştürülebildiklerini anlarız. Bu izahlarla profesyonel ordulara karşı ekonomik güçü yetersiz kitlelerin nasıl motivasyon sağladıklarını öğrenebiliriz. Bu şahısların terör eylemlerini niye gerçekleştirdikleri ancak bu şahısların üyesi oldukları toplumun ekonomik, siyasi, tarihi durumu ve ilişkileri iyice irdelenip anlaşılabilir.

Bu tezden anlıyoruz ki; bir dine mensup kişilerin veya dinci terörist diye isimlendirilen kişilerin eylemlerini tek bir teori ile açıklayamayız. Tek bir teori ile 'İslamcı teröristleri' anlayabileceğini, tek bir teori ile 'Yahudi şiddetini' kavrayacağını iddia etmek saflığın ve siyaset biliminde kolaya kaçmanın göstergesidir. Öyleyse bize düşen her terör eylemi için yeni bir çerçeve oluşturup olayı anlamaya çalışmaktır. Çünkü terör eylemleri dönemden döneme, bölgeden bölgeye, değişen ekonomik,siyasi ve tarihsel olaylara göre farklılık gösterir. Eğer şiddet ve terör eylemlerinin durdurulması arzu ediliyorsa bu ayrıştırmanın mutlaka

yapılması şarttır. Böylece terör eylemlerinin gerçek sebepleri ve nasıl önlenebilecekleri açıklık kazanacaktır.

KAYNAKÇA

"AB ve Terör",(Çevrimiçi)http://www.teror.gen.tr/turkce/ab/almanya_dazlaklar.html, 9 Haziran 2003.

"ABD'de İşsizlik Korkusu Artıyor", **Cumhuriyet**, 11 Ekim 2001, s.13.

Abdul A'la Mevdudi, **Jihad in Islam**, y.y., Islamic Publications, 1998, s.15.

"Açlara 10 Milyon Daha Eklenecek", **Cumhuriyet**, 3 Ekim 2001, s.13.

Adam, Baki: "Yahudilik ve Şiddet", **İslamiyat**, Cilt. 5, Sayı 1, Ocak-Mart 2002, s.28.

Ali, Tarık: **Fundamentalizmler Çatışması**, Çev. Abdullah Yılmaz, İstanbul, Everest Yayınları, 2002.

Alpay, Şahin: "11 Eylül ve Uygarlık Savaşı", **Karizma**, s.68.

"Anarşi", **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedi**, Cilt. 2, İnterpres Basın ve Yayıncılık, 1986, s.583.

Appleby, R. Scott: **The Ambivalence of the Sacred, Religion, Violence, and Reconciliation**, New York, Rowan & Littlefield Publishers, 2000.

Arıboğan, Deniz Ülke: **Tarihin Sonundan, Barışın Sonuna**, İstanbul, Timaş Yayınları, 2003.

Arıboğan, Deniz Ülke: **Kabileden Küreselleşmeye**, İstanbul, Mavi Ada Yayıncılık, 1998, s.71.

Arıboğan,Deniz Ülke: "Terörizmi Anlamak ve Anlamlandırmak", **Karizma**, Ocak, Şubat, Mart, 2002, s.145.

Armaoğlu, Fahir: **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, Ankara,İş Bankası Yayınları, 1988.

Ateş, Abdurrahman: **Kuran'a Göre Dinde Zorlam ve Şiddet Sorunu**, İstanbul, Beyan Yayınları, 2002.

"Aum Shinrikyo", (Çevrimiçi)http://www.terrorismanswers.com/groups/aumshinrikyo.html, 25 Şubat 2003.

Ay, Eyüp: "Din ve Şiddetin Anlak Karelerinde Kesitler", **İslamiyat**, Cilt. 5 Sayı 1, Ocak Mart 2002, s. 15.

Aydın, Mehmet S.: **Niçin? Bir Zaman Diliminden Seçmeler**, İstanbul, Zaman Kitap, 2002.

Benjamin,Daniel, Simon, Steven: **The Age of Sacred Terror**, New York, Random House, 2002.

Berekat, Muhammed: **Seyyid Kutub**, İstanbul, Risale Basın Yayın LTD, 1987.

Berkay, Halil, Toprak, Zafer: "Tarihçi Gözüyle "Şiddetin Tarihi" Üzerine Bir Söyleşi", **Cogito**, Sayı 6-7, Kış-Bahar, 1996, s.198.

Berman, Paul: "Terör ve Liberalizm, ABD, Terör ve İslam", **11 Eylül Üzerine**, Der: Ahmet Demirhan, Ankara, Vadi Yayınları, 2001.

Bill, James A., Springborg, Robert: **Politics in the Middle East**, New York, Longman, 2000.

Bray, Micheal: **A Time To Kill, A Study concerning the Use of Force and Abortion**, Portland, Advocates for Life Publications, 1994.

Brisard, Jean-Charles, Dasquie, Guillaume: **Yasaklanmış Gerçek Bin Ladin**, Çev. Ayşe Meral, İstanbul, Anka Yayınları, 2002.

Brooks, Risa: "Political-Mil,tary Relations and the Stability of Arab Regimes", **Adelphi Paper 324**, New York, Oxford University Press, 1998, s. 30.

Brooks, Stephen G. William C. Wohlforth: "American Primacy in Perspective", **Foreign Affairs**, Temmuz-Ağustos 2002, s, 21-22.

Brown, Robert Mcafee: **Religion and Violence**, Philedelphia, The Westminister Press, 1987.

Bulaç,Ali:"Bugün Bütün Dünya Batı", **Karizma**, Ocak-Şubat-Mart- 2002, s.41.

Büyükakıncı, Erhan: "Lenin'den Gorbaçov'a Sovyet Uluslar Politikası (1917-1985)", **Osman Zillioğlu'na Armağan**, İstanbul, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, 2000, s. 42.

Certon, Marvin, Davies, Owen: "Terörün Gelecekteki Yüzü", **Strateji,** Sayı. 2 1995, s. 209.

Chomsky, Noam: **Terörizm Kültürü**, Çev. Cevdet Taha, İstanbul, Pınar Yayınları, 2002,.

"Cihad", **Türkiye Diyanet Vakfı, İslam Ansiklopedisi**, Cilt. 7, Türkiye Diyanet Vakfi, 1997, s. 527.

Civelek, Mehmet Ali: **Küreselleşme ve Terör, Terör Kavramı ve Gerçeği**, Ankara, Ütopya Yayınevi, , 2001.

Civelek,Mehmet Ali: **Küreselleşme ve Terör, Terörizm, Saldırganlık, Savaş**, Ankara,Ütopya Yayınevi, 2001,

Cömertoğlu, Yeşim: "Terörün Psikolojik Temelleri", **Strateji,** Sayı. 2, 1995, s.134

Custers, Peter: "The Gulf Crisis and the World Economy", **The Persian Gulf War**, Lanham, University Press of America, 1994, s.141.

Çalışkan, Koray, Fahrettin, Münir: "Yeni İntifada ve Filistin Sorunun Kısa Tarihi", **Birikim**, Aralık 2000, s.23.

Çandar,Cengiz: "Çılgın Bir Kaos Dünyasına Doğru", **11 Eylül, Bir Saldırının Yankıları,** Der.Tamer Erdoğan, v.d., İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2001, s. 26.

Çelebi, Ahmed: **İslam Düşüncesinde Cihad ve Savaş Siyaseti**, Çev. Kahraman, Abdullah , İstanbul, İz Yayıncılık, 1994.

Çelik, Mustafa: **Darül Harb Fıkhı,** Cilt. 4, Ölçü Yayınları, 2000, s. 177.

Danner, Mark: "Ethnic Cleasing", (Çevrimiçi) http://balkansnet.org/ethnicl.html, 21 Mayıs 2003.

"Darül Harp", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt. 9, Türkiye Diyanet Vakfı, 1997, s. 536.

Demirel, Emin: **Dünya'da Terör, Birileri Böyle İstedi**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2000.

Demirel, Emin: **Terör**, İstanbul, IQ Kültürsanat Yayıncılık, 2002.

Demirer, Temel: "Terörist mi Dediniz? Küreselleşme ve Terör!, **Küreselleşme ve Terör, Saldırganlık Gerçeği,**, s. 162.

"Din Savaşları Özünde Sınıf Savaşlarıdır", (Çevrimiçi) http://www.kurtulus-online.com/www/kurtulus200004/138.html, 23 Şubat 2003.

Doğan, Mehmet: "Şiddet", **Büyük Türkçe Sözlük**, İstanbul, Dergah Yayınları, 1986, s.931.

Doğru, Necati: "Besleyip Büyüten o…Bize ne?", **11 Eylül Bir Saldırının Yankıları**, Der.Tamer Erdoğan, v.d., İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2001, s.153.

Erten, Yavuz, Ardalı, Cavit: "Saldırganlık, Şiddet ve Terörün Psikososyal Yapıları", **Cogito**, Sayı, 6-7, Kış-Bahar, Yapı Kredi Kültür Yayıncılık, 1996, s.143.

Esposito, John L., Voll, John O.: **Islam and Democracy**, New York, Oxford University Press, 1996.

Esposito,John L.: **Unholy War**, New York, Oxford University Press, 2002.

Fadlallah, Hüseyin: **İnsan Hayatı İçin Yeni Ufuklar**, İstanbul, İhtar Yayıncılık, 1998.

Fukuyama, Francis: " Amerikan İstisnacılığının Sonu", **ABD, Terör ve İslam**, Der. Ahmet Demirhan, Ankara, Vadi Yayınları, 2001, s.73.

Garaudy, Roger, **Çöküşün Öncüsü, ABD**, Çev. Aydın Cemal, İstanbul, Nehir Yayınları, 1999.

Girgin, Kemal, Biren, Işık: **21. Yüzyıl Persrektifinde Dünya Siyaseti**, İstanbul, Okumuş Adam Yayıncılık, 2002.

Güler, İlhami: "Kuran'da Cihadın Teoloji-Politiği", **İslamiyat**, Cilt.5, Sayı:1 Ocak-Mart 2002, s. 79.

Güzel,Cemal: **Silinen Yüzler Karşısında Terör, Korkunun Korkusu: Terörizm**, Ankara, Ayraç Yayınevi, 2002.

Hagee, John: **Attack on America**, Nashville, Thomas Nelson Publishers, 2001.

Halliday, Fred: **İslam ve Çatışma Miti**, Çev. Umut Özkırımlı, Gülberk Koç, İstanbul, Sarmal Yayınevi, 1997.

"Hariciler", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt 16, Türkiye Diyanet Vakfı, 1997, s.170.

Hart, B.H. Liddell: **History of the Second World War**, New York, Paragon Books, 1979.

"Hasan el Benna", **Türkiye Diyanet Vakfı İslamAnsiklopedisi**, Cilt. 16, Türkiye Diyanet Vakfı, 1997, s.308.

"Hasan Sabbah" **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, Cilt. 16, s.348.

Hoffman, Bruce: **Inside Terrorism**, NewYork, Columbia University Press, 1998.

Hoffman, Stanley: "Clash of Civilizations", **Foreign Affairs**, Temmuz-Ağustos 2002, s. 112.

Homer, Thomas, Dixon: "Karmaşık Terörizmin Yükselmesi", **Foreign Policy**, Ocak, Şubat 2002, s.40.

Howard, Russel D., Eawyer, Reid L.: **Terrorism and Counterterrorism**, Connecticut, McGraw-Hill/Dunskin, 2003.

Hüseyin, Asaf: **Ortadoğu'da Devlet ve Terör**, İstanbul, Pınar Yayınları, 2001.

"İbni Teymiye", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt 20, Türkiye Diyanet Vakfi, 1997, s. 401.

Joffe, George: "Oil, Wealth and Wealth Distribution", **The Persian Gulf War**, Lanham, University Press of America1994, s.164.

Juergensmeyer, Mark: **Terror in the Mind of God**, The Global Rise of Religious Violence, Londra, University of California Press, 2001.

Karlıga,Bekir: "Cihad ve Terör", **Karizma**, Ocak, Şubat, Mart 2002, s.119.

Kelsay, John: **Islam and War, The Gulf War and Beyond**, Louisville, Westminister/John Knox Press, 1993.

Kepel, Gilles, **Cihat**, Çev. Bayrı, Haldun, İstanbul, Doğan Kitapçılık, 2000.

Khomeini, Ruhollah: **Islam and Revolution: Writings and Declerations of Imam Khomeini**, Çev. Hamid Algar, Berkeley, Mizan Press, 1983.

Kibaroğlu, Mustafa: "11 Eylül Sonrasınada Strateji, Tehdit ve Caydırıcılık", **Foreign Policy**, Eylül, Ekim, Kasım Aralık, 2001, s: 33.

Kimball, Charles: **When Religion Becomes Evil**, New York, HarperSanfrancisco Publishers, 2002.

King, Joe: "Michail Bakunin", (Çevrimiçi) http://struggle.ws/ws/bak47.html 7 Haziran 2003

Kitabı Mukaddes, Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul, 1985.

"Kropotkin, Peter": **"The Blackwell Encyclopaedia of Political Thought**, Blacwell Publishers, Oxford, 2000, s. 270.

Kropotkin, Piotr: "Kropotkin'sRevolutionary Pamplets" (Çevrimiçi)http://uk.geocities.com/anarsistbakis/makaleler/sss_kisimA4.html, 7 Haziran 2003

"Küresel Yoksullaşma Dönemi" **Cumhuriyet**, 12 Ekim 2001, s.13.

Lake, Anthony: **6 Kabus**, İstanbul, Bilge Karınca, 2003.

Laqueur, Walter: **A History of Terrorism**, Brunswick, Transaction Publishers, 2002.

Laqueur, Walter: **The New Terrorism**, New York, Oxford University Press, 1999..

Laqueur, Walter, Alexander, Yonah: **The Terrorism Reader**, New York, Meridian, 1987.

Lefebure, Leo D.: **Revelation, The Religions and Violence**, New York, Obis Books, 2000.

Lewis, Bernard: **The Arabs in History**, New York, Harper & Row, 1966.

Lewis,Bernard: **The Crisis of Islam**, New York, The Modern Library, 2003.

Locke, John: **Second Treatise of Government**, Indianapolis, Hackett Publishing, 1980.

Manisalı, Erol:"11 Eylül Amerika'nın İşine Yaradı", **Kıyamet Komplosu**, Der: Atilla Akar, İstanbul, Gendaş Predikat, 2002, s. 228.

McClelland, J.S.: **A History of Western Political Thought**, New York, Routledge, 1996.

Merari,Ariel: **The Readiness to Kill and Die: Suicidal Terrorism in the Middle East, Origins of Terrorism**, Washington D.C., Woodrow Wilson Center Press, 1998.

Mevdudi/Seyyid Kutub, **Cihad**, Çev. Yüksel Durgun, İstanbul, Dünya Yayınları, 1990.

Naughton,Keith, Hırsh, Micheal: "Cha-Ching Gheney", **Newsweek,** April 7, 2003, s.4.

Oğuz, Naci: "Modern Dünyadaki Cadı Avı", (Çevrimiçi)http://www.evrensel.net/01/09/17/dosya.html, 17 Eylül 2001.

Öniş, Ziya, Erdoğdu, M. Mustafa: "11 Eylül ve Dengeli Küreselleşme", **Foreign Policy**, Ocak, Şubat 2002, s. 14.

Örgün, Faruk: **Küresel Terör**, İstanbul,Okumuş Adam, 2001.

Özel, Ahmet: **İslam Hukukunda Milletlerarası Münasebetler ve Ülke Kavramı**, İstanbul, Marifet Yayınları, 1982,

Öztürk, Yaşar Nuri: **Kuran-ı Kerim ve Türkçe Meali**, İstanbul, Yeni Boyut, 2002.

Öztürk, Yaşar Nuri: **Kuran'ın Temel Kavramları**, İstanbul, Yeni Boyut, 1998.

Piotr Kropotkin, "Anarchism", (Çevrimiçi) http//www.panarchy.org/kropotkin/1905.eng.html, 7 Haziran 2003

Raid,Ahmed: **Taliban İslameyet, Petrol ve Orta Adya'da Yeni Büyük Oyun**, Çev. Akınay Osman, Everest Yayınları, İstanbul, Mozaik Yayınları, 2002.

Rapoport, David, C., Alexander, Yonah: **The Morality of Terrorism**, New York, Pergamon Press, 1982.

Rattray,Gregory J.: "The Cyberterrorism Threat", **Terrorism and Counter Terrorism**, Connecticut, The McGraw-Hill Companies, 2002.

Reeve, Sımon: **Yeni Çakallar, Remzi Yusuf, Usame Bin Ladin ve Terörizmin Geleceği**, Çev: Gürol Koca, İstanbul, Everest Yayınları, 2001.

Reich, Walter: **Origins of Terrorism**, Washington, DC, Woodrow Wilson Center Press, 1990.

Roy, Oliver: **The Failure of Political Islam**, Cambridge, Harvard University Press, 1996.

Rubin, Barry: **The Tragedy of the Middle East**, New York, Cambridge University Press, 2002.

Said, Cevdet, **Ademoğlunun İlk Mezhebi, İslam ve Şiddet Üzerine**, Çev: Kaçar Halil İbrahim, İstanbul, Pınar Yayınları, 2000.

Said,Edward W.: **Cehaletin Çatışması, ABD, Terör ve İslam**, Der. Ahmet Demirhan, Ankara,Vadi Yayınları, 2001.

Sander, Oral: **Siyasi Tarih 1918-1994**, İstanbul, İmge Kitabevi, 2001.

"Savaş Rüzgarları, Pis Kokular", **Cumhuriyet**, 19 Eylül, 2001.

"Self Determination", **Collins Concise Dictionary**, HarperCollins Publishers, 2001, s.1365

Shakespeare, William: **Küreselleşme ve Terör, Terörizm, Saldırganlık ve Savaş**, Der. Mehmet Ali Civelek, Ankara, Ütopya Yayınevi, 2001.

Shalom, Stephen R.: "Amerika Birleşik Devletleri ve Orta Doğu: "Onlar" Bizden Nefret Ediyorlar", **11 Eylül Bir Saldırının Yankıları**, Der.Tamer Erdoğan, v.d., İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2001,s.281.

"Sihizm", **Büyük Larousse**, Cilt. 17, Gelişim Yayınları, 1986, s.10.495.

Sirmen, Ali:"Besle Bin Ladin'i, Gelsin Yıksın Kuleni", **11 Eylül Bir Saldırının Yankıları**, Der.Tamer Erdoğan, v.d., İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2001, s.76.

Sivan, Emmanuel: **Radical Islam: Medivial Theory and Modern Politics**, New Haven, Yale University Press, 1985.

Sönmezoğlu, Faruk, v.d.: **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, İstanbul , Der Yayınları, 2000, s.425.

Sözen, Ahmet: "Küreselleşmenin Getirdikleri ve ABD'nin İkilemi", **Karizma**, Ocak-Şubat-Mart 2002, s.55.

Sprinzak, Ehud: **The Ascendance of Israel's Radical Right**, New York, Oxford University Press, 1991.

Stern, Jessica: **The Ultimate Terrorist**, Cambridge, Harvard University Press, 1999.

Stingtz,Joseph E.: **Globalization and Its Discontents**, New York, W.W. Norton & Company, 2002.

Stork, Joe, Lesch, Ann M.: "Background to the Crisis: Why War? "**The Persian Gulf War**, Lanham, University Press of America, 1994, s.18.

Swetnam, S, Michel: **Bir Terörist Ağının Profili Usame Bin Ladin**, İstanbul, Güncel Yayıncılık, 2001.

Şahin, Haluk:"21. Yüzyılın İlk Savaşı", **Radikal**, 12 Eylül 2001, s. 6.

Tavlaş, Nezih: "Terörü Tanımlamak", **Strateji Dergisi**, İstanbul, Sayı. 2, 1995, s.125.

"Terrorism Project, In the Spotlight: Aum Shinrikyo", (Çevrimiçi) http://www.cdi.org/terrorism/AunShinrikyo.cfm, 23 Temmuz 2002.

Thornton, Thomas P.: **"Terror as a Weapon of Political Agitation"**, New York Free Press, , 1964.

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1997.

"Usame Bin Ladin ile Bir Röportaj", (Çevrimiçi) http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/binladen/who/family.html, 26 Şubat 2003.

Yıldızoğlu, Ergin: "Savaş Rüzgarları, Pis Kokular", **Cumhuriyet**, 19 Eylül, 2001, s. 4.

